พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม ๑

ธรรมสังคณีปกรณ์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

มาติกา

ติกมาติกา ๒๒ ติกะ

[๑] ๑. กุสลติกะ

กุสลา ธมฺมา ธรรมเป็นกุศล

อกุสลา ธมฺมา ธรรมเป็นอกุศล

อพฺยากตา ธมฺมา ธรรมเป็นอัพยากฤต

๒. เวทนาติกะ

สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา

ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา

อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา

๓. วิปากติกะ

วิปากา ธมฺมา ธรรมเป็นวิบาก

วิปากธมฺมธมฺมา ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก

เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ธรรมไม่เป็นวิบาก และไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก

๔. อุปาทินนุปาทานิยติกะ

อุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ เข้ายึดครองและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อนุปาทินฺนุปาทานิยา ธมฺมา ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อนุปาทินฺนานุปาทานิยา ธมฺมา ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วย ตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๕. สังกิลิฏฐสังกิเลสิกติกะ

สงฺกิลิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ธมฺมา ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส

อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิเลสิกา ธมฺมา ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส

อสงฺกิลิฏฺฐาสงฺกิเลสิกา ธมฺมา ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส

๖. วิตักกติกะ

สวิตกฺกสวิจารา ธมฺมา ธรรมมีวิตกมีวิจาร

อวิตกฺกวิจารมตฺตา ธมฺมา ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร

อวิตกฺกาวิจารา ธมฺมา ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจาร

๗. ปีติติกะ

ปีติสหคตา ธมฺมา ธรรมสหรคตด้วยปีติ

สุขสหคตา ธมฺมา ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา

อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา

๘. ทัสสนติกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ

ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ

๙. ทัสสนเหตุกติกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ

ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและ

ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา มรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

๑๐. อาจยคามิติกะ

อาจยคามิโน ธมฺมา ธรรมเป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ

อปจยคามิโน ธมฺมา ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน

เนวาจยคามิโน นาปจยคามิโน ธมฺมา ธรรมไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิและไม่เป็นเหตุ

ให้ถึงนิพพาน

๑๑. เสกขติกะ

เสกฺขา ธมฺมา ธรรมเป็นของเสกขบุคคล

อเสกฺขา ธมฺมา ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล

เนวเสกฺขา นาเสกฺขา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของ

อเสกขบุคคล

๑๒. ปริตตติกะ

ปริตฺตา ธมฺมา ธรรมเป็นปริตตะ

มหคฺคตา ธมฺมา ธรรมเป็นมหัคคตะ

อปฺปมาณา ธมฺมา ธรรมเป็นอัปปมาณะ

๑๓. ปริตตารัมมณติกะ

ปริตฺตารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ

มหคฺคตารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ

อปฺปมาณารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ

๑๔. หีนติกะ

หีนา ธมฺมา ธรรมทราม

มชฺฌิมา ธมฺมา ธรรมปานกลาง

ปณีตา ธมฺมา ธรรมประณีต

๑๕. มิจฉัตตติกะ

มิจฺฉตฺตนิยตา ธมฺมา ธรรมเป็นมิจฉาสภาวะและให้ผลแน่นอน

สมฺมตฺตนิยตา ธมฺมา ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน

อนิยตา ธมฺมา ธรรมให้ผลไม่แน่นอน

๑๖. มัคคารัมมณติกะ

มคฺคารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์

มคฺคเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีเหตุคือมรรค

มคฺคาธิปติโน ธมฺมา ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี

๑๗. อุปปันนติกะ

อุปฺปนฺนา ธมฺมา ธรรมเกิดขึ้นแล้ว

อนุปฺปนฺนา ธมฺมา ธรรมยังไม่เกิดขึ้น

อุปฺปาทิโน ธมฺมา ธรรมจักเกิดขึ้น

๑๘. อตีตติกะ

อตีตา ธมฺมา ธรรมเป็นอดีต

อนาคตา ธมฺมา ธรรมเป็นอนาคต

ปจฺจุปฺปนฺนา ธมฺมา ธรรมเป็นปัจจุบัน

๑๙. อตีตารัมมณติกะ

อตีตารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต

อนาคตารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต

ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน

๒๐. อัชฌัตตติกะ

อชฺฌตฺตา ธมฺมา ธรรมเป็นภายใน

พหิทฺธา ธมฺมา ธรรมเป็นภายนอก

อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺมา ธรรมเป็นทั้งภายในและภายนอก

๒๑. อัชฌัตตารัมมณติกะ

อชฺฌตฺตารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน

พหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก

อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก

๒๒. สนิทัสสนติกะ

สนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้

อนิทสฺสนสปฺปฏิฆา ธมฺมา ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้

อนิทสฺสนาปฺปฏิฆา ธมฺมา ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้

ติกมาติกา ๒๒ ติกะ จบ

ทุกมาติกา ๑๔๒ ทุกะ

อภิธรรมมาติกา ๑๐๐ ทุกะ

เหตุโคจฉกะ

หมวดที่ ๑ มี ๖ ทุกะ คือ

[๒] ๑. เหตุทุกะ

เหตู ธมฺมา ธรรมเป็นเหตุ

นเหตู ธมฺมา ธรรมไม่เป็นเหตุ

๒. สเหตุทุกะ

สเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีเหตุ

อเหตุกา ธมฺมา ธรรมไม่มีเหตุ

๓. เหตุสัมปยุตตทุกะ

เหตุสมฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ
เหตุวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมวิปปยุตจากเหตุ

๔. เหตุสเหตุกทุกะ

เหตู เจว ธมฺมา สเหตุกา จ	ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ
สเหตุกา เจว ธมฺมา น จ เหตู	ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๕. เหตุเหตุสัมปยุตตทุกะ

เหตู เจว ธมฺมา เหตุสมฺปยุตฺตา จ	ธรรมเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ
เหตุสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา น จ เหตู	ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ

๖. นเหตุสเหตุกทุกะ

น เหตู โข ปน ธมฺมา สเหตุกาปิ	ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ
(น เหตู โข ปน ธมฺมา) อเหตุกาปิ	ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ

จูฬันตรทุกะ

*หมวดที่ ๒ มี ๗ ทุกะ คือ

[๓] ๗-๑. สัปปัจจยทุกะ

สปฺปจฺจยา ธมฺมา	ธรรมมีปัจจัย
อปฺปจฺจยา ธมฺมา	ธรรมไม่มีปัจจัย

๘-๒. สังขตทุกะ

สงฺขตา ธมฺมา	ธรรมเป็นสังขตะ
อสงฺขตา ธมฺมา	ธรรมเป็นอสังขตะ

๙-๓. สนิทัสสนทุกะ

สนิทสฺสนา ธมฺมา	ธรรมที่เห็นได้
อนิทสฺสนา ธมฺมา	ธรรมที่เห็นไม่ได้

๑๐-๔. สัปปฏิฆทุกะ

สปฺปฏิฆา ธมฺมา ธรรมที่กระทบได้

อปฺปฏิฆา ธมฺมา ธรรมที่กระทบไม่ได้

๑๑-๕. รูปีทุกะ

รูปิโน ธมฺมา ธรรมเป็นรูป

อรูปิโน ธมฺมา ธรรมไม่เป็นรูป

๑๒-๖. โลกิยทุกะ

โลกิยา ธมฺมา ธรรมเป็นโลกิยะ

โลกุตฺตรา ธมฺมา ธรรมเป็น โลกุตตระ

๑๓-๗. เกนจิวิญญเญยยทุกะ

เกนจิ วิญฺเญยฺยา ธมฺมา ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ได้

เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ธมฺมา ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ไม่ได้

อาสวโคจฉกะ

หมวดที่ ๓ มี ๖ ทุกะ คือ

[๔] ๑๔-๑. อาสวทุกะ

อาสวา ธมฺมา ธรรมเป็นอาสวะ

โน อาสวา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอาสวะ

๑๕-๒. สาสวทุกะ

สาสวา ธมฺมา ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ

อนาสวา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

๑๖-๓. อาสวสัมปยุตตทุกะ

อาสวสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ

อาสววิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ

๑๗-๔. อาสวสาสวทุกะ

อาสวา เจว ธมฺมา สาสวา จ ธรรมเป็นอาสวะ และเป็นอารมณ์ของอาสวะ

สาสวา เจว ธมฺมา โน จ อาสวา ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะ

๑๘-๕. อาสวอาสวสัมปยุตตทุกะ

อาสวา เจว ธมฺมา อาสว สมฺปยุตฺตา จ ธรรมเป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ

อาสวสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ อาสวา ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะ

๑๙-๖. อาสววิปปยุตตสาสวทุกะ

อาสววิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา สาสวาปิ ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ แต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

(อาสววิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนาสวาปิ ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ และไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

สัญโญชนโคจฉกะ

หมวดที่ ๔ มี ๖ ทุกะ คือ

[๕] ๒๐-๑. สัญโญชนทุกะ

สญฺโญชนา ธมฺมา ธรรมเป็นสัญโญชน์

โน สญฺโญชนา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นสัญโญชน์

๒๑-๒. สัญโญชนิยทุกะ

สญฺโญชนิยา ธมฺมา ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

อสญฺโญชนิยา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

๒๒-๓. สัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

สญฺโญชนสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์

สญฺโญชนวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์

๒๓-๔. สัญโญชนสัญโญชนิยทุกะ

สญฺโญชนา เจว ธมฺมา สญฺโญชนิยา จ ธรรมเป็นสัญโญชน์ และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

สญฺโญชนิยา เจว ธมฺมา โน จ สญฺโญชนา ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์

๒๔-๕. สัญโญชนสัญโญชนสัมปยุตตทุกะ

สญฺโญชนา เจว ธมฺมา สญฺโญชนสมฺปยุตฺตา จ — ธรรมเป็นสัญโญชน์และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์

สญฺโญชนสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ สญฺโญชนา — ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์

๒๕-๖. สัญโญชนวิปปยุตตสัญโญชนิยทุกะ

สญฺโญชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา สญฺโญชนิยาปิ — ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

(สญฺโญชนวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อสญฺโญชนิยาปิ — ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

คันถโคจฉกะ

หมวดที่ ๕ มี ๖ ทุกะ คือ

[๖] ๒๖-๑. คันถทุกะ

คนฺถา ธมฺมา — ธรรมเป็นคันถะ

โน คนฺถา ธมฺมา — ธรรมไม่เป็นคันถะ

๒๗-๒. คันถนิยทุกะ

คนฺถนิยา ธมฺมา — ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ

อคนฺถนิยา ธมฺมา — ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

๒๘-๓. คันถสัมปยุตตทุกะ

คนฺถสมฺปยุตฺตา ธมฺมา — ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ

คนฺถวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา — ธรรมวิปปยุตจากคันถะ

๒๙-๔. คันถคันถนิยทุกะ

คนฺถา เจว ธมฺมา คนฺถนิยา จ	ธรรมเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ
คนฺถนิยา เจว ธมฺมา โน จ คนฺถา	ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ

๓๐-๕. คันถคันถสัมปยุตตทุกะ

คนฺถา เจว ธมฺมา คนฺถสมฺปยุตฺตา จ	ธรรมเป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ
คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ คนฺถา	ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ

๓๑-๖. คันถวิปปยุตตคันถนิยทุกะ

คนฺถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา คนฺถนิยาปี	ธรรมวิปปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ
(คนฺถวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อคนฺถนิยาปี	ธรรมวิปปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

โอฆโคจฉกะ

หมวดที่ ๖ มี ๖ ทุกะ คือ

[๗] ๓๒-๑. โอฆทุกะ

โอฆา ธมฺมา	ธรรมเป็นโอฆะ
โน โอฆา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นโอฆะ

๓๓-๒. โอฆนิยทุกะ

โอฆนิยา ธมฺมา	ธรรมเป็นอารมณ์ของโอฆะ
อโนฆนิยา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

๓๔-๓. โอฆสัมปยุตตทุกะ

โอฆสมฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยโอฆะ
โอฆวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมวิปปยุตจากโอฆะ

๓๕-๔. โอฆโอฆนิยทุกกะ

โอฆา เจว ธมฺมา โอฆนิยา จ ธรรมเป็นโอฆะและเป็นอารมณ์ของโอฆะ

โอฆนิยา เจว ธมฺมา โน จ โอฆา ธรรมเป็นอารมณ์ของโอฆะแต่ไม่เป็นโอฆะ

๓๖-๕. โอฆโอฆสัมปยุตตทุกะ

โอฆา เจว ธมฺมา โอฆสมฺปยุตฺตา จ ธรรมเป็นโอฆะ และสัมปยุตด้วยโอฆะ

โอฆสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โอฆา ธรรมสัมปยุตด้วยโอฆะ แต่ไม่เป็นโอฆะ

๓๗-๖. โอฆวิปปยุตตโอฆนิยทุกะ

โอฆวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา โอฆนิยาปิ ธรรมวิปปยุตจากโอฆะ แต่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

(โอฆวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อโนฆนิยาปิ ธรรมวิปปยุตจากโอฆะ และไม่เป็นอารมณ์ของโอฆะ

โยคโคจฉกะ

หมวดที่ ๗ มี ๖ ทุกะ คือ

[๘] ๓๘-๑. โยคทุกะ

โยคา ธมฺมา ธรรมเป็นโยคะ

โน โยคา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นโยคะ

๓๙-๒. โยคนิยทุกะ

โยคนิยา ธมฺมา ธรรมเป็นอารมณ์ของโยคะ

อโยคนิยา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของโยคะ

๔๐-๓. โยคสัมปยุตตทุกะ

โยคสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยโยคะ

โยควิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากโยคะ

๔๑-๔. โยคโยคนิยทุกะ

โยคา เจว ธมฺมา โยคนิยา จ ธรรมเป็นโยคะ และเป็นอารมณ์ของโยคะ

โยคนิยา เจว ธมฺมา โน จ โยคา ธรรมเป็นอารมณ์ของโยคะ แต่ไม่เป็นโยคะ

๔๒-๕. โยคโยคสัมปยุตตทุกะ

โยคา เจว ธมฺมา โยคสมฺปยุตฺตา จ ธรรมเป็นโยคะ และสัมปยุตด้วยโยคะ

โยคสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ โยคา ธรรมสัมปยุตด้วยโยคะ แต่ไม่เป็นโยคะ

๔๓-๖. โยควิปปยุตตโยคนิยทุกะ

โยควิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากโยคะ แต่เป็นอารมณ์ของโยคะ

โยคนิยาปิ

(โยควิปฺปยุตฺตา โข ธมฺมา) ธรรมวิปปยุตจากโยคะ และไม่เป็นอารมณ์

อโยคนิยาปิ ของโยคะ

นีวรณโคจฉกะ

หมวดที่ ๘ มี ๖ ทุกะ คือ

[๙] ๔๔-๑. นีวรณทุกะ

นีวรณา ธมฺมา ธรรมนิวรณ์

โน นีวรณา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นนิวรณ์

๔๕-๒. นีวรณิยทุกะ

นีวรณิยา ธมฺมา ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์

อนีวรณิยา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

๔๖-๓. นีวรณสัมปยุตตทุกะ

นีวรณสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์

นีวรณวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์

๔๗-๔. นีวรณนีวรณิยทุกะ

นีวรณา เจว ธมฺมา นีวรณิยา จ	ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์
นีวรณิยา เจว ธมฺมา โน จ นีวรณา	ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๔๘-๕. นีวรณนีวรณสัมปยุตตทุกะ

นีวรณา เจว ธมฺมา นิวรณสมฺปยุตฺตา จ	ธรรมเป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์
นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ นีวรณา	ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์

๔๙-๖. นีวรณวิปปยุตตนีวรณิยทุกะ

นีวรณวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา นีวรณิยาปิ	ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์
(นีวรณวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนีวรณิยาปิ	ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์

ปรามาสโคจฉกะ

หมวดที่ ๙ มี ๕ ทุกะ คือ

[๑๐] ๕๐-๑. ปรามาสทุกะ

ปรามาสา ธมฺมา	ธรรมเป็นปรามาสะ (ทิฏฐิ)
โน ปรามาสา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นปรามาสะ

๕๑-๒. ปรามัฏฐทุกะ

ปรามฏฺฐา ธมฺมา	ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ
อปรามฏฺฐา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ

๕๒-๓. ปรามาสสัมปยุตตทุกะ

ปรามาสสมฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ
ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา	ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ

๕๓-๔. ปรามาสปรามัฏฐทุกะ

ปรามาสา เจว ธมฺมา ปรามฏฺฐา จ ธรรมเป็นปรามาสะ และเป็นอารมณ์ของปรามาสะ

ปรามฏฺฐา เจว ธมฺมา โน จ ปรามาสา ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นของปรามาสะ

๕๔-๕. ปรามาสวิปปยุตตปรามัฏฐทุกะ

ปรามาสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา ปรามฏฺฐาปิ ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ปรามาสะ

(ปรามาสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อปรามฏฺฐาปิ ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ

มหันตรทุกะ

หมวดที่ ๑๐ มี ๑๔ ทุกะ คือ

[๑๑] ๕๕-๑. สารัมมณทุกะ

สารมฺมณา ธมฺมา ธรรมมีอารมณ์

อนารมฺมณา ธมฺมา ธรรมไม่มีอารมณ์

๕๖-๒. จิตตทุกะ

จิตฺตา ธมฺมา ธรรมเป็นจิต

โน จิตฺตา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นจิต

๕๗-๓. เจตสิกทุกะ

เจตสิกา ธมฺมา ธรรมเป็นเจตสิก

อเจตสิกา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นเจตสิก

๕๘-๔. จิตตสัมปยุตตทุกะ

จิตฺตสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยจิต

จิตฺตวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากจิต

๕๙-๕. จิตตสังสัฏฐทุกะ

จิตฺตสํสฏฺฐา ธมฺมา ธรรมเจือกับจิต

จตฺตวิสํสฏฺฐา ธมฺมา ธรรมไม่เจือกับจิต

๖๐-๖. จิตตสมุฏฐานทุกะ

จิตฺตสมุฏฺฐานา ธมฺมา ธรรมมีจิตเป็นสมุฏฐาน

โน จิตฺตสมุฏฺฐานา ธมฺมา ธรรมไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

๖๑-๗. จิตตสหภูทุกะ

จิตฺตสหภุโน ธมฺมา ธรรมเกิดร่วมกับจิต

โน จิตฺตสหภุโน ธมฺมา ธรรมไม่เกิดร่วมกับจิต

๖๒-๘. จิตตานุปริวัตติทุกะ

จิตฺตานุปริวตฺติโน ธมฺมา ธรรมเกิดคล้อยตามจิต

โน จิตฺตานุปริวตฺติโน ธมฺมา ธรรมไม่เกิดคล้อยตามจิต

๖๓-๙. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานทุกะ

จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา ธมฺมา ธรรมเจือกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน

โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา ธมฺมา ธรรมไม่เจือกับจิตและไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน

๖๔-๑๐. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูทุกะ

จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน ธมฺมา ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐาน และเกิดร่วมกับจิต

โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน ธมฺมา ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดร่วมกับจิต

๖๕-๑๑. จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติทุกะ

จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโน ธมฺมา ธรรมเจือกับจิตเป็นสมุฏฐานและเกิดคล้อยตามจิต

โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติ โน ธมฺมา ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดคล้อยตามจิต

๖๖-๑๒. อัชฌัตติกทุกะ

อชฺฌตฺติกา ธมฺมา ธรรมเป็นภายใน

พาหิรา ธมฺมา ธรรมเป็นภายนอก

๖๗-๑๓. อุปาทาทุกะ

อุปาทา ธมฺมา ธรรมอาศัยมหาภูตรูปเกิด

โน อุปาทา ธมฺมา ธรรมไม่อาศัยมหาภูตรูปเกิด

๖๘-๑๔. อุปาทินนทุกะ

อุปาทินฺนา ธมฺมา ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหา ทิฏฐิ เข้ายึดครอง

อนุปาทินฺนา ธมฺมา ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหา ทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครอง

อุปาทานโคจฉกะ

หมวดที่ ๑๑ มี ๖ ทุกะ คือ

[๑๒] ๖๙-๑. อุปาทานทุกะ

อุปาทานา ธมฺมา ธรรมเป็นอุปาทาน

โน อุปาทานา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอุปาทาน

๗๐-๒. อุปาทานิยทุกะ

อุปาทานิยา ธมฺมา ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน

อนุปาทานิยา ธมฺมา ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๗๑-๓. อุปาทานสัมปยุตตทุกะ

อุปาทานสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน

อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน

๗๒-๔. อุปาทานอุปาทานิยทุกะ

อุปาทานา เจว ธมฺมา อุปาทานิยา จ	ธรรมเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน
อุปาทานิยา เจว ธมฺมา โน จ อุปาทานา	ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน

๗๓-๕. อุปาทานอุปาทานสัมปยุตตทุกะ

อุปาทานา เจว ธมฺมา อุปาทานสมฺปยุตฺตา จ	ธรรมเป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน
อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ อุปาทานา	ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน

๗๔-๖. อุปาทานวิปปยุตตอุปาทานิยทุก

อุปาทานวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา อุปาทานิยาปิ	ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน
(อุปาทานวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) อนุปาทานิยาปิ	ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

กิเลสโคจฉกะ

หมวดที่ ๑๒ มี ๘ ทุกะ คือ

[๑๓] ๗๕-๑. กิเลสทุกะ

กิเลสา ธมฺมา	ธรรมเป็นกิเลส
โน กิเลสา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นกิเลส

๗๖-๒. สังกิเลสิกทุกะ

สงฺกิเลสิกา ธมฺมา	ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส
อสงฺกิเลสิกา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส

๗๗-๓. สังกิลิฏฐทุกะ

สงฺกิลิฏฺฐา ธมฺมา ธรรมเศร้าหมอง

อสงฺกิลิฏฺฐา ธมฺมา ธรรมไม่เศร้าหมอง

๗๘-๔. กิเลสสัมปยุตตทุกะ

กิเลสสมฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส

กิเลสวิปฺปยุตฺตา ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากกิเลส

๗๙-๕. กิเลสสังกิเลสิกทุกะ

กิเลสา เจว ธมฺมา สงฺกิเลสิกา จ ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส

สงฺกิเลสิกา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส

๘๐-๖. กิเลสสังกิลิฏฐทุกะ

กิเลสา เจว สงฺกิลิฏฺฐา จ ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง

สงฺกิลิฏฺฐา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส

๘๑-๗. กิเลสกิเลสสัมปยุตตทุกะ

กิเลสา เจว ธมฺมา กิเลสสมฺปยุตฺตา จ ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส

กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว ธมฺมา โน จ กิเลสา ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส

๘๒-๘. กิเลสวิปปยุตตสังกิเลสิกทุกะ

กิเลสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา ธรรมวิปปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของ
สงฺกิเลสิกาปิ สังกิเลส

(กิเลสวิปฺปยุตฺตา โข ปน ธมฺมา) ธรรมวิปปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของ
อสงฺกิเลสิกาปิ สังกิเลส

ปิฏฐิทุกะ

หมวดที่ ๑๓ มี ๑๘ ทุกะ คือ

[๑๔] ๘๓-๑. ทัสสเนนปหาตัพพทุกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณ

๘๔-๒. ภาวนายปหาตัพพทุกะ

ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

น ภาวนาย ปหาตพฺพา ธมฺมา ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ

๘๕-๓. ทัสสเนนปหาตัพพเหตุกทุกะ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคจะประหาณ

๘๖-๔. ภาวนายปหาตัพพเหตุกทุกะ

ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ธมฺมา ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ

๘๗-๕. สวิตักกทุกะ

สวิตกฺกา ธมฺมา ธรรมมีวิตก

อวิตกฺกา ธมฺมา ธรรมไม่มีวิตก

๘๘-๖. สวิจารทุกะ

สวิจารา ธมฺมา ธรรมมีวิจาร

อวิจารา ธมฺมา ธรรมไม่มีวิจาร

๘๙-๗. สัปปีติกทุกะ

สปฺปีติกา ธมฺมา ธรรมมีปีติ

อปฺปีติกา ธมฺมา ธรรมไม่มีปีติ

๙๐-๘. ปีติสหคตทุกะ

ปีติสหคตา ธมฺมา ธรรมสหรคตด้วยปีติ

น ปีติสคตา ธมฺมา ธรรมไม่สหรคตด้วยปีติ

๙๑-๙. สุขสหคตทุกะ

สุขสหคตา ธมฺมา	ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา
น สุขสหคตา ธมฺมา	ธรรมไม่สหรคตด้วยสุขเวทนา

๙๒-๑๐. อุเปกขาสหคตทุกะ

อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา	ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา
น อุเปกฺขาสหคตา ธมฺมา	ธรรมไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา

๙๓-๑๑. กามาวจรทุกะ

กามาวจรา ธมฺมา	ธรรมเป็นกามาวจร
น กามาวจรา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นกามาวจร

๙๔-๑๒. รูปาวจรทุกะ

รูปาวจรา ธมฺมา	ธรรมเป็นรูปาวจร
น รูปาวจรา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นรูปาวจร

๙๕-๑๓. อรูปาวจรทุกะ

อรูปาวจรา ธมฺมา	ธรรมเป็นอรูปาวจร
น อรูปาวจรา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร

๙๖-๑๔. ปริยาปันนทุกะ

ปริยาปนฺนา ธมฺมา	ธรรมเป็นปริยาปันนะ
อปริยาปนฺนา ธมฺมา	ธรรมเป็นอปริยาปันนะ

๙๗-๑๕. นิยยานิกทุกะ

นิยฺยนิกา ธมฺมา	ธรรมเป็นเหตุนำออกจากสังสารวัฏ
อนิยฺยานิกา ธมฺมา	ธรรมไม่เป็นเหตุนำออกจากสังสารวัฏ

๙๘-๑๖. นิยตทุกะ

นิยตา ธมฺมา	ธรรมให้ผลแน่นอน
อนิยตา ธมฺมา	ธรรมให้ผลไม่แน่นอน

๙๙-๑๗. สอุตตรทุกะ

สอุตฺตรา ธมฺมา ธรรมมีธรรมอื่นยิ่งกว่า

อนุตฺตรา ธมฺมา ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า

๑๐๐-๑๘. สรณทุกะ

สรณา ธมฺมา ธรรมเกิดกับกิเลส

อรณา ธมฺมา ธรรมไม่เกิดกับกิเลส

อภิธรรมมาติกา ๑๐๐ ทุกะ จบ

สุตตันตมาติกา ๔๒ ทุกะ

[๑๕] ๑. วิชชาภาคีทุกะ

วิชฺชาภาคิโน ธมฺมา ธรรมเป็นไปในส่วนวิชชา

อวิชฺชาภาคิโน ธมฺมา ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชชา

๒. วิชชูปมทุกะ

วิชฺชูปมา ธมฺมา ธรรมเหมือนฟ้าแลบ

วชิรูปมา ธมฺมา ธรรมเหมือนฟ้าผ่า

๓. พาลทุกะ

พาลา ธมฺมา ธรรมทำให้เป็นพาล

ปณฺฑิตา ธมฺมา ธรรมทำให้เป็นบัณฑิต

๔. กัณหทุกะ

กณฺหา ธมฺมา ธรรมดำ

สุกฺกา ธมฺมา ธรรมขาว

๕. ตปนิยทุกะ

ตปนิยา ธมฺมา	ธรรมทำให้เร่าร้อน
อตปนิยา ธมฺมา	ธรรมไม่ทำให้เร่าร้อน

๖. อธิวจนทุกะ

อธิวจนา ธมฺมา	ธรรมเป็นชื่อ
อธิวจนปถา ธมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นชื่อ

๗. นิรุตติทุกะ

นิรุตฺติ ธมฺมา	ธรรมเป็นนิรุตติ
นิรุตฺติปถา ธมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นนิรุตติ

๘. ปัญญัตติทุกะ

ปญฺญตฺติ ธมฺมา	ธรรมเป็นบัญญัติ
ปญฺญตฺติปถา ธมฺมา	ธรรมเป็นเหตุของธรรมเป็นบัญญัติ

๙. นามรูปทุกะ

นามญฺจ	นามธรรม
รูปญฺจ	รูปธรรม

๑๐. อวิชชาทุกะ

อวิชฺชา จ	ความไม่รู้แจ้ง
ภวตณฺหา จ	ความปรารถนาภพ

๑๑. ภวทิฏฐิทุกะ

ภวทิฏฺฐิ จ	ความเห็นว่าเกิด
วิภวทิฏฺฐิ จ	ความเห็นว่าไม่เกิด

๑๒. สัสสตทิฏฐิทุกะ

สสฺสตทิฏฺฐิ จ	ความเห็นว่าเที่ยง
อุจฺเฉททิฏฺฐิ จ	ความเห็นว่าสูญ

๑๓. อันตวาทิฏฐิทุกะ

อนฺตวาทิฏฺฐิ จ ความเห็นว่ามีที่สุด

อนนฺตวาทิฏฺฐิ จ ความเห็นว่าไม่มีที่สุด

๑๔. ปุพพันตานุทิฏฐิทุกะ

ปุพฺพนฺตานุทิฏฺฐิ จ ความเห็นปรารภส่วนอดีต

อปรนฺตานุทิฏฺฐิ จ ความเห็นปรารภส่วนอนาคต

๑๕. อหิริกทุกะ

อหิริกญฺจ ความไม่ละอาย

อโนตฺตปฺปญฺจ ความไม่เกรงกลัว

๑๖. หิริทุกะ

หิริ จ ความละอาย

โอตฺตปฺปญฺจ ความเกรงกลัว

๑๗. โทวจัสสตาทุกะ

โทวจสฺสตา จ ความเป็นผู้ว่ายาก

ปาปมิตฺตตา จ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว

๑๘. โสวจัสสตาทุกะ

โสวจสฺสตา จ ความเป็นผู้ว่าง่าย

กลฺยาณมิตฺตตา จ ความเป็นผู้มีมิตรดี

๑๙. อาปัตติกุสลตาทุกะ

อาปตฺติกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ

อาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ

๒๐. สมาปัตติกุสลตาทุกะ

สมาปตฺติกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ

สมาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ

๒๑. ธาตุกุสลตาทุกะ

ธาตุกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ

มนสิการกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในการพิจารณา

๒๒. อายตนกุสลตาทุกะ

อายตนกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในอายตนะ

ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิจจสมุปบาท

๒๓. ฐานกุสลตาทุกะ

ฐานกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะ

อฏฺฐานกุสลตา จ ความเป็นผู้ฉลาดในอฐานะ

๒๔. อาชชวทุกะ

อาชฺชโว จ ความซื่อตรง

มทฺทโว จ ความอ่อนโยน

๒๕. ขันติทุกะ

ขนฺติ จ ความอดทน

โสรจฺจญฺ จ ความสงบเสงี่ยม

๒๖. สาขัลยทุ

สาขลฺยญฺจ ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน

ปฏิสนฺถาโร จ การปฏิสันถาร

๒๗. อินทริยอคุตตทวารตาทุกะ

อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ ความเป็นผู้ไม่สำรวมในอินทรีย์ ๖

โภชเน อมตฺตญฺญุตา จ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร

๒๘. อินทริยคุตตทวารตาทุกะ

อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา จ	ความเป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ ๖
โภชเน มตฺตญฺญุตา จ	ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนาหาร

๒๙. มุฏฐสัจจทุกะ

มุฏฺฐสจฺจญฺจ	ความเป็นผู้ไม่มีสติ
อสมฺปชญฺญญฺจ	ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ

๓๐. สติทุกะ

สติ จ	สติ
สมฺปชญฺญญฺจ	สัมปชัญญะ

๓๑. ปฏิสังขานพลทุกะ

ปฏิสงฺขานพลญฺจ	กำลังคือการพิจารณา
ภาวนาพลญฺจ	กำลังคือภาวนา

๓๒. สมถทุกะ

สมโถ จ	สมถะ
วิปสฺสนา จ	วิปัสสนา

๓๓. นิมิตตทุกะ

สมถนิมิตฺตญฺจ	นิมิตคือสมถะ
ปคฺคาหนิมิตฺตญฺจ	นิมิตคือความเพียร

๓๔. ปัคคาหทุกะ

ปคฺคาโห จ ความเพียร

อวิกฺเขโป จ ความไม่ฟุ้งซ่าน

๓๕. วิปัตติทุกะ

สีลวิปตฺติ จ ความวิบัติแห่งศีล

ทิฏฺฐิวิปตฺติ จ ความวิบัติแห่งทิฏฐิ

๓๖. สัมปทาทุกะ

สีลสมฺปทา จ ความสมบูรณ์แห่งศีล

ทิฏฺฐิสมฺปทา จ ความสมบูรณ์แห่งทิฏฐิ

๓๗. วิสุทธิทุกะ

สีลวิสุทฺธิ จ ความหมดจดแห่งศีล

ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ จ ความหมดจดแห่งทิฏฐิ

๓๘. ทิฏฐิวิสุทธิทุกะ

ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ โข ปน ความหมดจดแห่งทิฏฐิ

ยถาทิฏฺฐิสฺส จ ปธานํ ความเพียรแห่งบุคคลผู้มีทิฏฐิอันหมดจด

๓๙. สังเวคทุกะ

สํเวโค จ สํเวชนิเยสุ ฐาเนสุ ความสลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ

สํวิคฺคสฺส จ โยนิโส ปธานํ ความพยายามโดยแยบคายของบุคคลผู้มีความสลดใจ

๔๐. อสันตุฏฐิตาทุกะ

อสนฺตุฏฺฐิตา จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ความไม่รู้จักอิ่มในกุศลธรรม

อปฺปฏิวานิตา จ ปธานสฺมึ ความไม่ท้อถอยในความพยายาม

๔๑. วิชชาทุกะ

วิชฺชา จ ความรู้แจ้ง

วิมุตฺติ จ ความหลุดพ้น

๔๒. ขยญาณทุกะ

ขเย ญาณํ ญาณในอริยมรรค

อนุปฺปาเท ญาณํ ญาณในอริยผล

สุตตันตมาติกา ๔๒ ทุกะ จบ

มาติกา จบ

จิตตุปปาทกัณฑ์

กุศลธรรม

กามาวจรมหากุศลจิต ๘

จิตดวงที่ ๑

บทภาชนีย์

[๑๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือ มีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ (สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ) กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะมีในสมัยนั้น.

[๑๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๙] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญามีในสมัยนั้น.

[๒๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนามีในสมัยนั้น.

[๒๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตมีในสมัยนั้น.

[๒๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตกมีในสมัยนั้น.

[๒๓] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจารมีในสมัยนั้น.

[๒๔] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติมีในสมัยนั้น.

[๒๕] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุขมีในสมัยนั้น.

[๒๖] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๒๗] สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทรีย์คือศรัทธา สัทธาพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธินทรีย์มีในสมัยนั้น.

[๒๘] วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยะพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ในสมัยนั้น.

[๒๙] สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ อินทรีย์คือสติ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทรีย์มีในสมัยนั้น.

[๓๐] สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๑] ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่าง คือ ปัญญา แสงสว่าง คือ ปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทรีย์มีในสมัยนั้น.

[๓๒] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ อินทรีย์ คือ มโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์มีในสมัยนั้น.

[๓๓] โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุขอัน เกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๔] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ความเป็นอยู่ ชีวิตินทรีย์ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์มีในสมัยนั้น.

[๓๕] สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม ความเห็นชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๓๖] สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๓๗] สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

[๓๘] สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมา

สติ มีในสมัยนั้น

[๓๙] สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบสมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๔๐] สัทธาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ กิริยาที่ปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ กำลังคือ ศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๑] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือ วิริยะ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้มีชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๒] สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๓] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๔] ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด

ความรู้แจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๕] หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๖] โอตัปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตัปปพละ มีในสมัยนั้น.

[๔๗] อโลภะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลภะ มีในสมัยนั้น.

[๔๘] อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ มีในสมัยนั้น.

[๔๙] อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ กุศลมูลคือ อโมหะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

[๕๐] อนภิชฌา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนภิชฌา มีในสมัยนั้น.

[๕๑] อัพยาปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัพยาปาทะ มีในสมัยนั้น.

[๕๒] สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม ความเห็นชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๕๓] หิริ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งน่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริ มีในสมัยนั้น.

[๕๔] โอตตัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๕๕] กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๕๖] จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๕๗] กายลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่กระด้าง แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๕๘] จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่กระด้าง แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๕๙] กายมุทุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่กักขฬะ ความไม่แข็ง แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายมุทุตา มีในสมัยนั้น.

[๖๐] จิตตมุทุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่กักขฬะ ความไม่แข็ง แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตมุทุตา มีในสมัยนั้น.

[๖๑] กายกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๒] จิตตกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๓] กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๖๔] จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น

[๖๕] กายุชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายุชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๖๖] จิตตุชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตุชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๖๗] สติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติ มีในสมัยนั้น.

[๖๘] สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น.

[๖๙] สมถะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมถะ มีในสมัยนั้น.

[๗๐] วิปัสสนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิปัสสนา มีในสมัยนั้น.

[๗๑] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๗๒] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๗๓] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ปทภาชนีย์ จบ

ปฐมภาณวาร จบ

โกฏฐาสวาร

[๗๔] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ มานายตนะ ๑ มนินทรีย์ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๗๕] ขันธ์ ๔ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์.

เวทนาขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนาขันธ์ มีในสมัยนั้น.

สัญญาขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ์ มีในสมัยนั้น.

สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น.

วิญญาณขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณขันธ์ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ขันธ์ ๔ มีในสมัยนั้น.

[๗๖] อายตนะ ๒ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มนายตนะ ธัมมายตนะ

มนายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนายตนะ มีในสมัยนั้น.

ธัมมายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธัมมายตนะ มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อายตนะ ๒ มีในสมัยนั้น.

[๗๗] ธาตุ ๒ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ ธรรมธาตุ

มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนวิญญาธาตุ มีในสมัยนั้น.

ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธาตุ ๒ มีในสมัยนั้น.

[๗๘] อาหาร ๓ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร

ผัสสาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความถูกต้อง อาการที่ถูกต้อง กิริยาที่ถูกต้อง ภาวะที่ถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสาหาร มีในสมัยนั้น.

มโนสัญเจตนาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนสัญเจตนาหาร มีในสมัยนั้น.

วิญญาณาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณาหาร มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อาหาร ๓ มีในสมัยนั้น.

[๗๙] อินทรีย์ ๘ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์.

สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทรีย์ คือศรัทธา สัทธาพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ อินทรีย์คือสติ สติพละ สัมมาสติ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

โสมนัสสินหรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อินทรีย์ ๘ มีในสมัยนั้น.

[๘๐] ฌานมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา

วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีในสมัยนั้น.

สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมนี้ชื่อว่า ฌานมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น.

[๘๑] มรรคมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส

ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม ความเห็นชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสติ มีในสมัยนั้น.

สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบแห่งจิต สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งจิตไว้ชอบ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมนี้ชื่อว่า มรรคมีองค์ ๕ มีในสมัยนั้น.

[๘๒] พละ ๗ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ.

สัทธาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ กำลังคือศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาพละ มีในสมัยนั้น.

วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือวิริยะ สัมมาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ สัมมาสติ มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า พละ ๗ มีในสมัยนั้น.

[๘๓] เหตุ ๓ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ.

อโลภะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคือความไม่โลภ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลภะ มีในสมัยนั้น.

อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคือความไม่คิดประทุษร้าย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ มีในสมัยนั้น.

อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ กุศลมูลคืออโมหะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เหตุ ๓ มีในสมัยนั้น.

[๘๔] ผัสสะ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ อาการที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสส ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๕] เวทนา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๖] สัญญา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๗] เจตนา ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๘] จิต ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต ๑ มีในสมัยนั้น.

[๘๙] เวทนาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบาย เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๐] สัญญาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๑] สังขารขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๒] วิญญาณขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิญญาณขันธ์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๓] มนายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๔] มนินทรีย์ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๕] มโนวิญญาณธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มโนวิญญาณธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๖] ธัมมายตนะ ๑ มีในสมัยนั้นเป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธัมมายตนะ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๗] ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น.

[๙๘] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โกฏฐาสวาร จบ

สุญญตวาร

[๙๙] ก็ ธรรม ขันธ์ อายตนะ ธาตุ อาหาร อินทรีย์ ฌาน มรรค พละ เหตุ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ มนินทรีย์ มโนวิญญาณธาตุ ธัมมายตนะ ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๐๐] ธรรม มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่า ธรรม มีในสมัยนั้น.

[๑๐๑] ขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ เหล่านี้ชื่อว่า ขันธ์มีในสมัยนั้น.

[๑๐๒] อายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มนายตนะ ธัมมาตนะ เหล่านี้ชื่อว่า อายตนะ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๓] ธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ ธรรมธาตุ เหล่านี้ชื่อว่า ธาตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๔] อาหาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสาหาร มโนสัญเจตนาหาร วิญญาณาหาร เหล่านี้ชื่อว่า อาหาร มีในสมัยนั้น.

[๑๐๕] อินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ เหล่านี้ชื่อว่า อินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๖] ฌาน มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา นี้ชื่อว่า ฌาน มีในสมัยนั้น.

[๑๐๗] มรรค มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้ชื่อว่า มรรค มีในสมัยนั้น.

[๑๐๘] พละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ เหล่านี้ชื่อว่า พละ มีในสมัยนั้น.

[๑๐๙] เหตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ เหล่านี้ชื่อว่า เหตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๐] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๑] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๒] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๓] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๑๑๔] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๑๑๕] เวทนาขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า เวทนาขันธ์ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๖] สัญญาขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สัญญาขันธ์ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๗] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๘] วิญญาณขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า วิญญาณขันธ์ มีในสมัยนั้น.

[๑๑๙] มนายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มนายตนะ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๐] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๑] มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน ฯลฯ นี้ชื่อว่า มโนวิญญาณธาตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๒] ธัมมายตนะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธัมมายตนะ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๓] ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ นี้ชื่อว่า ธรรมธาตุ มีในสมัยนั้น.

[๑๒๔] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุญญตวาร จบ

จิตดวงที่ ๑ จบ

จิตดวงที่ ๒

[๑๒๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหครคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๒ จบ

จิตดวงที่ ๓

[๑๒๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๒๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๒๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๓ จบ

จิตดวงที่ ๔

[๑๒๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๔ จบ

จิตดวงที่ ๕

[๑๓๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๓๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้องในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๓๒] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๕ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ

ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๓] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ

อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๕ จบ

จิตดวงที่ ๖

[๑๓๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๖ จบ

จิตดวงที่ ๗

[๑๓๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๖] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๗ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๖ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๓๗] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๗ จบ

จิตดวงที่ ๘

[๑๓๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๘ จบ

กามาวจรมหากุศลจิต ๘ จบ

ทุติยภาณวาร จบ

รูปาวจรกุศล กสิณ ฌาน

จตุกกนัย

[๑๓๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ประกอบด้วย วิตก วิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๔๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ภายในผ่องใส เพราะวิตกวิจารสงบ จิตถึงความเป็นธรรมชาติ ผุดขึ้นดวงเดียว ไม่มีวิตกวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๑] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมี องค์ ๓ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๓ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๒] สังขารขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย จึงเป็นผู้เพ่งโดยอุปบัติ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยนามกาย พระอริยะทั้งหลาย ย่อมกล่าวสรรเสริญบุคคลนั้นว่า เป็นผู้เพ่งโดยอุปบัติ มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ เพราะฌานใด บรรลุตติยฌานนั้น ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๔] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๕] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๔๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุจตุตถฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทในก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๔๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

จตุกกนัย จบ

ปัญจกนัย

[๑๔๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มีวิตก มีแต่วิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๑] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๒] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุตติยฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ภายในผ่องใส เพราะวิตกวิจารสงบ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๔] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๓ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๕] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม

ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๕๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๕๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๕๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๐] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๘ ฌานมีองค์ ๒ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๑๖๑] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวายามะ ฯลฯ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปัญจกนัย จบ

ปฏิปทา ๔

[๑๖๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็น ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็น สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็น สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๔

[๑๖๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๖๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๔ จบ

แจกฌานอย่างละ ๑๖

[๑๗๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๑๗๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์

เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ

เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ

เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฌานอย่างละ ๑๖ จบ

----

[๑๗๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีอาโปกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีวาโยกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีนีลกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีปีตกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีโลหิตกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ ที่มีโอทาตกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

กสิณ ๘ แจกอย่างละ ๑๖

อภิภายตนะ

[๑๗๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิปทา ๔

[๑๗๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๒

[๑๘๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน

เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๒ จบ

แจกฌานอย่างละ ๘

[๑๘๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านั้นชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน

เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา	มีกำลังน้อย	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา	มีกำลังมาก	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา	มีกำลังน้อย	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา	มีกำลังมาก	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา	มีกำลังน้อย	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา	มีกำลังมาก	มีอารมณ์เล็กน้อย	ฯลฯ

เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์เล็กน้อย ฯลฯ
อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฌานอย่างละ ๘ จบ

----

[๑๘๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย มีสีงามหรือสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็กน้อย มีสีงามหรือสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิภายตนะแม้นี้ก็แจกอย่างละ ๘

----

[๑๘๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่บริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิปทา ๔

[๑๘๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น ทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ปฏิปทา ๔ จบ

อารมณ์ ๒

[๑๘๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อารมณ์ ๒ จบ

แจกฌานอย่างละ ๘ อีกอย่างหนึ่ง

[๑๘๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน

เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังน้อย มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ
เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา มีกำลังมาก มีอารมณ์ไพบูลย์ ฯลฯ

อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แจกฌานอย่างละ ๘ อีกอย่าง จบ

----

[๑๘๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญา ในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ มีสีงามหรือมีสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัด-

จากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไพบูลย์ ทั้งมีสีงามและมีสีไม่งาม ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิภายตนะแม้นี้ ก็แจกอย่างละ ๘

----

[๑๘๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เขียว มีวรรณเขียว เขียวแท้ มีรัศมีเขียว ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองแท้ มีรัศมีเหลือง ฯลฯ เห็นรูปภายนอกที่แดง มีวรรณแดง แดงแท้ มีรัศมีแดง ฯลฯ เห็นรูปภายนอกที่ขาว มีวรรณขาว ขาวแท้ มีรัศมีขาว ตั้งใจว่า จะรู้จะเห็นครอบงำรูปนั้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อภิภายตนะแม้เหล่านี้ ก็แจกอย่างละ ๑๖

วิโมกข์ ๓

[๑๘๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เป็นผู้ได้ฌานมีรูปภายในเป็นอารมณ์ เห็นรูปทั้งหลาย สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน เห็นรูปภายนอก สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ ผูกใจอยู่ในวรรณกสิณว่า งาม สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

แม้วิโมกข์ ๓ นี้ ก็แจกอย่างละ ๑๖

พรหมวิหารฌาน ๔

[๑๙๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย ฯลฯ บรรลุตติยฌานนั้น ที่สหรคตด้วยเมตตา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตา ไม่มีวิตก มีแต่วิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุตติยฌาน ที่สหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ เพราะคลายปีติได้อีกด้วย ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหรคตด้วยเมตตา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหรคตด้วยกรุณา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหรคต ด้วยกรุณา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมญาน ที่สหรคตด้วยมุทิตา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมญาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานนั้น ที่สหรคตด้วยมุทิตา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุจตุตถฌาน ที่สหรคตด้วยอุเบกขา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

พรหมวิหารฌาน ๔ แจกอย่างละ ๑๖

อสุภฌาน ๑๐

[๑៩๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหรคตด้วยอุทธุมาตกสัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่สหรคตด้วยวินีลกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิปุพพกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิจฉิททกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิกขายิตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยวิกขิตตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยหตวิกขิตตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยโลหิตกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยปุฬุวกสัญญา ฯลฯ ที่สหรคตด้วยอัฏฐิกสัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อสุภฌานแจกอย่างละ ๑๖

รูปาวจรกุศล จบ

อรูปาวจรกุศล

อรูปฌาน ๔

[๑៩๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุ

จตุตถฌาน อันสหรคตต้องอากาสานัญจายตนสัญญาสหรคตด้วยอุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทในก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา สหรคตด้วย อุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา สหรคตด้วย อุเบกขา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา สหรคต ด้วยอุเบกขาไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อรูปฌาน ๔ แจกอย่างละ ๑๖

อรูปาวจรกุศล จบ

เตภูมิกกุศลธรรม ๓ ประเภท

กามาวจรกุศล

[๑๙๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นเป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

กามาวจรกุศล จบ

รูปาวจรกุศล

[๑๘๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

รูปาวจรกุศล จบ

อรูปาวจรกุศล

[๑๙๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับสนิทในก่อน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์

ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข ฯลฯ เป็นอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นอย่างกลาง ฯลฯ เป็นอย่างประณีต ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นฉันทาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดีอย่างประณีต ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างต่ำ ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างกลาง ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดีอย่างประณีต อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อรูปาวจรกุศล จบ

โลกุตตรกุศลจิต

มรรคจิตดวงที่ ๑

[๑๙๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็น

ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ประกอบด้วยวิตก วิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก อยู่ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริ โอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตลหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกตา สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

[๑๙๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๑๙๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๑๙๙] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๒๐๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๒๐๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑร มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๒๐๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ สัมมาสังกัปปะ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๒๐๓] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๒๐๔] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ปีติสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๕] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์สบายที่เป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๒๐๖] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๒๐๗] สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา อินทรีย์คือศรัทธา สัทธาพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๘] วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ

สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๐๙] สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ อินทรีย์คือสติ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๐] สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๑] ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้จัก ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๒] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๓] โสมนัสสินทรีย์ ในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๔] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิตของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๕] อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ เพื่อเห็นธรรมที่ยังไม่เคยเห็น เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่เคยบรรลุ เพื่อทราบธรรมที่ยังไม่เคยทราบ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่เคยทำให้แจ้งนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๖] สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัย สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๗] สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๑๘] สัมมาวาจา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุวจีทุจริต ๔ วาจาชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวาจา มีในสมัยนั้น.

[๒๑๙] สัมมากัมมันตะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุกายทุจริต ๓ การงานชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมากัมมันตะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๐] สัมมาอาชีวะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำ การไม่ประกอบ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุมิจฉาชีพ การเลี้ยงชีพชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาอาชีวะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๑] สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามชอบ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๒] สัมมาสติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสติ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๓] สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๔] สัทธาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ศรัทธา กิริยาที่เชื่อ กิริยาที่ปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ศรัทธา สัทธินทรีย์ กำลังคือศรัทธา ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัทธาพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๕] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือความเพียร สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๖] สติพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ กำลังคือสติ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๗] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ กำลังคือสมาธิ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๘] ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลส

ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ กำลังคือปัญญา ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค มีในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัญญาพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๒๙] หิริพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๐] โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่ประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตัปปพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๑] อโลภะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความที่ไม่โลภ การไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโลภะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๒] อโทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโทสะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๓] อโมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโมหะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๔] อนภิชฌา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อนภิชฌา มีในสมัยนั้น.

[๒๓๕] อัพยาปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัพยาปาทะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๖] สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม ความเห็นชอบ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๗] หิริ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า หิริ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๘] โอตตัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โอตตัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๓๙] กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๔๐] จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การสงบ การสงบระงับ กิริยาที่สงบ กิริยาที่สงบระงับ ความสงบระงับแห่งวิญญาณขันธ์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปัสสัทธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๔๑] กายลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๒] จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตลหุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๓] กายมุทุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายมุทุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๔] จิตตมุทุตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตมุทุตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๕] กายกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๖] จิตตกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตกัมมัญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๗] กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๘] จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่คล่องแคล่ว ความคล่องแคล่ว ภาวะที่คล่องแคล่ว แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตปาคุญญตา มีในสมัยนั้น.

[๒๔๙] กายุชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า กายุชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๐] จิตตุชุกตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรง กิริยาที่ตรง ความไม่คด ความไม่โค้ง ความไม่งอ แห่งวิญญาณขันธ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิตตุชุกตา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๑] สติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ ความระลึกชอบ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สติ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๒] สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมปชัญญะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๓] สมถะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมถะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๔] วิปัสสนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความ

รู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิปัสสนา มีในสมัยนั้น.

[๒๕๕] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๖] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นคงแห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๕๗] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๕๘] ก็ขันธ์ ๔ อาตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๙ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๘ พละ ๗ เหตุ ๓ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ จิต ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ มนายตนะ ๑ มนินทรีย์ ๑ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๕๙] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตัปปพละ อโลภะ อโทสะ อโมหะ อนภิชฌา อัพยาปาทะ สัมมาทิฏฐิ หิริโอตตัปปะ กายปัสสัทธิ จิตตปัสสัทธิ กายลหุตา จิตตหุตา กายมุทุตา จิตตมุทุตา กายกัมมัญญตา จิตตกัมมัญญตา กายปาคุญญตา จิตตปาคุญญตา กายุชุกตา จิตตุชุกต สติ สัมปชัญญะ สมถะ วิปัสสนา ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรม ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

มหานัย ๒๐

สุทธิกปฏิปทา

[๒๖๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๖๔] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุทธิกปฏิปทา จบ.

สุญญตะ

[๒๖๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

สุญญตะ จบ.

สุญญตมูลกปฏิปทา

[๒๖๖] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีอยู่ในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

สุญญตมูลกปฏิปทา จบ.

อัปปณิหิตะ

[๒๖๗] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อัปปณิหิตะ จบ.

อัปปณิหิตมูลกปฏิปทา

[๒๖๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ

ปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

อัปปณิหิตมูลกปฏิปทา จบ.

----

[๒๖๙] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

มหานัย ๒๐ จบ.

อธิบดี

[๒๗๐] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตา

ธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ ฯลฯ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ ฯลฯ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

อธิบดี จบ

มรรคจิตดวงที่ ๑ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๒

[๒๗๑] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๒ เพื่อบรรเทากามราคะและพยาบาทให้เบาบางลง สงัดจากกาม สงัดจากอกุศล

ธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

มรรคจิตดวงที่ ๒ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๓

[๒๗๒] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๓ เพื่อละกามราคะและพยาบาทไม่ให้มีเหลือ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ มีอยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

มรรคจิตดวงที่ ๓ จบ

มรรคจิตดวงที่ ๔

[๒๗๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๔ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ไม่ให้มีเหลือ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล ฯลฯ

[๒๗๔] อัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างเหมือนปัญญา ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค เพื่อรู้ธรรมที่รู้แล้ว เพื่อเห็นธรรมที่เห็นแล้ว เพื่อบรรลุธรรมที่บรรลุแล้ว เพื่อทราบธรรมที่ทราบแล้ว เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ทำให้แจ้งแล้ว ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัญญินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

มรรคจิตดวงที่ ๔ จบ.

โลกุตตรกุศลจิต จบ.

อกุศลธรรม

อกุศลจิต ๑๒

จิตดวงที่ ๑

ปทภาชนีย

[๒๗๕] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๒๗๖] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๒๗๗] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๒๗๘] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาจำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๒๗๙] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๒๘๐] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๒๘๑] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ มิจฉาสังกัปปะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๒๘๒] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งดูอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๒๘๓] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีในสมัยนั้น.

[๒๘๔] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาที่เสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๒๘๕] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๒๘๖] วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่

ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๘๗] สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๘๘] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโนวิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๘๙] โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาที่เสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๐] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการสืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๑] มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๒] มิจฉาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ความดำริผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาสังกัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๓] มิจฉาวายามะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ ความพยายามผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาวายามะ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๔] มิจฉาสมาธิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ความตั้งใจผิด ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาสมาธิ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๕] วิริยพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวหน้าไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ กำลังคือวิริยะ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๖] สมาธิพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ กำลังคือสมาธิ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธิพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๗] อหิริกพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อหิริกพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๘] อโนตัปปพละ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโนตตัปปพละ มีในสมัยนั้น.

[๒๙๙] โลภะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การโลภ กิริยาที่โลภ ความโลภ การกำหนัดนัก กิริยาที่กำหนัดนัก ความกำหนัด ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โลภะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๐] โมหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โมหะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๑] อภิชฌา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การโลภ กิริยาที่โลภ ความโลภ ความกำหนัด กิริยาที่กำหนัด ความกำหนัดนัก ความเพ่งเล็ง อกุศลมูลคือโลภะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อภิชฌา มีในสมัยนั้น.

[๓๐๒] มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มิจฉาทิฏฐิ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๓] อหิริกะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อหิริกะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๔] อโนตตัปปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อโนตตัปปะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๕] สมถะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมถะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๖] ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ มิจฉาวายามะ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปัคคาหะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๗] อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ มิจฉาสมาธิ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น.

[๓๐๘] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

[๓๐๙] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๐] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๒

[๓๑๑] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๓

[๓๑๒] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ โอตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีอยู่ในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๓] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๕ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๔] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น

แม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๔

[๓๑๕] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๕

[๓๑๖] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุขอันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๑๘] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๔ พละ ๕ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๑๙] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปะ โลภะ โมหะ อภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๖

[๓๒๐] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็น เป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๗

[๓๒๑] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็น อารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรม ที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๒๒] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรค มีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือ นามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๒๓] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โลภะ โมหะ อภิชฌา อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่

อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๘

[๓๒๔] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากทิฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๙

[๓๒๕] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ทุกข์ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โทสะ โมหะ พยาปาทะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๒๖] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกข์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ทุกข์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

โทมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางใจ ความทุกข์ทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โทมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

โทสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โทสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

พยาปาทะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า พยาปาทะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๒๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๒ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๒๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ โทสะ โมหะ

พยาปาทะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๑๐

[๓๒๙] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยโทมนัส สัมปยุตด้วยปฏิฆะ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้นโดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะมีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

จิตดวงที่ ๑๑

[๓๓๐] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยวิจิกิจฉา มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ วิริยพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ วิจิกิจฉา โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๓๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่าผัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

วิจิกิจฉา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน

การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจิกิจฉา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๓๒] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๔ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๒ พละ ๓ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๓๓] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ วิริยพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ วิจิกิจฉา โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ ปัคคาหะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

จิตดวงที่ ๑๒

[๓๓๔] ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลจิต สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์

หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ อุทธัจจะ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

[๓๓๕] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะมีในสมัยนั้น ฯลฯ

อุทธัจจะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุทธัจจะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๓๖] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ฌานมีองค์ ๔ มรรคมีองค์ ๓ พละ ๔ เหตุ ๑ ผัสสะ ๑ ฯลฯ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล ฯลฯ

[๓๓๗] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อโนตตัปปพละ อุทธัจจะ โมหะ อหิริกะ อโนตตัปปะ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

อกุศลจิต ๑๒ จบ

อัพยากตธรรม

กามาวจรวิบาก

วิญญาณ ๕ ที่เป็นกุศลวิบาก

[๓๓๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นเพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้กระทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๓๙] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่าผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๓๔๐] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๓๔๑] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น. อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๓๔๒] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งจักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๓๔๓] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ จักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๓๔๔] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๓๔๕] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๓๔๖] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ จักขุวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๔๗] อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๔๘] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิตินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๔๙] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๕๐] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ จักขุวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๓๕๑] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๕๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โสตวิญญาณอันเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

ฆานวิญญาณอันเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

ชิวหาวิญญาณอันเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

กายวิญญาณอันเป็นวิบาก สหรคตด้วยสุขเวทนา มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต สุข เอกัคคตา มนินทรีย์ สุขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๕๓] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๓๕๔] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางกาย ความสุขทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๓๕๕] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๓๕๖] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๓๕๗] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ กายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๓๕๘] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๓๕๙] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๓๖๐] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโนวิญญาณ วิญญาณขันธ์ กายวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๖๑] สุขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางกาย ความสุขทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุขินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๖๒] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๖๓] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๖๔] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๓๖๕] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

วิญญาณ ๕ ที่เป็นกุศลวิบาก จบ

มโนธาตุ เป็นกุศลวิบาก

[๓๖๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนธาตุ อันเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๖๗] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๓๖๘] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๓๖๙] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๐] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๑] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๓๗๒] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๓๗๓] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๓๗๔] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๕] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๓๗๖] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๗] อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๘] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้นอันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๗๙] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๘๐] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๓๘๑] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

มโนธาตุที่เป็นกุศลวิบาก จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบาก

สหรคตด้วยโสมนัส

[๓๘๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุอันวิบาก สหรคตด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา

มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๘๓] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่ถูกกระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๓๘๔] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ อันเกิดแต่สัมผัสมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๓๘๕] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาจำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๓๘๖] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๓๘๗] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๓๘๘] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๓๘๙] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๓๙๐] ปีติ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความอิ่มใจ ความปราโมทย์ ความยินดียิ่ง ความบันเทิง ความร่าเริง ความรื่นเริง ความปลื้มใจ ความตื่นเต้น ความที่จิตชื่นชมยินดี ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ปีติ มีในสมัยนั้น.

[๓๙๑] สุข มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สุข มีในสมัยนั้น.

[๓๙๒] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๓๙๓] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๙๔] โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจ ความสุขทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่สบายเป็นสุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า โสมนัสสินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๙๕] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๓๙๖] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๓๙๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น.

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๓๙๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้นเป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยโสมนัส จบ

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบาก

สหรคตด้วยอุเบกขา

[๓๙๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ อันเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๐๐] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

[๔๐๑] เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๒] สัญญา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การจำ กิริยาที่จำ ความจำ อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัญญา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๓] เจตนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การคิด กิริยาที่คิด ความคิด อันเกิดแต่สัมผัสแห่งมโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ใน สมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เจตนา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๔] จิต มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ มนินทรีย์ วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า จิต มีในสมัยนั้น.

[๔๐๕] วิตก มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรึก ความตรึกอย่างแรง ความดำริ ความที่จิตแนบอยู่ในอารมณ์ ความที่จิตแนบสนิทอยู่ในอารมณ์ ความยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิตก มีในสมัยนั้น.

[๔๐๖] วิจาร มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตรอง ความพิจารณา ความตามพิจารณา ความเข้าไปพิจารณา ความที่จิตสืบต่ออารมณ์ ความที่จิตเพ่งอารมณ์ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิจาร มีในสมัยนั้น.

[๔๐๗] อุเบกขา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเบกขา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๘] เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น.

[๔๐๙] มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

จิต มโน มานัส หทัย ปัณฑระ มโน มนายตนะ อินทรีย์คือมโน วิญญาณ วิญญาณขันธ์ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า มนินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๐] อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความสบายทางใจก็ไม่ใช่ ความไม่สบายทางใจก็ไม่ใช่ ความเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่ทุกข์ไม่สุข อันเกิดแต่เจโตสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อุเปกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๑] ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของนามธรรมนั้นๆ ในสมัยนั้นอันใด นี้ชื่อว่า ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

[๔๑๒] หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๑๓] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต. ฯลฯ

[๔๑๔] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

มโนวิญญาณธาตุที่เป็นกุศลวิบากสหรคตด้วยอุเบกขา จบ

มหาวิบาก ๘

[๔๑๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุอันเป็นวิบาก สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการ

ชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง เพราะกามาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๑๖] อัพยากตมูล คือ อโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

มหาวิบาก ๘ จบ

รูปาวจรวิบาก

[๔๑๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะรูปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงรูปภูมิ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะรูปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

รูปาวจรวิบาก จบ

อรูปาวจรวิบาก

[๔๑๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการ ซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากาสานัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรูปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๑๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรูปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตน โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากิญจัญญยตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละทุกข์ละสุขได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะอรูปาวจรกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคปฏิปทาเพื่อเข้าถึงอรูปภูมิ เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะรูปาวจรกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

อรูปาวจรวิบาก จบ.

โลกุตตรวิบาก

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๑

มหานัย ๒๐

สุทธิกปฏิปทา

[๔๒๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๓] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบากเพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ

ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

สุทธิกปฏิปทา จบ

สุทธิกสุญญตะ

[๔๒๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้ไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๒๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

สุทธิกสุญญตะ จบ.

สุญญตปฏิปทา

[๔๓๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ

ปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะเป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๓] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน

เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้นบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิด สุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

สุญญตปฏิปทา จบ.

สุทธิกอัปปณิหิตะ

[๔๓๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐม

ฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานอันเป็นโลกุตตระอันทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระอันเป็นเครื่องออกไปจากโลก นำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ
สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๓๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน

บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

สุทธิกอัปปณิหิตะ จบ.

อัปปณิหิตปฏิปทา

[๔๔๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพานเพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต

[๔๔๓] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพานเพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพานเพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ

ปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯลฯ ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

อัปปณิหิตปฏิปทา จบ.

----

[๔๔๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานเป็นโลกุตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญ ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

มหานัย ๒๐ จบ.

----

[๔๔๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โ

ยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๔๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน เป็นสุขา

ปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๓] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานอันเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะฌานอันเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานอันเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้ว นั้นแล้ว อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา

เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๕๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานอันเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้ว นั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๓] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ

เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ

ปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌานเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌาน ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ฯลฯ

ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ กุศล ฯลฯ ชนิดสุญญตะ เป็นสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ดังนี้ วิบาก ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๖๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญมรรคเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสติปัฏฐานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัมมัปปธานเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอิทธิบาทเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอินทรีย์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญพละเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญโพชฌงค์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัจจะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสมถะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธรรมเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญขันธ์เป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอายตนะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญธาตุเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญอาหารเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญผัสสะเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเวทนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญสัญญาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญเจตนาเป็นโลกุตตระ ฯลฯ เจริญจิตเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อละทิฏฐิ เพื่อบรรลุภูมิเบื้องต้น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ ชนิดอนิมิตตะ ฯลฯ ชนิดอัปปณิหิตะ เป็นฉันทาธิบดี ฯลฯ เป็นวิริยาธิบดี ฯลฯ เป็นจิตตาธิบดี ฯลฯ เป็นวิมังสาธิบดี อันเป็นวิบาก เพราะกุศลจิตเป็นโลกุตตระอันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๑ จบ

วิบากแห่งมรรคจิตดวงที่ ๒ ดวงที่ ๓ และดวงที่ ๔

[๔๗๐] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

โยคาวจรบุคคล เจริญฌาณเป็นโลกุตตระ อันเป็นเครื่องออกไปจากโลกนำไปสู่นิพพาน เพื่อบรรลุภูมิที่ ๒ เพื่อความเบาบางแห่งกามราคะและพยาบาท ฯลฯ เพื่อบรรลุภูมิที่ ๓ เพื่อละกามราคะและพยาบาทไม่ให้มีเหลือ ฯลฯ เพื่อบรรลุภูมิที่ ๔ เพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ไม่ให้มีเหลือ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

โยคาวจรบุคคล สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ชนิดสุญญตะ เป็นทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯลฯ อันเป็นวิบาก เพราะกุศลฌานเป็นโลกุตตระ อันได้ทำไว้แล้ว ได้เจริญไว้แล้วนั้นแล อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อัญญาตาวินทรีย์ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๑] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

อัญญาตาวินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด กิริยาที่รู้ชัด ซึ่งธรรมทั้งหลายที่รู้ทั่วถึงแล้วนั้นๆ ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค

นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า อัญญาตาวินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

โลกุตตรวิบาก จบ

อกุศลวิบากอัพยากฤต

[๔๗๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

โสตวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีเสียงเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

ฆานวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีกลิ่นเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

ชิวหาวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรสเป็นอารมณ์เกิดขึ้น ฯลฯ

กายวิญญาณเป็นวิบาก สหรคตด้วยทุกข์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์เกิดขึ้น เพราะอกุศลกรรมอันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต ทุกข์ เอกัคคตา มนินทรีย์ ทุกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๓] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น.

เวทนา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย อันเกิดแต่สัมผัสแห่งกายวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัสกิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เวทนา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกข์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ทุกข์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

ทุกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความไม่สบายทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สบายเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ทุกขินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๔] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ กายวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๗๕] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนธาตุ เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะอกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๗๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้น แม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๗๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น เพราะอกุศลกรรม อันได้ทำไว้แล้ว ได้สั่งสมไว้แล้ว ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๘๐] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๘๑] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

อกุศลวิบากอัพยากฤต จบ.

กามาวจรกิริยา

[๔๘๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๘๓] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๓ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๘๔] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๘๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก สหรคตด้วยโสมนัส มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๘๖] ผัสสะ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การกระทบ กิริยาที่กระทบ กิริยาที่ถูกต้อง ความถูกต้อง ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า ผัสสะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

เอกัคคตา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า เอกัคคตา มีในสมัยนั้น ฯลฯ

วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระ วิริยะ อินทรีย์คือวิริยะ วิริยพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า วิริยินทรีย์ มีในสมัยนั้น.

สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ อินทรีย์คือสมาธิ สมาธิพละ ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สมาธินทรีย์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๘๗] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๘๘] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร ปีติ เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๘๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก สหรคตด้วยอุเบกขา มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ในสมัยใด ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร อุเบกขา เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มีในสมัยนั้น หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๐] ก็ขันธ์ ๔ อายตนะ ๒ ธาตุ ๒ อาหาร ๓ อินทรีย์ ๕ ผัสสะ ๑ ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุ ๑ ธัมมายตนะ ๑ ธรรมธาตุ ๑ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด มีอยู่ในสมัยนั้น

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๙๑] สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น เป็นไฉน?

ผัสสะ เจตนา วิตก วิจาร เอกัคคตา วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด เว้นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มีอยู่ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่า สังขารขันธ์ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๒] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

มโนวิญญาณธาตุ เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใดๆ เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยโสมนัส วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา สัมปยุตด้วยญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น ฯลฯ สหรคตด้วยอุเบกขา วิปปยุตจากญาณ ... เกิดขึ้น โดยมีการชักจูง ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๓] อัพยากตมูล คือ อโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

กามาวจรกิริยา จบ.

รูปาวจรกิริยา

[๔๙๔] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหาร สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

[๔๙๕] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุปัญจมฌานที่มีปฐวีกสิณเป็นอารมณ์ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต ฯลฯ

รูปาวจรกิริยา จบ.

อรูปาวจรกิริยา

[๔๙๖] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญอรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการซึ่งนานัตตสัญญา จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากาสามัญ-

จายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๗] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญอรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยวิญญาณัญจายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๘] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญอรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยอากิญจัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๔๙๙] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

พระขีณาสพ เจริญอรูปาวจรฌาน เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก แต่เป็นทิฏฐิธรรมสุขวิหาร เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวง จึงบรรลุจตุตถฌาน อันสหรคตด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสัญญา ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ได้ ฯลฯ อยู่ในสมัยใด ผัสสะ ฯลฯ อวิกเขปะ มีในสมัยนั้น ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๕๐๐] อัพยากตมูล คือ อโลภะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโทสะ ฯลฯ อัพยากตมูล คือ อโมหะ ฯลฯ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

อรูปาวจรกิริยา จบ.

จิตตุปปาทกัณฑ์ จบ.

รูปกัณฑ์

[๕๐๑] ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม เป็นกามาวจร เป็นรูปาวจร เป็นอรูปาวจร เป็นโลกุตตระ ได้แก่เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ธรรมเหล่าใดเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๕๐๒] บรรดาธรรมเป็นอัพยากฤต รูปทั้งหมด เป็นไฉน? มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น นี้เรียกว่า รูปทั้งหมด.

มาติกา

เอกกมาติกา

[๕๐๓] รูปทั้งหมด ไม่ใช่เหตุ ไม่มีเหตุ วิปปยุตจากเหตุ เป็นไปกับด้วยปัจจัย เป็นสังขตธรรม เป็นรูปธรรม เป็นโลกิยะธรรม เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอฆะ เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นอารมณ์ของปรามาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นอัพยากตธรรม ไม่มีอารมณ์ ไม่ใช่เจตสิก วิปปยุตจากจิต ไม่ใช่วิบาก และไม่ใช่ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก ไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ไม่ใช่ธรรมมีทั้งวิตกทั้งวิจาร ไม่ใช่ธรรมไม่มีวิตก แต่มีวิจาร ไม่มีทั้งวิตกวิจาร ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยปีติ ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยสุข ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขา อันโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องบน ๓ ไม่ประหาณ ไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ ไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิและไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน ไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นปริตตธรรม เป็นกามาวจรธรรม ไม่ใช่รูปาวจรธรรม ไม่ใช่อรูปาวจรธรรม เป็นปริยาปันนธรรม ไม่ใช่อปริยาปันนธรรม เป็นอนิยตธรรม เป็นอนิยยานิกธรรม เป็นปัจจุปันนธรรม อันวิญญาณ ๖ พึงรู้ ไม่เที่ยง อันชราครอบงำแล้ว

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑ อย่างนี้.

เอกกมาติกา จบ.

ทุกมาติกา

[๕๐๔] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒

รูปเป็นอุปาทา [อุปาทายรูป] ก็มี รูปเป็นอนุปาทาก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ก็มี รูปเป็นอนุปาทินนะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ก็มี รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี

รูปเป็นสนิทัสสนะ ก็มี รูปเป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นสัปปฏิฆะ ก็มี รูปเป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นอินทรีย์ก็มี

รูปเป็นมหาภูตก็มี รูปไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นวิญญัติก็มี รูปไม่เป็นวิญญัติก็มี

รูปเป็นจิตตสมุฏฐานก็มี รูปไม่เป็นจิตตสมุฏฐานก็มี

รูปเป็นจิตตสหภู ก็มี รูปไม่เป็นจิตตสหภูก็มี

รูปเป็นจิตตานุปริวัติก็มี รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติก็มี

รูปเป็นภายในก็มี รูปเป็นภายนอกก็มี

รูปหยาบก็มี รูปละเอียดก็มี

รูปไกลก็มี รูปใกล้ก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี

รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณก็มี รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณก็มี

รูปเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี

รูปเป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณก็มี รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณก็มี

รูปเป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัสก็มี รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี

รูปเป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณก็มี รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณก็มี

รูปเป็นจักขายตนะก็มี รูปไม่เป็นจักขายตนะก็มี

รูปเป็นโสตายตนะก็มี รูปไม่เป็นโสตายตนะก็มี

รูปเป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ เป็นกายายตนะก็มี รูปไม่เป็นกายายตนะก็มี

รูปเป็นรูปายตนะก็มี รูปไม่เป็นรูปายตนะก็มี

รูปเป็นสัททายตนะ ฯลฯ เป็นคันธายตนะ ฯลฯ เป็นรสายตนะ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี รูปไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี

รูปเป็นจักขุธาตุก็มี รูปไม่เป็นจักขุธาตุก็มี

รูปเป็นโสตธาตุ ฯลฯ เป็นฆานธาตุ ฯลฯ เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ เป็นกายธาตุก็มี รูปไม่เป็นกายธาตุก็มี

รูปเป็นรูปธาตุก็มี รูปไม่เป็นรูปธาตุก็มี

รูปเป็นสัททธาตุ ฯลฯ เป็นคันธธาตุ ฯลฯ เป็นรสธาตุ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี รูปไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี

รูปเป็นจักขุนทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี

รูปเป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ เป็นกายินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นกายินทรีย์ก็มี

รูปเป็นอิตถินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี

รูปเป็นปุริสินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี

รูปเป็นชีวิตินทรีย์ก็มี รูปไม่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี

รูปเป็นกายวิญญัติก็มี รูปไม่เป็นกายวิญญัติก็มี

รูปเป็นวจีวิญญัติก็มี รูปไม่เป็นวจีวิญญัติก็มี

รูปเป็นอากาสธาตุก็มี รูปไม่เป็นอากาสธาตุก็มี

รูปเป็นอาโปธาตุก็มี รูปไม่เป็นอาโปธาตุก็มี

รูปเป็นรูปลหุตาก็มี รูปไม่เป็นรูปลหุตาก็มี

รูปเป็นรูปมุทุตาก็มี รูปไม่เป็นรูปมุทุตาก็มี

รูปเป็นรูปกัมมัญญตาก็มี รูปไม่เป็นรูปกัมมัญญตาก็มี

รูปเป็นรูปอุปจยะก็มี รูปไม่เป็นรูปอุปจยะก็มี

รูปเป็นรูปสันตติก็มี รูปไม่เป็นรูปสันตติก็มี

รูปเป็นรูปชรตาก็มี รูปไม่เป็นรูปชรตาก็มี

รูปเป็นรูปอนิจจตาก็มี รูปไม่เป็นรูปอนิจจตาก็มี

รูปเป็นรูปกพฬิงการาหารก็มี รูปไม่เป็นกพฬิงการาหารก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒ อย่างนี้.

ทุกมาติกา จบ.

ติกมาติกา

[๕๐๕] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓

รูปภายในเป็นอุปาทา, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทาก็มี, ที่เป็นอนุปาทาก็มี

รูปภายในเป็นอุปาทินนะ, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี

รูปภายในเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ, รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะก็มี ที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี

รูปภายในเป็นอนิทัสสนะ, รูปภายนอกที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปภายในเป็นสัปปฏิฆะ, รูปภายนอกที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปภายในเป็นอินทรีย์, รูปภายนอกที่เป็นอินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี

รูปภายในไม่เป็นมหาภูต, รูปภายนอกที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปภายในไม่เป็นวิญญัติ, รูปภายนอกที่เป็นวิญญัติก็มี, ที่ไม่เป็นวิญญัติก็มี

รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน, รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐานก็มี, ที่ไม่เป็นจิตตสมุฏฐานก็มี

รูปภายในไม่เป็นจิตตสหภู, รูปภายนอกที่เป็นจิตตสหภูก็มี, ที่ไม่เป็นจิตตสหภูก็มี

รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัติ, รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัติก็มี, ที่ไม่เป็นจิตตานุปริวัติก็มี

รูปภายในหยาบ, รูปภายนอกที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปภายในอยู่ใกล้, รูปภายนอกที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี, ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัสก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี, ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี, ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัสก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ, รูปภายในเป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณก็มี ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณก็มี

รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส, รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี, ที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัสก็มี

รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ, รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณก็มี, ที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณก็มี

รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส, รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี, ที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัสก็มี

รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ, รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณก็มี, ที่ไม่เป็น

อารมณ์ของกายวิญญาณก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นจักขายตนะ, รูปภายในที่เป็นจักขายตนะก็มี, ที่ไม่เป็นจักขายตนะก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นกายายตนะ, รูปภายในที่เป็นกายายตนะก็มี, ที่ไม่เป็นกายายตนะก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปายตนะ, รูปภายนอกที่เป็นรูปายตนะก็มี, ที่ไม่เป็นรูปายตนะก็มี

รูปภายในไม่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นรสายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ, รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี, ที่ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ, รูปภายในที่เป็นจักขุธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นจักขุธาตุก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นกายธาตุ, รูปภายในที่เป็นกายธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นกายธาตุก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นรูปธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นรูปธาตุก็มี

รูปภายในไม่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นรสธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นจักขุนทรีย์, รูปภายในที่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นจักขุนทรีย์ก็มี

รูปภายนอกไม่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นกายินทรีย์, รูปภายในที่เป็นกายินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นกายินทรีย์ก็มี

รูปภายในไม่เป็นอิตถินทรีย์, รูปภายนอกที่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์ก็มี

รูปภายในไม่เป็นปุริสินทรีย์, รูปภายนอกที่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ก็มี

รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์, รูปภายนอกที่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ก็มี

รูปภายในไม่เป็นกายวิญญัติ, รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญัติก็มี, ที่ไม่เป็นกายวิญญัติก็มี

รูปภายในไม่เป็นวจีวิญญัติ, รูปภายนอกที่เป็นวจีวิญญัติก็มี, ที่ไม่เป็นวจีวิญญัติก็มี

รูปภายในไม่เป็นอากาสธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นอากาสธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นอากาสธาตุก็มี

รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ, รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุก็มี, ที่ไม่เป็นอาโปธาตุก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตาก็มี, ที่ไม่เป็นรูปลหุตาก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปมุทุตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปมุทุตาก็มี, ที่ไม่เป็นรูปมุทุตาก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัญญตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัญญตาก็มี, ที่ไม่เป็นรูปกัมมัญญตาก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ, รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะก็มี, ที่ไม่เป็นรูปอุปจยะก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ, รูปภายนอกที่เป็นรูปสันตติก็มี, ที่ไม่เป็นรูปสันตติก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปชรตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปชรตาก็มี, ที่ไม่เป็นรูปชรตาก็มี

รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจตา, รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจตาก็มี, ที่ไม่เป็นรูปอนิจจตาก็มี

รูปภายในไม่เป็นกพฬิงการาหาร, รูปภายนอกที่เป็นกพฬิงการาหารก็มี ที่ไม่เป็นกพฬิงการาหารก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓ อย่างนี้.

ติกมาติกา จบ.

จตุกกมาติกา

[๕๐๖] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นอุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่เป็นอุปาทินนะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะก็มี, ที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอุปาทา ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทา ที่อยู่ไกลก็มี ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอุปาทินนะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสนิทัสสนะก็มี, ที่เป็นอนิทัสสนะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสัปปฏิฆะก็มี, ที่เป็นอัปปฏิฆะก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปกระทบได้ ที่เป็นอินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี, รูปกระทบไม่ได้ ที่เป็นอินทรีย์ก็มี, ที่ไม่เป็นอินทรีย์ก็มี

รูปกระทบได้ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี, รูปกระทบไม่ได้ ที่เป็นมหาภูตก็มี, ที่ไม่เป็นมหาภูตก็มี

รูปเป็นอินทรีย์ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปไม่เป็นอินทรีย์ ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นอินทรีย์ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปไม่เป็นอินทรีย์ ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปเป็นมหาภูต ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี, รูปไม่เป็นมหาภูต ที่หยาบก็มี, ที่ละเอียดก็มี

รูปเป็นมหาภูต ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี, รูปไม่เป็นมหาภูต ที่อยู่ไกลก็มี, ที่อยู่ใกล้ก็มี

รูปที่เห็นได้, รูปที่ฟังได้, รูปที่รู้ได้, รูปที่รู้แจ้งได้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔ อย่างนี้.

จตุกกมาติกา จบ.

ปัญจกมาติกา

[๕๐๗] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕

ปฐวีธาตุ, อาโปธาตุ, เตโชธาตุ, วาโยธาตุ และรูปที่เป็นอุปาทา

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕ อย่างนี้.

ปัญจกมาติกา จบ.

ฉักกมาติกา

[๕๐๘] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖

รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้, รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ รูปอันมโนวิญญาณพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖ อย่างนี้.

ฉักกมาติกา จบ.

สัตตกมาติกา

[๕๐๙] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๗

รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้, รูปอันกายวิญญาณพึงรู้, รูปอันมโนธาตุพึงรู้, รูปอันมโนวิญญาณธาตุพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๗ อย่างนี้.

สัตตกมาติกา จบ.

อัฏฐกมาติกา

[๕๑๐] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘

รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้, รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้, รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้, รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้, รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ ที่มีสัมผัสเป็นสุขก็มี, ที่มีสัมผัสเป็นทุกข์ก็มี, รูปอันมโนธาตุพึงรู้ รูปอันมโนวิญญาณธาตุพึงรู้

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘ อย่างนี้.

อัฏฐกมาติกา จบ.

นวกมาติกา

[๕๑๑] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๙

จักขุนทรีย์, โสตินทรีย์, ฆานินทรีย์, ชิวหินทรีย์, กายินทรีย์, อิตถินทรีย์, ปุริสินทรีย์, ชีวิตินทรีย์, และรูปที่ไม่เป็นอินทรีย์

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๙ อย่างนี้.

นวกมาติกา จบ.

ทสกมาติกา

[๕๑๒] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐

จักขุนทรีย์, โสตินทรีย์, ฆานินทรีย์, ชิวหินทรีย์, กายินทรีย์, อิตถินทรีย์, ปุริสินทรีย์, ชีวิตินทรีย์, รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่กระทบได้ก็มี, ที่กระทบไม่ได้ก็มี

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐ อย่างนี้.

ทสกมาติกา จบ.

เอกาทสกมาติกา

[๕๑๓] สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑

จักขายตนะ, โสตายตนะ, ฆานายตนะ, ชิวหายตนะ, กายายตนะ, รูปายตนะ, สัททายตนะ, คันธายตนะ, รสายตนะ, โผฏฐัพพายตนะ, และรูปที่เป็นอนิทัสสนะ เป็นอัปปฏิฆะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑ อย่างนี้.

เอกาทสกมาติกา จบ.

มาติกา จบ.

รูปวิภัตติ

เอกกนิเทศ

[๕๑๔] รูปทั้งหมด ไม่ใช่เหตุทั้งนั้น ไม่มีเหตุทั้งนั้น วิปปยุตจากเหตุทั้งนั้น เป็นไปกับด้วยปัจจัยทั้งนั้น เป็นสังขตธรรมทั้งนั้น เป็นรูปธรรมทั้งนั้น เป็นโลกิยธรรมทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของอาสวะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของคันถะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของโอฆะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของโยคะทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของปรามาสทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของอุปาทานทั้งนั้น เป็นอารมณ์ของสังกิเลสทั้งนั้น เป็น

อัพยากตธรรมทั้งนั้น ไม่มีอารมณ์ทั้งนั้น ไม่ใช่เจตสิกทั้งนั้น วิปปยุจากจิตทั้งนั้น ไม่ใช่วิบาก และไม่ใช่ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบากทั้งนั้น ไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลสทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมมีทั้งวิตกทั้งวิจารทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจารทั้งนั้น ไม่มีทั้งวิตกทั้งวิจารทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยปีติทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยสุขทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรมที่สหรคตด้วยอุเบกขาทั้งนั้น อันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ไม่ประหาณทั้งนั้น ไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณทั้งนั้น ไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิและไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพานทั้งนั้น เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคลทั้งนั้น เป็นปริตตธรรมทั้งนั้น เป็นกามาวจรธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่รูปาวจรธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่อรูปาวจรธรรมทั้งนั้น เป็นปริยาปันนธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่อปริยาปันนธรรมทั้งนั้น เป็นอนิยตธรรมทั้งนั้น เป็นนิยยานิกธรรมทั้งนั้น เป็นปัจจุบันธรรม อันวิญญาณ ๖ พึงรู้ทั้งนั้น ไม่เที่ยงทั้งนั้น อันชราครอบงำแล้วทั้งนั้น

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑ อย่างนี้.

เอกกนิเทศ จบ.

ทุกนิเทศ

อุปาทาภาชนีย์

[๕๑๕] รูปเป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ อากาสธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ รูปชรตา รูปอนิจจตา กพฬิงการาหาร

[๕๑๖] รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้, สัตว์นี้เห็นแล้ว หรือเห็นอยู่ หรือจักเห็น หรือพึงเห็น ซึ่งรูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ด้วยจักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, รูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่จักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, จักขุใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รูปอันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยจักขุใด จักขุสัมผัสปรารภรูป เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด เวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณปรารภรูป เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด จักขุสัมผัส มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยจักขุใด เวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณ มีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า จักขุบ้าง จักขายตนะบ้าง จักขุธาตุบ้าง จักขุนทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง เนตรบ้าง นัยนะบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

[๕๑๗] รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ฟังแล้ว หรือฟังอยู่ หรือจักฟัง หรือพึงฟัง ซึ่งเสียงอันเป็นสิ่งที่เห็น

ไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยโสตใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โสตบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โสตายตนะ

รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เสียงอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โสตใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โสตบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โสตายตนะ

รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, โสตใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่เสียงอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โสตบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โสตายตนะ

รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยโสตใด โสตสัมผัสปรารภเสียง เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยโสตใด เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณปรารภเสียง เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยโสตใด โสตสัมผัส มีเสียงเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยโสตใด เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณ มีเสียงเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า โสตบ้าง โสตายตนะบ้าง โสตธาตุบ้าง โสตินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โสตายตนะ

[๕๑๘] รูปที่เรียกว่า ฆานายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ ดมแล้ว หรือดมอยู่ หรือจักดม หรือพึงดม ซึ่งกลิ่นอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยฆานะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ฆานายตนะ

รูปที่เรียกว่า ฆานายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, กลิ่นอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่ฆานะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ฆานายตนะ

รูปที่เรียกว่า ฆานายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, ฆานะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่กลิ่นอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ฆานายตนะ.

รูปที่เรียกว่า ฆานายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ฆานะใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยฆานะใด ฆานสัมผัสปรารภกลิ่น เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัย ฆานะใด เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ ปรารภกลิ่น เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะใด ฆานสัมผัสมีกลิ่นเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะใด เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า ฆานะบ้าง ฆานายตนะบ้าง

ฆานธาตุบ้าง ฆานินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียก ฆานายตนะ.

[๕๑๙] รูปที่เรียกว่า ชิวหายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ ลิ้มแล้ว หรือลิ้มอยู่ หรือจักลิ้ม หรือพึงลิ้ม ซึ่งรสอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยชิวหาใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ชิวหายตนะ

รูปที่เรียกว่า ชิวหายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, รสอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่ชิวหาใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ชิวหายตนะ

รูปที่เรียกว่า ชิวหายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, ชิวหาใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รสอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า ชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ชิวหายตนะ

รูปที่เรียกว่า ชิวหายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ชิวหาใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยชิวหาใด ชิวหาสัมผัสปรารภรส เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด เวทนาอันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ ปรารภรส เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด ชิวหาสัมผัส มีรสเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว

หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยชิวหาใด เวทนาอันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ มีรสเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น. นี้เรียกว่า ชิวหาบ้าง ชิวหายตนะบ้าง ชิวหาธาตุบ้าง ชิวหินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า ชิวหายตนะ

[๕๒๐] รูปที่เรียกว่า กายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, สัตว์นี้ ถูกต้องแล้ว หรือถูกต้องอยู่ หรือจักถูกต้อง หรือพึงถูกต้อง ซึ่งโผฏฐัพพะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยกายใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายายตนะ

รูปที่เรียกว่า กายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, โผฏฐัพพะ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่กายใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายายตนะ.

รูปที่เรียกว่า กายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, กายใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โผฏฐัพพะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายายตนะ

รูปที่เรียกว่า กายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ นับเนื่องในอัตภาพ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัส ปรารภโผฏฐัพพะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ

สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ ปรารภโผฏฐัพพะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด กายสัมผัส มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะอาศัยกายใด เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า กายบ้าง กายายตนะบ้าง กายธาตุบ้าง กายินทรีย์บ้าง โลกบ้าง ทวารบ้าง สมุทรบ้าง ปัณฑระบ้าง เขตบ้าง วัตถุบ้าง ฝั่งนี้บ้าง บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า กายายตนะ

[๕๒๑] รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ เห็นแล้ว หรือเห็นอยู่ หรือจักเห็น หรือพึงเห็น ซึ่งรูปใด อันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ด้วยจักขุ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

รูปที่เรียก รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, จักขุอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รูปใด อันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, รูปใด อันเป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่จักขุ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ ได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลือง สีแดง สีขาว สีดำ สีหงสบาท สีคล้ำ สีเขียวใบไม้ สีม่วง ยาว สั้น ละเอียด หยาบ กลม รี สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม สิบหกเหลี่ยม ลุ่ม ดอน เงา แดด แสงสว่าง มืด เมฆ หมอก ควัน ละออง แสงจันทร์ แสงอาทิตย์ แสงดาว แสงกระจก แสงแก้วมณี แสงสังข์ แสงมุกดา แสงแก้วไพฑูรย์ แสงทอง แสงเงิน หรือรูปแม้อื่นใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นได้และกระทบได้ มีอยู่, เพราะปรารภรูปใด จักขุสัมผัส อาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภรูปใด เวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณอาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ จักขุสัมผัส มีรูปใดเป็นอารมณ์ อาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ จักขุวิญญาณ มีรูปใดเป็นอารมณ์ อาศัยจักขุ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปายตนะ.

[๕๒๒] รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ

เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ฟังแล้ว หรือฟังอยู่ หรือจักฟัง หรือพึงฟัง ซึ่งเสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยโสต อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายตนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, โสต อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่เสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายตนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, เสียงใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โสต อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า สัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายตนะ.

รูปที่เรียกว่า สัททายตนะ นั้น เป็นไฉน?

เสียงใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงสังข์ เสียงบัณเฑาะว์ เสียงขับร้อง เสียงประโคม เสียงกรับ เสียงปรบมือ เสียงร้องของสัตว์ เสียงกระทบกันของธาตุ เสียงลม เสียงน้ำ เสียงมนุษย์ เสียงอมนุษย์ หรือเสียงแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, เพราะ ปรารภเสียงใด โสตสัมผัส อาศัยโสต เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึง

เกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภเสียงใด เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณ อาศัยโสตเกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ โสตสัมผัส มีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสตเกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่โสตสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ โสตวิญญาณ มีเสียงใดเป็นอารมณ์ อาศัยโสต เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า สัททะบ้าง สัททายตนะบ้าง สัททธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า สัททายตนะ.

[๕๒๓] รูปที่เรียกว่า คันธายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ดมแล้ว หรือดมอยู่ หรือจักดม หรือพึงดม ซึ่งกลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ แต่กระทบได้ ด้วยฆานะ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันธายตนะ.

รูปที่เรียกว่า คันธายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, ฆานะอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่กลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันธายตนะ.

รูปที่เรียกว่า คันธายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, กลิ่นใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่ฆานะอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า คันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันธายตนะ.

รูปที่เรียกว่า คันธายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กลิ่นใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ กลิ่นรากไม้ กลิ่นแก่นไม้ กลิ่นเปลือกไม้ กลิ่นใบไม้ กลิ่นดอกไม้ กลิ่นผลไม้ กลิ่นบูด กลิ่นเน่า กลิ่นหอม กลิ่นเหม็น หรือกลิ่นแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่ เพราะปรารภกลิ่นใด ฆานสัมผัส อาศัยฆานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภกลิ่นใด เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ อาศัยฆานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ ฆานสัมผัส มีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัยฆานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่ฆานสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ฆานวิญญาณ มีกลิ่นใดเป็นอารมณ์ อาศัยฆานะ เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น นี้เรียกว่า คันธะบ้าง คันธายตนะบ้าง คันธธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า คันธายตนะ.

[๕๒๔] รูปที่เรียกว่า รสายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, สัตว์นี้ ลิ้มแล้ว หรือลิ้มอยู่ หรือจักลิ้ม หรือพึงลิ้ม ซึ่งรสใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ด้วยชิวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รสายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, ชิวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่รสใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รสายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น

เฝื่อน ฝาด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, รสใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่ชิวหาอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า รสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสายตนะ.

รูปที่เรียกว่า รสายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รสใด อาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ได้แก่ รสรากไม้ รสลำต้น รสเปลือกไม้ รสใบไม้ รสดอกไม้ รสผลไม้ เปรี้ยว หวาน ขม เผ็ด เค็ม ขื่น เฝื่อน ฝาด เผ็ด อร่อย ไม่อร่อย หรือรสแม้อื่นใด ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ มีอยู่, เพราะปรารภรสใด ชิวหาสัมผัส อาศัยชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภรสใด เวทนาอันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ อาศัยชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ ชิวหาสัมผัส มีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัยชิวหาใด เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนา อันเกิดแต่ชิวหาสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ ชิวหาวิญญาณ มีรสใดเป็นอารมณ์ อาศัยชิวหา เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า รสบ้าง รสายตนะบ้าง รสธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รสายตนะ.

[๕๒๕] รูปที่เรียกว่า อิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายรู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของหญิง ปรารภได้ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อิตถินทรีย์.

[๕๒๖] รูปที่เรียกว่า ปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายรู้ว่าชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพชาย ภาวะชาย ของชาย ปรากฏได้ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ปุริสินทรีย์.

[๕๒๗] รูปที่เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์.

[๕๒๘] รูปที่เรียกว่า กายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

ความเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความเคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแลขวาอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า กายวิญญัติ

[๕๒๙] รูปที่เรียกว่า วจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา, การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย ด้วยวาจานั้น อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า วจีวิญญัติ.

[๕๓๐] รูปที่เรียกว่า อากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อากาสธาตุ

[๕๓๑] รูปที่เรียกว่า รูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปลหุตา.

[๕๓๒] รูปที่เรียกว่า รูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปมุทุตา.

[๕๓๓] รูปที่เรียกว่า รูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปกัมมัญญตา.

[๕๓๔] รูปที่เรียกว่า รูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสั่งสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูป รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปอุปจยะ.

[๕๓๕] รูปที่เรียกว่า รูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูป อันใด อันนั้น เป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปสันตติ.

[๕๓๖] รูปที่เรียกว่า รูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปชรตา.

[๕๓๗] รูปที่เรียกว่า รูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรธานแห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปอนิจจตา.

[๕๓๘] รูปที่เรียกว่า กพฬิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ของสัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชา อันใด รูปทั้งนี้ เรียกว่า กพฬิงการาหาร.

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทา.

อุปาทาภาชนีย์ จบ.

ปฐมภาณวาร ในรูปกัณฑ์ จบ.

----

[๕๓๙] รูปเป็นอนุปาทา นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ.

[๕๔๐] รูปที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัสไม่สบาย หนัก เบา, สัตว์นี้ ถูกต้องแล้ว หรือถูกต้องอยู่ หรือจักถูกต้อง หรือพึงถูกต้องซึ่งโผฏฐัพพะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ ด้วยกายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัสไม่สบาย หนัก เบา, กายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่โผฏฐัพพะใด อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัสไม่สบาย หนัก เบา, โผฏฐัพพะใด เป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้ กระทบแล้ว หรือกระทบอยู่ หรือจักกระทบ หรือพึงกระทบ ที่กายอันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้, นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ที่แข็ง อ่อน ละเอียด หยาบ มีสัมผัสสบาย มีสัมผัสไม่สบาย หนัก เบา, เพราะปรารภโผฏฐัพพะใด กายสัมผัสอาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เพราะปรารภโผฏฐัพพะใด เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ กายสัมผัส มีโผฏฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น ฯลฯ เวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ สัญญา ฯลฯ เจตนา ฯลฯ กายวิญญาณ มีโผฏฐัพพะใดเป็นอารมณ์ อาศัยกาย เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดขึ้นอยู่ หรือจักเกิดขึ้น หรือพึงเกิดขึ้น, นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ.

[๕๔๑] รูปที่เรียกว่า อาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อาโปธาตุ.

รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทา.

[๕๔๒] รูปเป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ

อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะ.

รูปเป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะ.

[๕๔๓] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัทธายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ.

[๕๔๔] รูปเป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสนิทัสสนะ.

รูปเป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนิทัสสนะ.

[๕๔๕] รูปเป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็น สัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอัปปฏิฆะ.

[๕๔๖] รูปเป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์.

[๕๔๗] รูปเป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูต.

รูปไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูต.

[๕๔๘] รูปเป็นวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปนี้เรียกว่า รูปเป็นวิญญัติ.

รูปไม่เป็นวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นวิญญัติ.

[๕๔๙] รูปเป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ที่เกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ที่ไม่เกิดแต่จิต ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้แก่รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

[๕๕๐] รูปเป็นจิตตสหภู นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตสหภู.

รูปไม่เป็นจิตตสหภู นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิตตสหภู.

[๕๕๑] รูปเป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

[๕๕๒] รูปเป็นภายใน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นภายใน.

รูปเป็นภายนอก นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นภายนอก.

[๕๕๓] รูปหยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปหยาบ.

รูปละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปละเอียด.

[๕๕๔] รูปไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไกล.

รูปใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปใกล้.

[๕๕๕] รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน.

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส.

รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส นั้น ไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส.

[๕๕๖] รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนา อันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ.

รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ.

[๕๕๗] รูปเป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส.

รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส.

[๕๕๘] รูปเป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ.

รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ,

[๕๕๙] รูปเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส.

[๕๖๐] รูปเป็นอารมณ์ของเวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ

[๕๖๑] รูปเป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

[๕๖๒] รูปเป็นอารมณ์ของเวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

[๕๖๓] รูปเป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง ฯลฯ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขายตนะ.

รูปไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขายตนะ.

[๕๖๔] รูปเป็นโสตายตนะ ฯลฯ เป็นฆานายตนะ ฯลฯ เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ เป็นกายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใดเป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายายตนะ.

รูปไม่เป็นกายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายายตนะ.

[๕๖๕] รูปเป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปายตนะ.

รูปไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปายตนะ.

[๕๖๖] รูปเป็นสัททายตนะ ฯลฯ เป็นคันธายตนะ ฯลฯ เป็นรสายตนะ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นโผฏฐัพพายตนะ.

รูปไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ.

[๕๖๗] รูปเป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขุธาตุ.

รูปไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขุธาตุ.

[๕๖๘] รูปเป็นโสตธาตุ ฯลฯ เป็นฆานธาตุ ฯลฯ เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายธาตุ.

รูปไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายธาตุ.

[๕๖๙] รูปเป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปธาตุ.

รูปไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปธาตุ.

[๕๗๐] รูปเป็นสัททธาตุ ฯลฯ เป็นคันธธาตุ ฯลฯ เป็นรสธาตุ ฯลฯ เป็นโผฏฐัพพธาตุ เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นโผฏฐัพพธาตุ.

รูปไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ.

[๕๗๑] รูปเป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นจักขุนทรีย์.

รูปไม่เป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นจักขุนทรีย์.

[๕๗๒] รูปเป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ เป็นชิวหินทรีย์ ฯลฯ เป็นกายินทรีย์ ฯลฯ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายินทรีย์.

รูปไม่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายินทรีย์.

[๕๗๓] รูปเป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายให้รู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของหญิง ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอิตถินทรีย์.

รูปไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอิตถินทรีย์.

[๕๗๔] รูปเป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายให้รู้ว่าชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพชาย ภาวะชาย ของชาย ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นปุริสินทรีย์.

รูปไม่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นปุริสินทรีย์.

[๕๗๕] รูปเป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิตของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นชีวิตินทรีย์.

รูปไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นชีวิตินทรีย์

[๕๗๖] รูปเป็นกายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

การเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความที่เคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกายของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแลขวาอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกายวิญญัติ.

รูปไม่เป็นกายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกายวิญญัติ.

[๕๗๗] รูปเป็นวจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา,

การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจานั้น อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นวจีวิญญัติ

รูปไม่เป็นวจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นวจีวิญญัติ.

[๕๗๘] รูปเป็นอากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอากาศธาตุ.

รูปไม่เป็นอากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอากาศธาตุ.

[๕๗๙] รูปเป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอาโปธาตุ.

รูปไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอาโปธาตุ.

[๕๘๐] รูปเป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปลหุตา.

รูปไม่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปลหุตา.

[๕๘๑] รูปเป็นรูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปมุทุตา.

รูปไม่เป็นรูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปมุทุตา.

[๕๘๒] รูปเป็นรูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปกัมมัญญตา.

รูปไม่เป็นรูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปกัมมัญญตา.

[๕๘๓] รูปเป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสั่งสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูปนั้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปอุปจยะ

รูปไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปอุปจยะ.

[๕๘๔] รูปเป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูป อันใด อันนั้น เป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็น รูปสันตติ.

รูปไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปสันตติ.

[๕๘๕] รูปเป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปชรตา.

รูปไม่เป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปชรตา.

[๕๘๖] รูปเป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรธาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นรูปอนิจจตา.

รูปไม่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นรูปอนิจจตา.

[๕๘๗] รูปเป็นกพพิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ของสัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชาอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นกพพิงการาหาร.

รูปไม่เป็นกพพิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รูปอนิจจตา รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นกพพิงการาหาร.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๒ อย่างนี้.

ทุกนิเทส จบ

ติกนิทเทส

[๕๘๘] รูปภายในเป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทา.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทา.

รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทา นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทา.

[๕๘๙] รูปภายในเป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทินนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ

โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินนะ.

[๕๙๐] รูปภายในเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ.

[๕๙๑] รูปภายในที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอนิทัสสนะ.

รูปภายนอกที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นสนิทัสสนะ.

รูปภายนอกที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอนิทัสสนะ.

[๕๙๒] รูปภายในเป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นสัปปฏิฆะ.

รูปภายนอกที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปภายนอกที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอัปปฏิฆะ.

[๕๙๓] รูปภายในเป็นอินทรีย์ นั้น ไฉน?

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในเป็นอินทรีย์.

รูปภายนอกที่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อินถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอินทรีย์.

[๕๙๔] รูปภายในไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นมหาภูต.

รูปภายนอกที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นมหาภูต.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๕๙๕] รูปภายในไม่เป็นวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นวิญญัติ.

รูปภายนอกที่เป็นวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปภายนอกที่เป็นวิญญัติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญัติ นั้น เป็นไฉน.

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นวิญญัติ.

[๕๙๖] รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้นเป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ หรือแม้รูปอื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่เกิดจากจิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ

อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพพิงการาหาร ที่ไม่ได้เกิดจากจิต ไม่มีจิตเป็นเหตุ ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสมุฏฐาน.

[๕๙๗] รูปภายในไม่เป็นจิตตสหภู นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตสหภู.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตสหภู นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสหภู.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตสหภู นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตสหภู.

[๕๙๘] รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นจิตตานุปริวัติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตานุปริวัติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นจิตตานุปริวัติ.

[๕๙๙] รูปภายในที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่หยาบ.

รูปภายนอกที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่หยาบ.

รูปภายนอกที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ละเอียด.

[๖๐๐] รูปภายในที่อยู่ใกล้ นั้นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่อยู่ใกล้.

รูปภายนอกที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่อยู่ไกล.

รูปภายนอกที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่อยู่ใกล้.

[๖๐๑] รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส.

รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส.

รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุสัมผัส.

[๖๐๒] รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาอัน เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ.

รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ.

รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ.

[๖๐๓] รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส.

รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส.

รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายสัมผัส.

[๖๐๔] รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของเวทนาอันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ.

รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ.

รูปภายในไม่เป็นที่อาศัยของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาณ.

[๖๐๕] รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส.

รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุสัมผัส.

[๖๐๖] รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนาอันเกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ.

รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปนี้ทั้งเรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ.

[๖๐๗] รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของโสตสัมผัส ฯลฯ ของฆานสัมผัส ฯลฯ ของชิวหาสัมผัส ฯลฯ ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกเป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายสัมผัส.

[๖๐๘] รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของเวทนา อันเกิดแต่กายสัมผัส ฯลฯ ของสัญญา ฯลฯ ของเจตนา ฯลฯ ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ นั้น เป็นไฉน?

รูปายาตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณ.

[๖๐๙] รูปภายนอกที่ไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขายตนะ.

รูปภายในที่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขายตนะ.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

โสตายนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขายตนะ.

[๖๑๐] รูปภายนอกไม่เป็นโสตายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นฆานายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นกายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายายตนะ.

รูปภายในที่เป็นกายายตนะ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายายตนะ.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายายตนะ นั้นเป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายายตนะ.

[๖๑๑] รูปภายในที่ไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปายตนะ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปใด เป็นสี อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า รูปบ้าง รูปายตนะบ้าง รูปธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปายตนะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปายตนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปายาตนะ.

[๖๑๒] รูปภายในไม่เป็นสัททายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นคันธายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นรสายตนะ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ.

รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ ฯลฯ นี้เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพายตนะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพายตนะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นโผฏฐัพพายตนะ.

[๖๑๓] รูปภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขุธาตุ.

รูปภายในที่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขุธาตุ.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุธาตุ.

[๖๑๔] รูปภายนอกที่ไม่เป็นโสตธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นฆานธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นชิวหาธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายธาตุ.

รูปภายในที่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายธาตุ.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายธาตุ.

[๖๑๕] รูปภายในที่ไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นรูปธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปธาตุ.

[๖๑๖] รูปภายในไม่เป็นสัททธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นคันธธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นรส ธาตุ ฯลฯ ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นโผฏฐัพพธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นโผฏฐัพพธาตุ.

[๖๑๗] รูปภายนอกไม่เป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นจักขุนทรีย์.

รูปภายในที่เป็นจักขุนทรีย์ นั้นเป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่าง บ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นจักขุนทรีย์.

รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

โสตายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นจักขุนทรีย์.

[๖๑๘] รูปภายนอกไม่เป็นโสตินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นฆานินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็น ชิวหินทรีย์ ฯลฯ ไม่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นกายินทรีย์.

รูปภายในที่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

กายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า กายบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่เป็นกายินทรีย์.

รูปภายในที่ไม่เป็นกายินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ ชิวหายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกายินทรีย์.

[๖๑๙] รูปภายในไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นชีวิตถินทรีย์.

รูปภายนอกที่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงหญิง เครื่องหมายให้รู้ว่าหญิง กิริยาหญิง อาการหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง ของหญิง ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอิตถินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอิตถินทรีย์.

[๖๒๐] รูปภายในที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นปุริสินทรีย์.

รูปภายนอกที่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

ทรวดทรงชาย เครื่องหมายให้รู้ว่าชาย กิริยาชาย อาการชาย สภาพชาย ภาวะชายของชาย ปรากฏได้ ด้วยเหตุใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นปุริสินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นปุริสินทรีย์

[๖๒๑] รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นชีวิตินทรีย์

รูปภายนอกที่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต ของรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกเป็นชีวิตินทรีย์.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นชีวิตินทรีย์.

[๖๒๒] รูปภายในไม่เป็นกายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นกายวิญญัติ.

รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

การเคร่งตึง กิริยาที่เคร่งตึงด้วยดี ความเคร่งตึงด้วยดี การแสดงให้รู้ ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย แห่งกาย ของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต ก้าวไปอยู่ ถอยกลับอยู่ แลดูอยู่ เหลียวซ้ายแลขวาอยู่ คู้เข้าอยู่ หรือเหยียดออกอยู่ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นกายวิญญัติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นกายวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นกายวิญญัติ.

[๖๒๓] รูปภายในไม่เป็นวจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นวจีวิญญัติ.

รูปภายนอกที่เป็นวจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

การพูด การเปล่งวาจา การเจรจา การกล่าว การป่าวร้อง การโฆษณา วาจา วจีเภท แห่งบุคคลผู้จิตเป็นกุศล หรือมีจิตเป็นอกุศล หรือมีจิตเป็นอัพยากฤต อันใด นี้เรียกว่า วาจา การแสดงให้รู้ความหมาย กิริยาที่แสดงให้รู้ความหมาย ความแสดงให้รู้ความหมาย ด้วยวาจานั้น อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นวจีวิญญัติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นวจีวิญญัติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นวจีวิญญัติ.

[๖๒๔] รูปภายในไม่เป็นอากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นอากาสธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นอากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

อากาศ ธรรมชาติอันนับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติอันนับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติอันนับว่าช่องว่าง อันมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูกต้องแล้ว อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอากาสธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอากาสธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอากาสธาตุ.

[๖๒๕] รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นอาโปธาตุ.

รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

สภาวะที่เอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ สภาวะที่เหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นอาโปธาตุ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นอาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอาโปธาตุ.

[๖๒๖] รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปลหุตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตา นั้น เป็นไฉน?

ความเบา ความรวดเร็ว ความไม่เชื่องช้า ความไม่หนัก แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปลหุตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปลหุตา นั้นเป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปลหุตา.

[๖๒๗] รูปภายในไม่เป็นรูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปมุทุตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

ความอ่อน ภาวะที่อ่อน ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกเป็นรูปมุทุตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปมุทุตา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปมุทุตา.

[๖๒๘] รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปกัมมัญญตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

กิริยาที่ควรแก่การงาน ความควรแก่การงาน ภาวะที่ควรแก่การงาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปกัมมัญญตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปกัมมัญญตา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกไม่เป็นรูปกัมมัญญตา.

[๖๒๙] รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปอุปจยะ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

ความสั่งสมแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด อันนั้น เป็นความเกิดแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปอุปจยะ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอุปจยะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอุปจยะ.

[๖๓๐] รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปสันตติ.

รูปภายนอกที่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

ความเกิดแห่งรูปอันใด อันนั้นเป็นความสืบต่อแห่งรูป รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปสันตติ.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปสันตติ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปสันตติ.

[๖๓๑] รูปภายในไม่เป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่รูปชรตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

ความชรา ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความหง่อมแห่งอินทรีย์ แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปชรตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปชรตา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปชรตา.

[๖๓๒] รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในไม่เป็นรูปอนิจจตา.

รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตก ความทำลาย ความไม่เที่ยง ความอันตรธาน แห่งรูป อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นรูปอนิจจตา.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นรูปอนิจจตา นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นอนิจจตา.

[๖๓๓] รูปภายในไม่เป็นกพฬิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายในที่ไม่เป็นกพฬิงการาหาร.

รูปภายนอกที่เป็นกพฬิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย หรือว่ารูปแม้อื่นใด มีอยู่ อันเป็นของใส่ปาก ขบเคี้ยว กลืนกิน อิ่มท้อง ของสัตว์นั้นๆ ในชนบทใดๆ สัตว์ทั้งหลาย เลี้ยงชีวิตด้วยโอชาอันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่เป็นกพฬิงการาหาร.

รูปภายนอกที่ไม่เป็นกพฬิงการาหาร นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ รูปอนิจจตา รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปภายนอกที่ไม่เป็นกพฬิงการาหาร.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓ อย่างนี้.

ติกนิทเทส จบ

จตุกกนิทเทศ

[๖๓๔] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาทินนะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอุปาทินนะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินนะ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินนะ.

[๖๓๕] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ.

รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอนุปาทินนุปาทานิยะ.

[๖๓๖] รูปเป็นอุปาทาที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่เป็นอัปปฏิฆะ.
รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นสัปปฏิฆะ.
รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่เป็นอัปปฏิฆะ.
[๖๓๗] รูปเป็นอุปาทาที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่หยาบ.
รูปเป็นอุปาทาที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่ละเอียด.
รูปเป็นอนุปาทาที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่หยาบ.
รูปเป็นอนุปาทาที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่ละเอียด.
[๖๓๘] รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ไกล.
รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทาที่อยู่ใกล้.
รูปเป็นอนุปาทาที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่อยู่ไกล.
รูปเป็นอนุปาทาที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทาที่อยู่ใกล้.
[๖๓๙] รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?
รูปายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นสนิทัสสนะ.

รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นอนิทัสสนะ

รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นสนิทัสสนะ.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นอนิทัสสนะ.

[๖๔๐] รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นอัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมมิได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นอัปปฏิฆะ.

[๖๔๑] รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอุปาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๖๔๒] รูปเป็นอุปาทินนะที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่หยาบ.

รูปเป็นอุปาทินนะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่ละเอียด.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่หยาบ.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่ละเอียด.

[๖๔๓] รูปเป็นอุปาทินนะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอุปาทินนะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนะที่ใกล้.

รูปเป็นอนุปาทาทินนะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอนุปาทินนะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนะที่อยู่ใกล้.

[๖๔๔] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะ ที่เป็นสนิทัสสนะ.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็น อนิทัสสนะ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็น สนิทัสสนะ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอนิทัสสนะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ

อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอนิทัสสนะ.

[๖๔๕] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นอัปปฏิฆะ.

[๖๔๖] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่ไม่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ อาโปธาตุ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ อากาสธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้ เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๖๔๗] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่หยาบ.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่ละเอียด.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่หยาบ.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่ละเอียด.

[๖๔๘] รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กายายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมแต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ วจีวิญญัติ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปชรตา รูปอนิจจตา หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ไกล.

รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

สัททายตนะ หรือรูปแม้อื่นใด มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ ที่กรรมไม่ได้แต่งขึ้น รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนุปาทินนุปาทานิยะที่อยู่ใกล้.

[๖๔๙] รูปเป็นสัปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นสัปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นอัปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอัปปฏิฆะที่เป็นอินทรีย์.

รูปเป็นอัปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอัปปฏิฆะที่ไม่เป็นอินทรีย์.

[๖๕๐] รูปเป็นสัปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นสัปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นสัปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอัปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอัปปฏิฆะที่เป็นมหาภูต.

รูปเป็นอัปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอัปปฏิฆะที่ไม่เป็นมหาภูต.

[๖๕๑] รูปเป็นอินทรีย์ที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?

จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่หยาบ.

รูปเป็นอินทรีย์ที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่ละเอียด.

รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่หยาบ.
รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
กายวิญญัติ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่ละเอียด.
[๖๕๒] รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ปุริสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล.
รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
จักขุนทรีย์ ฯลฯ กายินทรีย์ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้.
รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
กายวิญญัติ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ไกล.
รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นอินทรีย์ที่อยู่ใกล้.
[๖๕๓] รูปเป็นมหาภูตที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่หยาบ.
รูปเป็นมหาภูตที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่ละเอียด.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่หยาบ นั้น เป็นไฉน?
จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่หยาบ.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่ละเอียด นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่ละเอียด.
[๖๕๔] รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อาโปธาตุ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ไกล.
รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?
โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ไกล นั้น เป็นไฉน?
อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ไกล.
รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้ นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ รสายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปไม่เป็นมหาภูตที่อยู่ใกล้.

[๖๕๕] รูปที่เห็นได้ คือ รูปายตนะ

รูปที่ฟังได้ คือ สัททายตนะ

รูปที่รู้ได้ คือ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ

รูปที่รู้แจ้งได้ด้วยใจ คือ รูปทั้งหมด.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๔ อย่างนี้.

จตุกกนิทเทศ จบ

ปัญจกนิทเทศ

[๖๕๖] รูปที่เรียกว่า ปฐวีธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายใน หรือภายนอก ก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ปฐวีธาตุ.

รูปที่เรียกว่า อาโปธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเครื่อง เกาะกุมรูป เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า อาโปธาตุ

รูปที่เรียกว่า เตโชธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า เตโชธาตุ.

รูปที่เรียกว่า วาโยธาตุ นั้น เป็นไฉน?

ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายในหรือภายนอก ก็ตาม เป็นอุปาทินนะหรืออนุปาทินนะก็ตาม อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า วาโยธาตุ.

รูปที่เป็น อุปาทา นั้น เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่เป็นอุปาทา.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๕ อย่างนี้

ปัญจกนิทเทศ จบ

ฉักกนิทเทศ

[๖๕๗] รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ คือ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันมโนวิญญาณพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๖ อย่างนี้.

ฉักกนิทเทศ จบ

สัตตกนิทเทศ

[๖๕๘] รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ คือ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันมโนธาตุพึงรู้ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันมโนวิญญาณธาตุพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๗ อย่างนี้.

สัตตกนิทเทศ จบ

อัฏฐกนิทเทศ

[๖๕๙] รูปอันจักขุวิญญาณพึงรู้ คือ รูปายตนะ

รูปอันโสตวิญญาณพึงรู้ คือ สัททายตนะ

รูปอันฆานวิญญาณพึงรู้ คือ คันธายตนะ

รูปอันชิวหาวิญญาณพึงรู้ คือ รสายตนะ

รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ที่มีสัมผัสเป็นสุข คือ โผฏฐัพพะ อันเป็นที่ชอบใจ

รูปอันกายวิญญาณพึงรู้ที่มีสัมผัสเป็นทุกข์ คือ โผฏฐัพพะ อันไม่เป็นที่ชอบใจ

รูปอันมโนธาตุพึงรู้ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ

รูปอันมโนวิญญาณธาตุพึงรู้ คือ รูปทั้งหมด

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๘ อย่างนี้.

อัฏฐกนิทเทศ จบ

นวกนิทเทศ

[๖๖๐] รูปที่เรียกว่า จักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขุนทรีย์.

รูปที่เรียกว่า โสตินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า กายินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า อิตถินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ปุริสินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ นั้นเป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิตแห่งรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๙ อย่างนี้.

นวกนิทเทศ จบ

ทสกนิทเทศ

[๖๖๑] รูปที่เรียกว่า จักขุนทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขุนทรีย์.

รูปที่เรียกว่า โสตินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า กายินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า อิตถินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ปุริสินทรีย์ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชีวิตินทรีย์ นั้น เป็นไฉน?

อายุ ความดำรงอยู่ ความเป็นไปอยู่ กิริยาที่เป็นไปอยู่ อาการที่สืบเนื่องกันอยู่ ความประพฤติเป็นไปอยู่ ความหล่อเลี้ยงอยู่ ชีวิต อินทรีย์คือชีวิต แห่งรูปธรรมนั้นๆ อันใด รูปทั้งนี้เรียกว่า ชีวิตินทรีย์.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นสัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นสัปปฏิฆะ.

รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ที่เป็นอัปปฏิฆะ นั้น เป็นไฉน?

กายวิญญัติ ฯลฯ กพพิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปที่ไม่เป็นอินทรีย์ ที่เป็นอัปปฏิฆะ.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๐ อย่างนี้.

ทสกนิทเทศ จบ

เอกาทสกนิทเทศ

[๖๖๒] รูปที่เรียกว่า จักขายตนะ นั้น เป็นไฉน?

จักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป ๔ ฯลฯ นี้เรียกว่า จักขุบ้าง ฯลฯ บ้านว่างบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า จักขายตนะ.

รูปที่เรียกว่า โสตายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า ฆานายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า ชิวหายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า กายายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า รูปายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า สัททายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า คันธายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า รสายตนะ ฯลฯ ที่เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ นั้น เป็นไฉน?

ปฐวีธาตุ ฯลฯ เรียกว่า โผฏฐัพพะบ้าง โผฏฐัพพธาตุบ้าง รูปทั้งนี้เรียกว่า โผฏฐัพพายตนะ.

รูปเป็นอนิทัสสนะ เป็นอัปปฏิฆะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ นั้น เป็นไฉน?

อิตถินทรีย์ ฯลฯ กพฬิงการาหาร รูปทั้งนี้เรียกว่า รูปเป็นอนิทัสสนะ เป็นอัปปฏิฆะ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ.

สงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๑๑ อย่างนี้.

เอกาทสกนิทเทศ จบ.

รูปวิภัตติ จบ.

ภาณวารที่ ๘ จบ.

นิกเขปกัณฑ์

ติกะ

[๖๖๓] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ, เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สงขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น, เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต.

[๖๖๔] ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น เว้นสุขเวทนาในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งสุขเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยทุกขเวทนานั้น เว้นทุกขเวทนาในกามาวจรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งทุกขเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนา.

ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนานั้น เว้นอทุกขมสุขเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งอทุกขมสุขเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วย อทุกขมสุขเวทนา.

[๖๖๕] ธรรมเป็นวิบาก เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นวิบาก.

ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก.

ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด, และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก.

[๖๖๖] ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ เข้ายึดครองและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิเข้ายึดครองและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครองแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิ ไม่เข้ายึดครองและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

[๖๖๗] ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทภะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกัน กับอกุศลมูลนั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๖๖๘] ธรรมมีวิตกมีวิจาร เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขัณธ์ อันสัมปยุตด้วยวิตกและวิจารนั้น เว้นวิตกและวิจาร ในกามวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมมีวิตกมีวิจาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตกมีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยวิตกและวิจารนั้น เว้นวิจารในรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจาร เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิตกไม่มีวิจาร, รูปทั้งหมดและอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจาร.

[๖๖๙] ธรรมสหรคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยปีตินั้น เว้นปีติ ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งปีติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยปีติ.

ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น เว้นสุขเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต โลกุตตรจิต อันเป็นที่เกิดแห่งสุขเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอุเบกขาเวทนานั้น เว้นอุเบกขาเวทนา ในกามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิตอันเป็นที่เกิดแห่งอุเบกขาเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๖๗๐] ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส.

[๖๗๑] บรรดาสัญโญชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน เห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน เห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขารเป็นตน หรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตน เห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน เห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

[๖๗๒] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปปาทธรรมที่ว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทาง

แพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๖๗๓] สีลัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส อันมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีลัพพตปรามาส.

[๖๗๔] สัญโญชน์ ๓ นี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ ๓ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีสัญโญชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับโลภะ โทสะ โมหะ นั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ

ธรรมอันโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๖๗๕] ธรรมมีสัมปยุตตเหตุ อันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส

บรรดาสัญโญชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

วิจิกิจฉา เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา

สีลัพพตปรามาส เป็นไฉน ฯลฯ นี้เรียกว่า สีลัพพตปรามาส.

สัญโญชน์ ๓ นี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ ๓ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีสัญโญชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ, โลภะ โทสะ โมหะ ที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ ส่วนกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมี โลภะ โทสะ โมหะ นั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องบน ๓ ประหาณ, กิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมี โลภะ โทสะ โมหะ นั้น เป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมนั้น กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๖๗๖] ธรรมเป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือเวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ.

ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

ธรรมไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่เป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, ธรรมเป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล และไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

[๖๗๗] ธรรมเป็นของเสกขบุคคล เป็นไฉน?

มรรคที่เป็นโลกุตตระทั้ง ๔ และสามัญญผลเบื้องต่ำ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของเสกขบุคคล.

ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

อรหัตตผลเบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล.

ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

เว้นธรรมคือมรรค ๔ ผล ๔ เหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือเวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคลและไม่เป็นของอเสกขบุคคล.

[๖๗๘] ธรรมเป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจรทั้งหมด คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปริตตะ.

ธรรมเป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นมหัคคตะ.

ธรรมเป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัปปมาณะ.

[๖๗๙] ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภปริตตธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภมหัคคตธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภอัปปมาณธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ.

[๖๘๐] ธรรมทราม เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ กิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะนั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์อันสัมปยุตด้วยโลภะ โทสะ โมหะนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมทราม.

ธรรมปานกลาง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมปานกลาง.

ธรรมประณีต เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมประณีต.

[๖๘๑] ธรรมเป็นมิจฉาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

อนันตริยกรรม ๕ และนิยตมิจฉาทิฏฐิ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นมิจฉาสภาวะและให้ผลแน่นอน.

ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

มรรคที่เป็นโลกุตตระทั้ง ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

เว้นธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เหลือที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมให้ผลไม่แน่นอน.

[๖๘๒] ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์ เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภอริยมรรคเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์.

ธรรมมีเหตุคือมรรค เป็นไฉน?

เว้นองค์แห่งมรรคเสีย เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยองค์แห่งมรรคนั้น ของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

สัมมาทิฏฐิของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรค เป็นมรรคด้วย เป็นเหตุด้วย, เว้นสัมมาทิฏฐิเสีย เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสัมมาทิฏฐินั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรค สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เหตุคือมรรค, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์อันสัมปยุตด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุคือมรรค.

ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ทำอริยมรรคให้เป็นอธิบดีเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี.

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ของท่านผู้พรั่งพร้อมด้วยอริยมรรคที่กำลังเจริญมรรคมีวิมังสาเป็นอธิบดี อันสัมปยุตด้วยวิมังสานั้น เว้นวิมังสาเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีมรรคเป็นอธิบดี.

[๖๘๓] ธรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ตั้งขึ้นแล้ว ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว เกิดขึ้นแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดขึ้นแล้ว.

ธรรมยังไม่เกิดขึ้น เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ยังไม่เกิดแล้ว ยังไม่เป็นแล้ว ยังไม่เกิดพร้อมแล้ว ยังไม่บังเกิดแล้ว ยังไม่บังเกิดเฉพาะแล้ว ยังไม่ปรากฏแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ยังไม่เกิดขึ้น คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมยังไม่เกิดขึ้น.

ธรรมจักเกิดขึ้น เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่ยังไม่ให้ผล เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูปซึ่งจักเกิดขึ้นเพราะกรรมแต่ง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมจักเกิดขึ้น.

[๖๘๔] ธรรมเป็นอดีต เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศไปแล้ว แปรไปแล้ว อัสดงคตแล้ว ถึงความดับสูญแล้ว เกิดขึ้นแล้วปราศไป ล่วงไป สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ล่วงไปแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอดีต.

ธรรมเป็นอนาคต เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ยังไม่เกิดแล้ว ยังไม่เป็นแล้ว ยังไม่เกิดพร้อมแล้ว ยังไม่บังเกิดแล้ว ยังไม่บังเกิดเฉพาะแล้ว ยังไม่ปรากฏแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ยังไม่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นแล้ว ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ยังไม่มาถึง สงเคราะห์ด้วยส่วนที่ยังไม่มาถึง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอนาคต.

ธรรมเป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ซึ่งเกิดแล้ว เป็นแล้ว เกิดพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว ตั้งขึ้นแล้ว ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว สงเคราะห์ด้วยส่วนที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปัจจุบัน.

[๖๘๕] ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภอดีตธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภอนาคตธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอนาคต.

ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภปัจจุบันธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน.

[๖๘๖] ธรรมเป็นภายใน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นภายใน เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนะ ของสัตว์นั้นๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นภายใน.

ธรรมเป็นภายนอก เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นภายใน เป็นเฉพาะตน เกิดแก่ตน เป็นของเฉพาะแต่ละบุคคล เป็นอุปาทินนะ ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้นๆ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายนอก.

ธรรมเป็นภายในและเป็นภายนอก เป็นไฉน?

ธรรมทั้ง ๒ ประเภทนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายในและเป็นภายนอก.

[๖๘๗] ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภธรรมเป็นภายในเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน.

ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภธรรมเป็นภายนอกเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก.

ธรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิกเหล่าใด ปรารภธรรมเป็นภายใน ธรรมเป็นภายนอกเกิดขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายในและเป็นภายนอก.

[๖๘๘] ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์, รูปที่เห็นไม่ได้กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้.

ติกะ จบ

เหตุโคจฉกะ

[๖๘๙] ธรรมเป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อกุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ กามาวจรเหตุ ๙ รูปาวจรเหตุ ๖ อรูปาวจรเหตุ ๖ โลกุตตรเหตุ ๖.

[๖๙๐] บรรดาเหตุเหล่านั้น กุศลเหตุ ๓ เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ.

บรรดากุศลเหตุ ๓ นั้น อโลภะ เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ การไม่กำหนัดนัก กิริยาที่ไม่กำหนัดนัก ความไม่กำหนัดนัก ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูล คืออโลภะ นี้เรียกว่า อโลภะ.

อโทสะ เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ไมตรีกิริยาที่สนิทสนม ความสนิทสนม การเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ความเอ็นดู ความแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ความสงสาร ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่า อโทสะ.

อโมหะ เป็นไฉน?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความรู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ที่มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใดนี้เรียกว่า อโมหะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๓.

[๖๘๑] อกุศลเหตุ ๓ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ.

บรรดาอกุศลเหตุ ๓ นั้น โลภะ เป็นไฉน?

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่าไป ธรรมชาติผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอันร้อยรัด ธรรมชาติอันมีข่าย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติผู้นำไปสู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน การหวัง กิริยาที่หวัง ความหวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติผู้กระซิบ ธรรมชาติผู้กระซิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระซิบยิ่ง การกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ความกระซิบ การละโมบ กิริยาที่ละโมบ ความละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุซมซานไป ความใคร่ในอารมณ์ดีๆ ความกำหนัดในฐานะอันไม่ควร ความ

โลภเกินขนาด ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูปภพ ตัณหาในนิโรธ [คือราคะที่สหรคต ด้วยอุจเฉททิฏฐิ] รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่างๆ รากเง่าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร แดนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือกผูก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ อันใด นี้เรียกว่า โลภะ.

โทสะ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ความโกรธมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า โทสะ.

โมหะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง

ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา การไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคือ อวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูล คือ โมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า โมหะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๓.

[๖๙๒] อัพยากตเหตุ ๓ เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ฝ่ายวิบากของกุศลธรรม หรือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ในพวกกิริยาอัพยากตธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อัพยากตเหตุ ๓.

[๖๙๓] กามาวจรเหตุ ๙ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อกุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กามาวจรเหตุ ๙.

รูปาวจรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า รูปาวจรเหตุ ๖.

อรูปาวจรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรเหตุ ๖.

[๖๙๔] โลกุตตรเหตุ ๖ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรเหตุ ๖.

บรรดาโลกุตตรเหตุ ๖ นั้น กุศลเหตุ ๓ เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ.

บรรดากุศลเหตุ ๓ นั้น อโลภะ เป็นไฉน?

การไม่โลภ กิริยาที่ไม่โลภ ความไม่โลภ ความไม่กำหนัด กิริยาที่ไม่กำหนัด ความไม่กำหนัด ความไม่เพ่งเล็ง กุศลมูลคืออโลภะ นี้เรียกว่า อโลภะ.

อโทสะ เป็นไฉน?

การไม่คิดประทุษร้าย กิริยาที่ไม่คิดประทุษร้าย ความไม่คิดประทุษร้าย ฯลฯ ความไม่พยาบาท ความไม่คิดเบียดเบียน กุศลมูลคืออโทสะ นี้เรียกว่า อโทสะ.

อโมหะ เป็นไฉน?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความรู้ในส่วนอดีต ความรู้ในส่วนอนาคต ความรู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความรู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกสรร ความวิจัยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศัสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค นี้ชื่อว่า อโมหะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กุศลเหตุ ๓.

อัพยากตเหตุ ๓ เป็นไฉน?

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ฝ่ายวิบากแห่งกุศลธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อัพยากตเหตุ ๓.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า โลกุตตรเหตุ ๖.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ.

[๖๘๕] ธรรมไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

เว้นธรรมเป็นเหตุเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุ.

[๖๘๖] ธรรมมีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีเหตุ.

[๖๙๗] ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมวิปปยุตจากเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากเหตุ.

[๖๙๘] ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ เป็นไฉน?

โลภะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโลภะ

โทสะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโทสะ

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทั้ง ๓ นั้นเป็นเหตุ และมีเหตุโดยกันและกัน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ และมีเหตุ.

ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น เว้นธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

[๖๙๙] ธรรมเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

โลภะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยโลภะ

โทสะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยโทสะ.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทั้ง ๓ นั้นเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ โดยกันและกัน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ และสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น เว้นธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

[๗๐๐] ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่เป็นเหตุ แต่มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุ และไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด ไม่เป็นเหตุ และไม่มีเหตุโดยธรรมที่เป็นเหตุเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ.

เหตุโคจฉกะ จบ

จูฬันตรทุกะ

[๗๐๑] ธรรมมีปัจจัย เป็นไฉน?

ขันธ์ ๕ คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปัจจัย.

ธรรมไม่มีปัจจัย เป็นไฉน?

อสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีปัจจัย.

[๗๐๒] ธรรมเป็นสังขตะ เป็นไฉน?

ธรรมที่มีปัจจัยเหล่านั้นอันใดเล่า ธรรมเหล่านั้นนั่นแหละชื่อว่า ธรรมเป็นสังขตะ.

ธรรมเป็นอสังขตะ นั้น เป็นไฉน?

ธรรมที่ไม่มีปัจจัยนั้นอันใดเล่า ธรรมนั้นนั่นแหละชื่อว่า ธรรมเป็นอสังขตะ.

[๗๐๓] ธรรมที่เห็นได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปที่เห็นไม่ได้ที่กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้.

[๗๐๔] ธรรมที่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่กระทบได้.

ธรรมที่กระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ ซึ่งนับเนื่องในธัมมายตนะ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่กระทบไม่ได้.

[๗๐๕] ธรรมเป็นรูป เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นรูป.

ธรรมไม่เป็นรูป เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูป.

[๗๐๖] ธรรมเป็นโลกิยะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นโลกิยะ.

ธรรมเป็นโลกุตตระ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นโลกุตตระ.

[๗๐๗] ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ได้ และที่จิตบางอย่างรู้ไม่ได้ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้น กายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้.

ธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดกายวิญญาณ

รู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้ ธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้.

ธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ ธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ ธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้

ธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้ ธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้.

ธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นจักขุวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดจักขุวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้, ธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นโสตวิญญาณรู้ไม่ได้, หรือธรรมเหล่าใดโสตวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้ ธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นฆานวิญญาณรู้ไม่ได้ หรือธรรมเหล่าใดฆานวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณไม่รู้ได้ ธรรมเหล่าใดกายวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นชิวหาวิญญาณรู้ไม่ได้, หรือธรรมเหล่าใดชิวหาวิญญาณรู้ได้ ธรรมเหล่านั้นกายวิญญาณรู้ไม่ได้

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่จิตบางอย่างรู้ได้และที่จิตบางอย่างรู้ไม่ได้.

จูฬันตรทุกะ จบ

อาสวโคจฉกะ

[๗๐๘] ธรรมเป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะ ๔ คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ.

[๗๐๙] บรรดาอาสวะ ๔ นั้น กามาสวะ เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนัดคือความใคร่ ความเพลิดเพลินคือความใคร่ ตัณหาคือความใคร่ สิเนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ความหมกมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามาสวะ.

[๗๑๐] ภวาสวะ เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ความกำหนัดในภพ ความเพลิดเพลินในภพ สิเนหาในภพ ความเร่าร้อนในภพ ความสยบในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า ภวาสวะ.

[๗๑๑] ทิฏฐาสวะ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่าชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้นก็ดี ว่าชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มีไม่เป็นอยู่ก็มีเบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐาสวะ.

มิจฉาทิฏฐิ แม้ทั้งหมด จัดเป็นทิฏฐาสวะ.

[๗๑๒] อวิชชาสวะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่

แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา การไม่กระทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อวิชชาสวะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะ.

[๗๑๓] ธรรมไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

เว้นอาสวธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ ที่เหลือ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๔] ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ ของอาสวะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

[๗๑๕] ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอาสวธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากอาสวธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ.

[๗๑๖] ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของอาสวะโดยอาสวธรรมเหล่านั้น เว้นอาสวธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็น

กามาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๗] ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

กามาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชชาสวะ อวิชชาสวะเป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยกามาสวะ

ภวาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชชาสวะ อวิชชาสวะเป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยภวาสวะ

ทิฏฐาสวะ เป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยอวิชชาสวะ อวิชชาสวะเป็นอาสวะ และสัมปยุตด้วยอาสวะ โดยทิฏฐาสวะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอาสวธรรมเหล่านั้น เว้นอาสวธรรมเหล่านั้นเสีย คือเวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

[๗๑๘] ธรรมวิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากอาสวธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะแต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

อาสวโคจฉกะ จบ

สัญโญชนโคจฉกะ

[๗๑๙] ธรรมเป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๑๐ คือ กามราคสัญโญชน์ ปฏิฆสัญโญชน์ มานสัญโญชน์ ทิฏฐิสัญโญชน์ วิจิกิจฉาสัญโญชน์ สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์ ภวราคสัญโญชน์ อิสสาสัญโญชน์ มัจฉริยสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์.

[๗๒๐] บรรดาสัญโญชน์ ๑๐ นั้น กามราคสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนัดคือความใคร่ ความเพลิดเพลินคือความใคร่ ตัณหาคือความใคร่ สิเนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ความหมกหมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามราคสัญโญชน์.

[๗๒๑] ปฏิฆสัญโญชน์ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา, อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนผู้เป็นที่รักชอบพอของเรา, อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรือ อาฆาตย่อมเกิดขึ้นในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิตธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ความโกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาคิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า ปฏิฆสัญโญชน์.

[๗๒๒] มานสัญโญชน์ เป็นไฉน?

การถือตัว ว่าเราดีกว่าเขา ว่าเราเสมอกับเขา ว่าเราเลวกว่าเขา การถือตัว กิริยาที่ถือตัว ความถือตัว มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การยกตน การเทอดตน การเชิดชูตนดุจธง การยกจิตขึ้น ความที่จิตต้องการเป็นดุจธง นี้เรียกว่า มานสัญโญชน์.

[๗๒๓] ทิฏฐิสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่าชีพอันนั้นสรีระก็อันนั้นก็ดี ว่าชีพเป็นอื่นสรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่

มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มีไม่เป็นอยู่ก็มีเบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐิสัญโญชน์.

ความเห็นผิดแม้ทุกอย่าง เว้นสีลัพพตปรามาสสัญโญชน์เสีย จัดเป็นทิฏฐิสัญโญชน์.

[๗๒๔] วิจิกิจฉาสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉาสัญโญชน์.

[๗๒๕] สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาสมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์.

[๗๒๖] ภวราคสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ความกำหนัดในภพ ความเพลิดเพลินในภพ ตัณหาในภพ สิเนหาในภพ ความเร่าร้อนในภพ ความสยบในภพ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า ภวราคสัญโญชน์.

[๗๒๗] อิสสาสัญโญชน์ เป็นไฉน?

การริษยา กิริยาที่ริษยา ความริษยา การเกียดกัน กิริยาที่เกียดกัน ความเกียดกันในลาภสักการะ การทำความเคารพ การนับถือ การไหว้ การบูชาของคนอื่น อันใด นี้เรียกว่า อิสสาสัญโญชน์.

[๗๒๘] มัจฉริยสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความตระหนี่ ๕ คือ ตระหนี่อาวาส ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ลาภ ตระหนี่วรรณะ ตระหนี่ธรรม การตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ความตระหนี่ ความหวงแหน ความเหนียวแน่น ความไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เผื่อแผ่ แห่งจิต มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า มัจฉริยสัญโญชน์.

[๗๒๙] อวิชชาสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์แจ้ง ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ นี้เรียกว่า อวิชชาสัญโญชน์.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์.

[๗๓๐] ธรรมไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

เว้นสัญโญชน์ธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นสัญโญชน์.

[๗๓๑] ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

[๗๓๒] ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยสัญโญชนธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์.

ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากสัญโญชนธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์.

[๗๓๓] ธรรมเป็นสัญโญชน์และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

สัญโญชนธรรมเหล่านั้นนั่นแหละ ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์โดยสัญโญชนธรรมเหล่านั้น เว้นสัญโญชนธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เหลือซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์แต่ไม่เป็นสัญโญชน์.

[๗๓๔] ธรรมเป็นสัญโญชน์และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ เป็นไฉน?

กามราคสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยกามราคสัญโญชน์

ปฏิฆสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยปฏิฆสัญโญชน์

มานสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยมานสัญโญชน์

ทิฏฐิสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยทิฏฐิสัญโญชน์

วิจิกิจฉาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยวิจิกิจฉาสัญโญชน์

สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยสีลัพพตปรามาสสัญโญชน์

ภวราคาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยภวราคสัญโญชน์

อิสสาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอิสสาสัญโญชน์

มัจฉริยสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยอวิชชาสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์ เป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ โดยมัจฉริยสัญโญชน์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์.

ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยสัญโญชนธรรมเหล่านั้น เว้นสัญโญชนธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์.

[๗๓๕] ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากสัญโญชนธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

สัญโญชนโคจฉกะ จบ

คันถโคจฉกะ

[๗๓๖] ธรรมเป็นคันถะ เป็นไฉน?

คันถะ ๔ คือ อภิชฌากายคันถะ พยาปาทกายคันถะ สีลัพพตปรามาสกายคันถะ อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ.

[๗๓๗] บรรดาคันถะ ๔ นั้น อภิชฌากายคันถะ เป็นไฉน?

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่าไป ธรรมชาติผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอันร้อยรัด ธรรมชาติอันมีข่าย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาณ ธรรมชาติผู้นำไปสู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ภาวะที่หวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติผู้กระซิบ ธรรมชาติผู้กระซิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระซิบยิ่ง การกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ความที่กระซิบ การละโมบ กิริยาที่ละโมบ ความละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุซมซานไป ภาวะที่ใคร่อารมณ์ดีๆ ความกำหนัดในฐานะอันไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูปภพ ตัณหาในนิโรธ [คือราคะที่สหรคตด้วยอุจเฉททิฏฐิ] รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนามีวัตถุอย่างต่างๆ รากเง่าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร แดนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือกผูก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศลมูลคือโลภะ อันใด นี้เรียกว่า อภิชฌากายคันถะ.

[๗๓๘] พยาปาทกายคันถะ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า พยาปาทกายคันถะ.

[๗๓๙] สีลัพพตปรามาสกายคันถะ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรตของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีลัพพตปรามาสกายคันถะ.

[๗๔๐] อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยง นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยง นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกมีที่สุด นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุด นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าชีพอันนั้นสรีระก็อันนั้น นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าชีพเป็นอื่นสรีระก็เป็นอื่น นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะ นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะ นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มีไม่เป็นอยู่ก็มีเบื้องหน้าแต่มรณะ นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่

มรณะ นี้แหละจริง อย่างอื่นเปล่า ดังนี้ก็ดี ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ.

มิจฉาทิฏฐิแม้ทุกอย่าง เว้นสีลัพพตปรามาสกายคันถะ จัดเป็นอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ.

สภาวะธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะ.

[๗๔๑] ธรรมไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

เว้นคันถธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมดและอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

[๗๔๓] ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยคันถธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมวิปปยุตจากคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากคันถธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะ.

[๗๔๔] ธรรมเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

คันถธรรมเหล่านั้นนั่นเอง ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะและเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของคันถะโดยคันถธรรมเหล่านั้น เว้นคันถธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๕] ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

สีลัพพตปรามาสกายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอภิชฌากายคันถะ อภิชฌากายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยสีลัพพตปรามาสกายคันถะ

อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอภิชฌากายคันถะ อภิชฌากายคันถะ เป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะ โดยอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยคันถธรรมเหล่านั้น เว้นคันถธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะแต่ไม่เป็นคันถะ.

[๗๔๖] ธรรมวิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากคันถธรรมเหล่านั้น คือกุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะแต่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมวิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะและไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

คันถโคจฉกะ จบ

โอฆ-โยคโคจฉกะ

[๗๔๗] ธรรมเป็นโอฆะ เป็นไฉน? ฯลฯ

ธรรมเป็นโยคะ เป็นไฉน? ฯลฯ

โอฆ-โยคโคจฉกะ จบ

นีวรณโคจฉกะ

[๗๔๘] ธรรมเป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

นิวรณ์ ๖ คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์ ถิ่นมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์.

[๗๔๙] บรรดานิวรณ์ ๖ นั้น กามฉันทนิวรณ์ เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนัดคือความใคร่ ความเพลิดเพลินคือความใคร่ ตัณหาคือความใคร่ สิเนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ความหมกมุ่นคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กามฉันทนิวรณ์.

[๗๕๐] พยาปาทนิวรณ์ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า พยาปาทนิวรณ์.

[๗๕๑] ถีนมิทธนิวรณ์ เป็นไฉน?

ถีนมิทธะนั้น แยกเป็นถีนะอย่างหนึ่ง มิทธะอย่างหนึ่ง.

ใน ๒ อย่างนั้น ถีนะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งจิต ความไม่ควรแก่การงานแห่งจิต ความท้อแท้ ความถดถอย ความหดหู่ อาการที่หดหู่ ภาวะที่หดหู่ ความซบเซา อาการที่ซบเซา ภาวะที่ซบเซาแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ถีนะ.

มิทธะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งนามกาย ความไม่ควรแก่งานแห่งนามกาย ความปกคลุม ความหุ้มห่อ ความปิดบังไว้ภายใน ความง่วงเหงา ความหาวนอน ความโงกง่วง ความหาวนอน อาการที่หาวนอน ภาวะที่หาวนอน อันใด นี้เรียกว่า มิทธะ.

ถีนะและมิทธะดังว่านี้ รวมเรียกว่า ถีนมิทธนิวรณ์.

[๗๕๒] อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ เป็นไฉน?

อุทธัจจกุกกุจจะนั้น แยกเป็นอุทธัจจะอย่างหนึ่ง กุกกุจจะอย่างหนึ่ง.

ใน ๒ อย่างนั้น อุทธัจจะ เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า อุทธัจจะ.

กุกกุจจะ เป็นไฉน?

ความสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ความสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร ความสำคัญว่ามีโทษในของที่ไม่มีโทษ ความสำคัญว่าไม่มีโทษในของที่มีโทษ การรำคาญ กิริยาที่รำคาญ ความรำคาญ ความเดือดร้อนใจ ความยุ่งใจ ซึ่งมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า กุกกุจจะ.

อุทธัจจะและกุกกุจจะนี้ รวมเรียกว่า อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์.

[๗๕๓] วิจิกิจฉานิวรณ์ เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทาง

สองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉานิวรณ์.

[๗๕๔] อวิชชานิวรณ์ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความมีปัญญาทราม ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อวิชชานิวรณ์.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรณ์.

[๗๕๕] ธรรมไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

เว้นนิวรณธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นนิวรณ์.

[๗๕๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

[๗๕๗] ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยนิวรณธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์.

ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากนิวรณธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์.

[๗๕๘] ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

นิวรณ์เหล่านั้นนั่นเอง ชื่อว่าธรรมเป็นนิวรณ์และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของนิวรณ์โดยนิวรณธรรมเหล่านั้น เว้นนิวรณธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์.

[๗๕๙] ธรรมเป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

กามฉันทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยกามฉันทนิวรณ์

พยาปาทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยพยาปาทนิวรณ์

ถีนมิทธนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยถีนมิทธนิวรณ์

อุทธัจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์

กุกกุจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยกุกกุจจนิวรณ์

วิจิกิจฉานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยวิจิกิจฉานิวรณ์

กามฉันทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยกามฉันทนิวรณ์

พยาปาทนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยพยาปาทนิวรณ์

ถีนมิทธนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยถีนมิทธนิวรณ์

กุกกุจจนิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยกุกกุจจนิวรณ์

วิจิกิจฉานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยวิจิกิจฉานิวรณ์

อวิชชานิวรณ์เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอุทธัจจนิวรณ์ อุทธัจจนิวรณ์ เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ โดยอวิชชานิวรณ์

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรณ์และสัมปยุตด้วยนิวรณ์.

ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยนิวรณธรรมเหล่านั้น เว้นนิวรณธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์แต่ไม่เป็น นิวรณ์.

[๗๖๐] ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากนิวรณธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภท ที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม วิปปยุตจากนิวรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

นิวรณโคจฉกะ จบ

ปรามาสโคจฉกะ

[๗๖๑] ธรรมเป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

ทิฏฐิปรามาสะ.

ทิฏฐิปรามาสะ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่าชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้นก็ดี ว่าชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มี ไม่เป็นอยู่ก็มี เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐิปรามาสะ.

มิจฉาทิฏฐิ แม้ทุกอย่าง จัดเป็นทิฏฐิปรามาสะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

เว้นปรามาสธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นปรามาสะ.

[๗๖๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

[๗๖๓] ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยปรามาสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ.

ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากปรามาสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ.

[๗๖๔] ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ปรามาสะนั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะแต่ไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของปรามาสะโดยปรามาสธรรมเหล่านั้น เว้นปรามาสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะแต่ไม่เป็นปรามาสะ.

[๗๖๕] ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะแต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากปรามาสธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะแต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะและไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ปรามาสโคจฉกะ จบ

มหันตรทุกะ

[๗๖๖] ธรรมมีอารมณ์ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์.

ธรรมไม่มีอารมณ์ เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีอารมณ์.

[๗๖๗] ธรรมเป็นจิต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นจิต.

ธรรมไม่เป็นจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิต.

[๗๖๘] ธรรมเป็นเจตสิก เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเจตสิก.

ธรรมไม่เป็นเจตสิก เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเจตสิก.

[๗๖๙] ธรรมสัมปยุตด้วยจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยจิต.

ธรรมวิปปยุตจากจิต เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากจิต.

จิต จะกล่าวว่าสัมปยุตด้วยจิตก็ไม่ได้ ว่าวิปปยุตจากจิตก็ไม่ได้.

[๗๗๐] ธรรมเจือกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต เป็นไฉน?

รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต.

จิต จะกล่าวว่าเจือกับจิตก็ไม่ได้ ว่าไม่เจือกับจิตก็ไม่ได้.

[๗๗๑] ธรรมมีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญัติ วจีวิญญัติ หรือรูปแม้อื่นใดซึ่งเกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน มีอยู่ คือ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ธรรมไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

[๗๗๒] ธรรมเกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญัติ วจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดร่วมกับจิต.

ธรรมไม่เกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดร่วมกับจิต.

[๗๗๓] ธรรมเกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์, กายวิญญัติ วจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเกิดคล้อยตามจิต.

ธรรมไม่เกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดคล้อยตามจิต.

[๗๗๔] ธรรมเจือกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิตและมีจิตเป็นสมุฏฐาน.

ธรรมไม่เจือกับจิตและไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิตและไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

[๗๗๕] ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐาน และเกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐาน และเกิดร่วมกับจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดร่วมกับจิต เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดร่วมกับจิต.

[๗๗๖] ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐาน และเกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเจือกับจิต มีจิตเป็นสมุฏฐาน และเกิดคล้อยตามจิต.

ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดคล้อยตามจิต เป็นไฉน?

จิต รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เจือกับจิต ไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน และไม่เกิดคล้อยตามจิต.

[๗๗๗] ธรรมเป็นภายใน เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายใน.

ธรรมเป็นภายนอก เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ ธัมมายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นภายนอก.

[๗๗๘] ธรรมอาศัยมหาภูตรูปเกิด เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอาศัยมหาภูตรูปเกิด.

ธรรมไม่อาศัยมหาภูตรูปเกิด เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ มหาภูตรูป ๔ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่อาศัยมหาภูตรูปเกิด.

[๗๗๙] ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิเข้ายึดครอง เป็นไฉน?

วิบากแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิเข้ายึดครอง.

ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอกุศลธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, ธรรมที่เป็นกิริยา ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่กรรมวิบาก, รูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น, มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรมที่สัมปยุตด้วยตัณหาทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง.

มหันตรทุกะ จบ.

อุปาทานโคจฉกะ

[๗๘๐] ธรรมเป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทาน ๔ คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สีลัพพตุปาทาน อัตตวาทุปาทาน.

[๗๘๑] บรรดาอุปาทาน ๔ นั้น กามุปาทาน เป็นไฉน?

ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนัดคือความใคร่ ความเพลิดเพลินคือความใคร่ ตัณหาคือความใคร่ สิเนหาคือความใคร่ ความเร่าร้อนคือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ความหมกมุ่นคือความใคร่ในกามทั้งหลาย อันใด นี้ชื่อว่ากามุปาทาน.

[๗๘๒] ทิฏฐุปาทาน เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ผู้ที่จุติและอุปบัติไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มีในโลก สมณพราหมณ์ที่กระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้คนอื่นรู้ได้ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐุปาทาน.

เว้นสีลัพพตุปาทานและอัตตวาทุปาทานเสีย มิจฉาทิฏฐิแม้ทุกอย่าง จัดเป็นทิฏฐุปาทาน.

[๗๘๓] สีลัพพตุปาทาน เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรต ของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีลัพพตุปาทาน.

[๗๘๔] อัตตาวาทุปาทาน เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนาเป็นตน หรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน เห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน เห็นตนในสัญญา

ย่อมเห็นสังขารเป็นตน หรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตน เห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน เห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อัตตวาทุปาทาน.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทาน.

[๗๘๕] ธรรมไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

เว้นอุปาทานธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอุปาทาน.

[๗๘๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

[๗๘๗] ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน.

[๗๘๘] ธรรมเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทานเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทานและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของอุปาทาน โดยอุปาทานธรรมเหล่านั้น เว้นอุปาทานเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน.

[๗๘๙] ธรรมเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ทิฏฐุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยทิฏฐุปาทาน

สีลัพพตุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยสีลัพพตุปาทาน

อัตตวาทุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยกามุปาทาน กามุปาทาน เป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน โดยอัตตวาทุปาทาน

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอุปาทานและสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยอุปาทานธรรมเหล่านั้น เว้นอุปาทานธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทานแต่ไม่เป็นอุปาทาน.

[๗๙๐] ธรรมวิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากอุปาทานธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทานแต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมวิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทานและไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

อุปาทานโคจฉกะ จบ

กิเลสโคจฉกะ

[๗๙๑] ธรรมเป็นกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสวัตถุ ๑๐ คือ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะ

[๗๙๒] บรรดากิเลสวัตถุ ๑๐ นั้น โลภะ เป็นไฉน?

ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดี ความเพลิดเพลิน ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน ความกำหนัดนักแห่งจิต ความอยาก ความสยบ ความหมกมุ่น ความใคร่ ความรักใคร่ ความข้องอยู่ ความจมอยู่ ธรรมชาติผู้คร่าไป ธรรมชาติผู้หลอกลวง ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิด ธรรมชาติผู้ยังสัตว์ให้เกิดพร้อม ธรรมชาติอันร้อยรัด ธรรมชาติอันมีข่าย ธรรมชาติอันกำซาบใจ ธรรมชาติอันซ่านไป ธรรมชาติเหมือนเส้นด้าย ธรรมชาติอันแผ่ไป ธรรมชาติผู้ประมวลมา ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง ปณิธาน ธรรมชาติผู้นำไปสู่ภพ ตัณหาเหมือนป่า ตัณหาเหมือนดง ความเกี่ยวข้อง ความเยื่อใย ความห่วงใย ความผูกพัน การหวัง กิริยาที่หวัง ความหวัง ความหวังรูป ความหวังเสียง ความหวังกลิ่น ความหวังรส ความหวังโผฏฐัพพะ ความหวังลาภ ความหวังทรัพย์ ความหวังบุตร ความหวังชีวิต ธรรมชาติผู้กระซิบ ธรรมชาติผู้กระซิบทั่ว ธรรมชาติผู้กระซิบยิ่ง การกระซิบ กิริยาที่กระซิบ ความกระซิบ การละโมบ กิริยาที่ละโมบ ความละโมบ ธรรมชาติเป็นเหตุซมซานไป ความใคร่ในอารมณ์ดีๆ ความกำหนัดในฐานะอันไม่ควร ความโลภเกินพอดี ความติดใจ กิริยาที่ติดใจ ความปรารถนา ความกระหยิ่มใจ ความปรารถนานัก กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูปภพ ตัณหาในนิโรธ [คือราคะที่สหรคตด้วยอุจเฉททิฏฐิ] รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา โอฆะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อาวรณ์ นิวรณ์ เครื่องปิดบัง เครื่องผูก อุปกิเลส อนุสัย ปริยุฏฐาน ตัณหาเหมือนเถาวัลย์ ความปรารถนาวัตถุมีอย่างต่างๆ รากเง่าแห่งทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ แดนเกิดแห่งทุกข์ บ่วงแห่งมาร เบ็ดแห่งมาร แดนแห่งมาร ตัณหาเหมือนแม่น้ำ ตัณหาเหมือนข่าย ตัณหาเหมือนเชือกผูก ตัณหาเหมือนสมุทร อภิชฌา อกุศล มูลคือโลภะ อันใด นี้เรียกว่า โลภะ.

[๗๙๓] โทสะ เป็นไฉน?

อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้กระทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้จักทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ กำลังทำความเสื่อมเสีย ฯลฯ จักทำความเสื่อมเสียแก่คนที่รักที่ชอบพอของเรา อาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ทำความเจริญ ฯลฯ กำลังทำความเจริญ ฯลฯ จักทำความเจริญแก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา หรืออาฆาตย่อมเกิดขึ้นได้ในฐานะอันใช่เหตุ จิตอาฆาต ความขัดเคือง ความกระทบกระทั่ง ความแค้น ความเคือง ความขุ่นเคือง ความพลุ่งพล่าน โทสะ ความคิดประทุษร้าย ความมุ่งคิดประทุษร้าย ความขุ่นจิต ธรรมชาติที่ประทุษร้ายใจ โกรธ กิริยาที่โกรธ ความโกรธ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด [และ] การคิดประทุษร้าย กิริยาที่คิดประทุษร้าย ความคิดประทุษร้าย การคิดปองร้าย กิริยาที่คิดปองร้าย ความคิดปองร้าย ความโกรธ ความแค้น ความดุร้าย ความปากร้าย ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต นี้เรียกว่า โทสะ.

[๓๘๔] โมหะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ การไม่พิจารณา การไม่ทำให้ประจักษ์ ความทรามปัญญา ความโง่เขลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงใหล อวิชชา โอฆะคืออวิชชา โยคะคืออวิชชา อนุสัยคืออวิชชา ปริยุฏฐานคืออวิชชา ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า โมหะ.

[๓๘๕] มานะ เป็นไฉน?

การถือตัวว่า เราดีกว่าเขา เราเสมอกับเขา เราเลวกว่าเขา การถือตัว กิริยาที่ถือตัว ความถือตัว มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด การยกตน การเทิดตน การเชิดชูตนดุจธง การยกจิตขึ้น ความมีจิตต้องการเป็นดุจธง นี้เรียกว่า มานะ.

[๓๘๖] ทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า โลกเที่ยงก็ดี ว่าโลกไม่เที่ยงก็ดี ว่าโลกมีที่สุดก็ดี ว่าโลกไม่มีที่สุดก็ดี ว่าชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้นก็ดี ว่าชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่นก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ไม่เป็นอยู่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็มี ไม่เป็นอยู่ก็มี เบื้องหน้า

แต่มรณะก็ดี ว่าสัตว์ยังเป็นอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นอยู่ก็ไม่ใช่เบื้องหน้าแต่มรณะก็ดี ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างหน้า ป่าชัฏคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สัญโญชน์คือทิฏฐิ ความยึดถือ ความยึดถือมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่าทิฏฐิ.

มิจฉาทิฏฐิแม้ทุกอย่าง จัดเป็น ทิฏฐิ.

[๗๙๗] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัยในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในส่วนอดีต ในส่วนอนาคต ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ในปฏิจจสมุปปาทธรรมว่า เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัยธรรมนี้จึงเกิดขึ้น การเคลือบแคลง กิริยาที่เคลือบแคลง ความเคลือบแคลง ความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ความตัดสินอารมณ์ไม่ได้ ความเห็นเป็นสองแง่ ความเห็นเหมือนทางสองแพร่ง ความสงสัย ความไม่สามารถจะถือเอาโดยส่วนเดียวได้ ความคิดส่ายไป ความคิดพร่าไป ความไม่สามารถจะหยั่งลงถือเอาเป็นยุติได้ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจ มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๗๙๘] ถีนะ เป็นไฉน?

ความไม่สมประกอบแห่งจิต ความไม่ควรแก่การงานแห่งจิต ความท้อแท้ ความถดถอย ความหดหู่ อาการที่หดหู่ ภาวะที่หดหู่ ความซบเซา อาการที่ซบเซา ภาวะที่ซบเซาแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ถีนะ.

[๗๙๙] อุทธัจจะ เป็นไฉน?

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความไม่สงบแห่งจิต ความวุ่นวายใจ ความพล่านแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า อุทธัจจะ.

[๘๐๐] อหิริกะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อหิริกะ.

[๘๐๑] อโนตตัปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อโนตตัปปะ.

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส.

[๘๐๒] ธรรมไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๓] ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๘๐๔] ธรรมเศร้าหมอง เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูลนั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง.

ธรรมไม่เศร้าหมอง เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมอง.

[๘๐๕] ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมวิปปยุตจากกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลส.

[๘๐๖] ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลสและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เป็นอารมณ์ของสังกิเลสโดยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ได้แก่รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๗] ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง เป็นไฉน?

กิเลสเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลสและเศร้าหมอง.

ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด เศร้าหมองโดยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองแต่ไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๘] ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

โลภะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลภะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิกิจฉา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิกิจฉา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ

อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ

อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ

โลภะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลภะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิกิจฉา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิกิจฉา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ

อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ

โลภะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลภะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิกิจฉา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิกิจฉา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ

อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ

โลภะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโลภะ

โทสะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโทสะ

โมหะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยโมหะ

มานะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยมานะ

ทิฏฐิ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยทิฏฐิ

วิจิกิจฉา เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยวิจิกิจฉา

ถีนะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยถีนะ

อุทธัจจะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอุทธัจจะ

อหิริกะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอโนตตัปปะ อโนตตัปปะ เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส โดยอหิริกะ

สภาวธรรมเหล่านี้ ธรรมเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด สัมปยุตด้วยกิเลสธรรมเหล่านั้น เว้นกิเลสธรรมเหล่านั้นเสีย คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลสแต่ไม่เป็นกิเลส.

[๘๐๙] ธรรมวิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

ธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากกิเลสธรรมเหล่านั้น คือ กุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจรรูป ได้แก่รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลสแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมวิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลสและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

กิเลสโคจฉกะ จบ

ปิฏฐิทุกะ

[๘๑๐] ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส.

[๘๑๑] บรรดาสัญโญชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน เห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

[๘๑๒] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลงสงสัย ในพระศาสดา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๘๑๓] สีลัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีลพรต ของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สีลัพพตปรามาส.

[๘๑๔] สัญโญชน์ ๓ ดังกล่าวมานี้ และกิเลสซึ่งตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ สัญโญชน์ ๓ นั้น. เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ ๓ นั้น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีสัญโญชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณ เป็นไฉน?

เว้นสัญโญชนธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมดและอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณ.

[๘๑๕] ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ และกิเลสซึ่งตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๘๑๖] ธรรมมีสัปปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส.

[๘๑๗] บรรดาสัญโญชน์ ๓ นั้น สักกายทิฏฐิ เป็นไฉน?

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไร้การศึกษา ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัปบุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของสัปบุรุษ ย่อมเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเป็นตน หรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี่เรียกว่า สักกายทิฏฐิ.

[๘๑๘] วิจิกิจฉา เป็นไฉน?

ปุถุชนเคลือบแคลง สงสัย ในพระศาสดา ฯลฯ ความกระด้างแห่งจิต ความลังเลใจมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี่เรียกว่า วิจิกิจฉา.

[๘๑๙] สีลัพพตปรามาส เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ของสมณพราหมณ์ในภายนอกแต่ศาสนานี้ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้อันใด นี่เรียกว่า สีลัพพตปรามาส.

[๘๒๐] สัญโญชน์ ๓ ดังกล่าวมานี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ ๓ นั้น, กายกรรม วจีกรรม

มโนกรรม อันมีสัญโญชน์ ๓ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

สัญโญชน์ ๓ คือ คือสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

โลภะ โทสะ โมหะ อันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับสัญโญชน์ ๓ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ส่วนกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น. เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีโลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคจะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรมที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปวจร โลกุตตระ คือเวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคจะประหาณ.

[๘๒๑] ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

โลภะ โทสะ โมหะ ที่เหลือ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ส่วนกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกับ โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วย โลภะ โทสะ โมหะ นั้น, กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมี โลภะ โทสะ โมหะ นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

เว้นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ

วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๘๒๒] ธรรมมีวิตก เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยวิตกนั้น ในภูมิแห่งจิตมีวิตก ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นวิตกเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตก.

ธรรมไม่มีวิตก เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตไม่มีวิตก ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตตระ, วิตก รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตก.

[๘๒๓] ธรรมมีวิจาร เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยวิจารนั้น ในภูมิแห่งจิตมีวิจาร ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นวิจารเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิจาร เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตไม่มีวิจาร ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ, วิจาร รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิจาร.

[๘๒๔] ธรรมมีปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยปีตินั้น ในภูมิแห่งจิตมีปีติ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นปีติเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปีติ.

ธรรมไม่มีปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในภูมิแห่งจิตไม่มีปีติ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ ปีติ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีปีติ

[๘๒๕] ธรรมสหรคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยปีตินั้น ในภูมิแห่งจิตมีปีติ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นปีติเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยปีติ.

ธรรมไม่สรหคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งปีติ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ ปีติ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยปีติ.

[๘๒๖] ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้นในภูมิแห่งสุขเวทนา ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ เว้นสุขเวทนาเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมไม่สหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งสุขเวทนา ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ สุขเวทา รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยสุขเวทนา.

[๘๒๗] ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอุเบกขาเวทนานั้นในภูมิแห่งอุเบกขาเวทนา ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตตระ เว้นอุเบกขาเวทนาเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

ธรรมไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ ในจิตอันไม่เป็นภูมิแห่งอุเบกขาเวทนาที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ อุเบกขาเวทนา รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๘๒๘] ธรรมเป็นกามาวจร เป็นไฉน?

ขันธ์ ธาตุ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดอเวจีนรกเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นที่สุด อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกามาวจร.

ธรรมไม่เป็นกามาวจร เป็นไฉน?

รูปาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกามาวจร.

[๘๒๙] ธรรมเป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิก ของท่านผู้เข้าสมาบัติ (กุศลฌาน) หรือของท่านผู้อุปบัติ (วิปากฌาน) หรือของท่านผู้อยู่ด้วยทิฏฐธรรมสุขวิหาร (กิริยาฌาน) ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ ในภูมิระหว่างนี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดพรหมโลกเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพชั้นอกนิษฐ์เป็นที่สุด อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นรูปาวจร.

ธรรมไม่เป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจรธรรม อรูปาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูปาวจร.

[๘๓๐] ธรรมเป็นอรูปาวจร เป็นไฉน?

ธรรมคือจิตและเจตสิก ของท่านผู้เข้าสมาบัติ (กุศลฌาน) หรือของท่านผู้อุปบัติ (วิปากฌาน) หรือของท่านผู้อยู่ด้วยทิฏฐิธรรมสุขวิหาร (กิริยาฌาน) ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ในภูมิระหว่างนี้ คือเบื้องต่ำกำหนดเทพผู้เข้าถึงอากาสานัญจายตนภูมิเป็นที่สุด เบื้องสูงกำหนดเทพผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ เป็นที่สุด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอรูปาวจร.

ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจรธรรม รูปาวจรธรรม อปริยาปันนธรรม สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร.

[๘๓๑] ธรรมเป็นปริยาปันนะ เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นปริยาปันนะ.

ธรรมเป็นอปริยาปันนะ เป็นไฉน?

มรรค ผลของมรรค และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอปริยาปันนะ.

[๘๓๒] ธรรมเป็นนิยยานิกะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นนิยยานิกะ.

อนิยยานิกธรรม เป็นไฉน?

เว้นนิยยานิกธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เหลือซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อนิยยานิกธรรม.

[๘๓๓] ธรรมให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

อนันตริยกรรม ๕ นิยตมิจฉาทิฏฐิ และมรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

เว้นนิยตธรรมเหล่านั้นเสีย กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เหลือ ซึ่งเป็น กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลไม่แน่นอน.

[๘๓๔] ธรรมยังมีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นไฉน?

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ประเภทที่ยังมีอาสวะ ซึ่งเป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร คือ รูปขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมยังมี ธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เป็นไฉน?

มรรคและผลของมรรคที่เป็นโลกุตตระ และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

[๘๓๕] ธรรมเกิดกับกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสอันตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอกุศลมูล นั้น. เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้น. กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันมีอกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเกิดกับกิเลส.

ธรรมไม่เกิดกับกิเลส เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ คือ เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์, รูปทั้งหมด และอสังขตธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เกิดกับกิเลส.

ปิฏฐิทุกะ จบ

สุตตันติกทุกะ

[๘๓๖] ธรรมเป็นไปในส่วนวิชชา เป็นไฉน?

ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยอวิชชา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นไปในส่วนวิชชา.

ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชชา เป็นไฉน?

ธรรมทั้งหลายที่สัมปยุตด้วยอวิชชา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นไปในส่วนอวิชชา.

[๘๓๗] วิชชูปมธรรม เป็นไฉน?

ปัญญาในอริยมรรค ๓ เบื้องต่ำ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า วิชชูปมธรรม.

วชิรูปมธรรม เป็นไฉน?

ปัญญาในอรหัตตมรรคเบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า วชิรูปมธรรม.

[๘๓๘] พาลธรรม เป็นไฉน?

อหิริกะ อโนตตัปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า พาลธรรม.

บัณฑิตธรรม เป็นไฉน?

หิริ โอตตัปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า บัณฑิตธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นบัณฑิตธรรม.

[๘๓๙] กัณหธรรม เป็นไฉน?

อหิริกะ อโนตตัปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กัณหธรรม.

อกุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นกัณหธรรม.

สุกกธรรม เป็นไฉน?

หิริ โอตตัปปะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สุกกธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นสุกกธรรม.

[๘๔๐] ตปนิยธรรม เป็นไฉน?

กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ตปนิยธรรม.

อกุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นตปนิยธรรม.

อตปนิยธรรม เป็นไฉน?

กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อตปนิยธรรม.

กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นอตปนิยธรรม.

[๘๔๑] อธิวจนธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อธิวจนธรรม.

ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า อธิวจนปถธรรม.

[๘๔๒] นิรุตติธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นิรุตติธรรม.

ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า นิรุตติปถธรรม.

[๘๔๓] บัญญัติธรรม เป็นไฉน?

การกล่าวขาน สมัญญา บัญญัติ โวหาร นาม การขนานนาม การตั้งชื่อ การออกชื่อ

การระบุชื่อ การเรียกชื่อ ของธรรมนั้นๆ อันใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า

บัญญัติธรรม.

ธรรมทั้งหมดแลชื่อว่า บัญญัติปถธรรม.

[๘๔๔] บรรดาธรรมเหล่านั้น นามธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ และอสังขตธาตุ นี้เรียกว่า นามธรรม.

รูปธรรม เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น นี้เรียกว่า รูปธรรม.

[๘๔๕] อวิชชา เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูลคือโมหะ อันใด นี้เรียกว่า อวิชชา.

ภวตัณหา เป็นไฉน?

ความพอใจในภพ ฯลฯ ความหมกมุ่นในภพ ในภพทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า ภวตัณหา.

[๘๔๖] ภวทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกจักเกิด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือ โดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ภวทิฏฐิ.

วิภวทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกจักไม่เกิด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า วิภวทิฏฐิ.

[๘๔๗] สัสสตทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกเที่ยง ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า สัสสตทิฏฐิ.

อุจเฉททิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกจักสูญ ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อุจเฉททิฏฐิ.

[๘๔๘] อันตวาทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกมีที่สุด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อันตวาทิฏฐิ.

อนันตวาทิฏฐิ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ตนและโลกไม่มีที่สุด ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า อนันตวาทิฏฐิ.

[๘๔๙] ปุพพันตานุทิฏฐิ เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส อันใด ปรารภส่วนอดีต เกิดขึ้น นี้เรียกว่า ปุพพันตานุทิฏฐิ.

อปรันตานุทิฏฐิ เป็นไฉน?

ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส อันใด ปรารภส่วนอนาคต เกิดขึ้น นี้เรียกว่า อปรันตานุทิฏฐิ.

[๘๕๐] อหิริกะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ไม่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อหิริกะ.

อโนตตัปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่ไม่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า อโนตตัปปะ.

[๘๕๑] หิริ เป็นไฉน?

กิริยาที่ละอายต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าละอาย กิริยาที่ละอายต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า หิริ

โอตตัปปะ เป็นไฉน?

กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประพฤติทุจริตอันเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว กิริยาที่เกรงกลัวต่อการประกอบอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า โอตตัปปะ.

[๘๕๒] โทวจัสสตา เป็นไฉน?

กิริยาของผู้ว่ายาก ภาวะแห่งผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ว่ายาก ความยึดข้างขัดขืน ความพอใจทางโต้แย้ง ความไม่เอื้อเฟื้อ ภาวะแห่งผู้ไม่เอื้อเฟื้อ ความไม่เคารพ ความไม่รับฟังในเมื่อถูกว่ากล่าวโดยสหธรรม นี้เรียกว่า โทวจัสสตา.

ปาปมิตตตา เป็นไฉน?

บุคคลเหล่าใด เป็นคนไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไร้การศึกษา มีความตระหนี่ มีปัญญาทราม, การเสพ การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคลเหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่าปาปมิตตตา.

[๘๕๓] โสวจัสสตา เป็นไฉน?

กิริยาของผู้ว่าง่าย ภาวแห่งผู้ว่าง่าย ความเป็นผู้ว่าง่าย ความไม่ยึดข้างขัดขืน ความไม่พอใจทางโต้แย้ง ความเอื้อเฟื้อ ภาวะแห่งผู้เอื้อเฟื้อ ความเป็นผู้ทั้งเคารพ ทั้งรับฟัง ในเมื่อถูกว่ากล่าวโดยสหธรรม นี้เรียกว่า โสวจัสสตา.

กัลยาณมิตตตา เป็นไฉน?

บุคคลเหล่าใด เป็นคนมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา, การเสพ การส้องเสพ การส้องเสพด้วยดี การคบ การคบหา ความภักดี ความจงรักภักดี ต่อบุคคลเหล่านั้น ความเป็นผู้มีกายและใจโน้มน้าวไปตามบุคคลเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา.

[๘๕๔] อาปัตติกุสลตา เป็นไฉน?

อาบัติทั้ง ๕ หมวด ๗ หมวด เรียกว่า อาบัติ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในอาบัติแห่งอาบัติทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า อาปัตติกุสลตา.

อาปัตติวุฏฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในการออกจากอาบัติเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า อาปัตติวุฏฐานกุสลตา.

[๘๕๕] สมาปัตติกุสลตา เป็นไฉน?

สมาบัติที่มีวิตกมีวิจาร มีอยู่ สมาบัติที่ไม่มีวิตกแต่มีวิจาร มีอยู่ สมาบัติที่ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีอยู่ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในสมบัติ แห่งสมาบัติทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า สมาปัตติกุสลตา.

สมาปัตติวุฏฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัดใด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในการออกจากสมาบัติเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า สมาปัตติวุฏฐานกุสลตา.

[๘๕๖] ธาตุกุสลตา เป็นไฉน?

ธาตุ ๑๘ คือ จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตธาตุ สัททธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานธาตุ คันธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายธาตุ โผฏฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ ธัมมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในธาตุ แห่งธาตุทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่าธาตุกุสลตา.

มนสิการกุสลตา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความสอดส่องธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในการมนสิการซึ่งธาตุเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่ามนสิการกุสลตา.

[๘๕๗] อายตนกุสลตา เป็นไฉน?

อายตนะ ๑๒ คือ จักขายตนะ รูปายตนะ โสตายตนะ สัททายตนะ ฆานายตนะ คันธายตนะ ชิวหายตนะ รสายตนะ กายายตนะ โผฏฐัพพายตนะ มนายตนะ ธัมมายตนะ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ อันเป็นเหตุฉลาดในอายตนะ แห่งอายตนะทั้งหลายนั้นๆ อันใด นี้เรียกว่า อายตนกุสลตา.

ปฏิจจสมุปปาทกุสลตา เป็นไฉน?

ปฏิจจสมุปบาทว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารทั้งหลายจึงเกิดขึ้น เพราะสังขารเป็นปัจจัยวิญญาณจึงเกิดขึ้น เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยนามรูปจึงเกิดขึ้น เพราะนามรูปเป็นปัจจัย

สฬายตนะจึงเกิดขึ้น เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยผัสสะจึงเกิดขึ้น เพราะผัสสะเป็นปัจจัยเวทนาจึงเกิดขึ้น เพราะเวทนาเป็นปัจจัยตัณหาจึงเกิดขึ้น เพราะตัณหาเป็นปัจจัยอุปาทานจึงเกิดขึ้น เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยภพจึงเกิดขึ้น เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิดขึ้น เพราะชาติเป็นปัจจัยชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงเกิดขึ้น ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีได้ ด้วยประการฉะนี้, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในปฏิจจสมุปบาทนั้น อันใด นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปปาทกุสลตา.

[๘๕๘] ฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ธรรมใดๆ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมใดๆ ลักษณะนั้นๆ เรียกว่า ฐานะ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรมสัมมาทิฏฐิ ในฐานะนั้น อันใด นี้เรียกว่า ฐานกุสลตา.

อัฏฐานกุสลตา เป็นไฉน?

ธรรมใดๆ ไม่เป็นเหตุไม่เป็นปัจจัย เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมใดๆ ลักษณะนั้นๆ ชื่อว่า อฐานะ, ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในอฐานะนั้น อันใด นี้เรียกว่า อัฏฐานกุสลตา.

[๘๕๙] อาชชวะ เป็นไฉน?

ความซื่อตรง ความไม่คด ความไม่งอ ความไม่โกง อันใด นี้เรียกว่าอาชชวะ

มัททวะ เป็นไฉน?

ความอ่อนโยน ความละมุนละไม ความไม่แข็ง ความไม่กระด้าง ความเจียมใจ อันใด นี้เรียกว่า มัททวะ.

[๘๖๐] ขันติ เป็นไฉน?

ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่ดุร้าย ความไม่ปากร้าย ความแช่มชื่นแห่งจิต อันใด นี้เรียกว่า ขันติ.

โสรัจจะ เป็นไฉน?

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจา อันใด นี้เรียกว่า โสรัจจะ.

ศีลสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็นโสรัจจะ.

[๘๖๑] สาขัลยะ เป็นไฉน?

วาจาใด เป็นปม เป็นกาก เผ็ดร้อนต่อผู้อื่น เกี่ยวผู้อื่นไว้ ยั่วให้โกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ ละวาจาเช่นนั้นเสีย, วาจาใด ไร้โทษ สบายหู ไพเราะ จับใจ เป็นวาจาของชาวเมือง เป็นที่ยินดีเจริญใจของชนหมู่มาก กล่าววาจาเช่นนั้น, ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน ความเป็นผู้มีวาจาสละสลวย ความเป็นผู้มีวาจาไม่หยาบคาย ในลักษณะดังกล่าวนั้น อันใด นี้เรียกว่า สาขัลยะ.

ปฏิสันถาร เป็นไฉน?

ปฏิสันถาร ๒ คือ อามิสปฏิสันถาร ธรรมปฏิสันถาร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิสันถาร โดยอามิสปฏิสันถารก็ดี โดยธรรมปฏิสันถารก็ดี นี้เรียกว่า ปฏิสันถาร.

[๘๖๒] ความเป็นผู้ไม่สำรวมในอินทรีย์ ๖ เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ถือนิมิต เป็นผู้ถือโดยอนุพนัญชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมจักขุนทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวม จักขุนทรีย์ใด, ไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์นั้น ไม่รักษาจักขุนทรีย์นั้น ไม่สำเร็จการสำรวมในจักขุนทรีย์นั้น

ได้ยินเสียงด้วยโสตแล้ว ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยฆานะแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยชิวหาแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ถือนิมิตเป็นผู้ถือโดยอนุพยัญชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมมนินทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมมนินทรีย์ใด ไม่ปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์นั้น ไม่รักษามนินทรีย์นั้น ไม่สำเร็จการสำรวมในมนินทรีย์นั้น

การไม่คุ้มครอง กิริยาที่ไม่คุ้มครอง การไม่รักษา การไม่สำรวม ซึ่งอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่สำรวมในอินทรีย์ ๖.

ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่พิจารณาโดยแยบคาย บริโภคอาหาร เพื่อจะเล่น เพื่อจะมัวเมา เพื่อจะประเทืองผิว เพื่อความอ้วนพี, ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณ ความไม่พิจารณา ในโภชนาหารนั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนาหาร.

[๘๖๓] ความเป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ ๖ เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิมิต เป็นผู้ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมจักขุนทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมจักขุนทรีย์ใด, ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์นั้น รักษาจักขุนทรีย์นั้น สำเร็จการสำรวมในจักขุนทรีย์นั้น

ได้ยินเสียงด้วยโสตแล้ว ฯลฯ สูดกลิ่นด้วยฆานะแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยชิวหาแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือนิมิต เป็นผู้ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ, อภิชฌาโทมนัส อกุศลบาปธรรมทั้งหลาย พึงครอบงำบุคคลผู้ไม่สำรวมมนินทรีย์อยู่นี้ เพราะเหตุที่ไม่สำรวมมนินทรีย์ใด, ปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์นั้น รักษามนินทรีย์นั้น สำเร็จการสำรวมในมนินทรีย์นั้น

การคุ้มครอง กิริยาที่คุ้มครอง การรักษา การสำรวมอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้สำรวมในอินทรีย์.

ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนาหาร เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาโดยแยบคายว่า เราบริโภคอาหาร ไม่ใช่ เพื่อจะเล่น ไม่ใช่เพื่อจะมัวเมา ไม่ใช่เพื่อจะประเทือง ไม่ใช่เพื่อจะให้อ้วนพี แต่เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไป เพื่อบำบัดความหิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ เพราะโดยอุบายนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้นด้วย ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุก จักมีแก่เราด้วย ดังนี้ แล้วจึงบริโภคอาหาร, ความสันโดษ ความรู้ประมาณ การพิจารณา ในโภชนาหารนั้น อันใด นี้เรียกว่า ความเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนาหาร.

[๘๖๔] มุฏฐสัจจะ เป็นไฉน?

ความระลึกไม่ได้ ความไม่ตามระลึก ความไม่หวนระลึก ความระลึกไม่ได้ อาการที่ระลึกไม่ได้ ความไม่ทรงจำ ความเลื่อนลอย ความหลงลืม อันใด นี้เรียกว่า มุฏฐสัจจะ.

อสัมปชัญญะ เป็นไฉน?

ความไม่รู้ ความไม่เห็น ฯลฯ ลิ่มคืออวิชชา อกุศลมูล คือโมหะอันใด นี้เรียกว่า อสัมปชัญญะ.

[๘๖๕] สติ เป็นไฉน?

สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่ลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ อันใดนี้เรียกว่า สติ

สัมปชัญญะ เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใด นี้เรียกว่า สัมปชัญญะ.

[๘๖๖] กำลังคือการพิจารณา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใด นี้เรียกว่า กำลังคือการพิจารณา.

กำลังคือภาวนา เป็นไฉน?

การเสพ การเจริญ การทำให้มาก ซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย อันใด นี้เรียกว่า กำลังคือภาวนา.

โพชฌงค์แม้ทั้ง ๗ จัดเป็นกำลังคือภาวนา.

[๘๖๗] สมถะ เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมถะ.

วิปัสสนา เป็นไฉน?

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใด นี้เรียกว่า วิปัสสนา.

[๘๖๘] สมถนิมิต เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมถนิมิต.

ปัคคาหนิมิต เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ปัคคาหนิมิต.

[๘๖๙] ปัคคาหะ เป็นไฉน?

การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ปัคคาหะ.

อวิกเขปะ เป็นไฉน?

ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า อวิกเขปะ.

[๘๗๐] สีลวิบัติ เป็นไฉน?

ความล่วงละเมิดทางกาย ความล่วงละเมิดทางวาจา ความล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา อันใด นี้เรียกว่า สีลวิบัติ.

ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมด จัดเป็น สีลวิบัติ

ทิฏฐิวิบัติ เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี บิดาไม่มี มารดาไม่มี สัตว์ที่จุติและอุปบัติไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มีในโลก สมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฏฐิ ความเห็นไปข้างทิฏฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ.

มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมด จัดเป็น ทิฏฐิวิบัติ.

[๘๗๑] สีลสัมปทา เป็นไฉน?

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่า สีลสัมปทา.

สีลสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็น สีลสัมปทา.

ทิฏฐิสัมปทา เป็นไฉน?

ความเห็นว่า ทานที่บุคคลให้แล้วย่อมมีผล การบูชาย่อมมีผล การบวงสรวงย่อมมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มีอยู่ โลกอื่นมีอยู่ มารดามีอยู่ บิดามีอยู่ สัตว์ที่จุติและอุปบัติมีอยู่ สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีอยู่ในโลก สมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้ง ซึ่งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้มีอยู่ในโลก ดังนี้ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิมีลักษณะเช่นว่านี้ อันใด นี้เรียกว่าทิฏฐิสัมปทา.

สัมมาทิฏฐิแม้ทั้งหมด จัดเป็น ทิฏฐิสัมปทา.

[๘๗๒] สีลวิสุทธิ เป็นไฉน?

ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและทางวาจา นี้เรียกว่า สีลวิสุทธิ.

สีลสังวรแม้ทั้งหมด จัดเป็นสีลวิสุทธิ.

ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นไฉน?

ญาณเป็นเครื่องรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน (กัมมัสสกตาญาณ) ญาณอันสมควรแก่การหยั่งรู้อริยสัจ (สัจจานุโลมิกญาณ) ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค (มัคคญาณ) ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยผล (ผลญาณ)

[๘๗๓] บทว่า ความหมดจดแห่งทิฏฐิ นั้น มีนิเทศว่า ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิ.

บทว่า ความเพียรแห่งบุคคลผู้มีทิฏฐิอันหมดจด นั้นมีนิเทศว่า การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ.

[๘๗๔] บทว่า ความสลดใจนั้น มีนิเทศว่า ญาณอันเห็นชาติโดยความเป็นภัย ญาณอันเห็นชราโดยความเป็นภัย ญาณอันเห็นพยาธิโดยความเป็นภัย ญาณอันเห็นมรณะโดยความเป็นภัย.

บทว่า ฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ นั้น มีนิเทศว่า ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ.

บทว่า ความพยายามโดยแยบคายแห่งบุคคลผู้มีใจสลดแล้ว นั้น มีนิเทศว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิตไว้ ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่จืดจาง เพื่อความเพิ่มพูน เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว.

[๘๗๕] บทว่า ความไม่รู้จักอิ่มในกุศลธรรม นั้น มีนิเทศว่า ความพอใจยิ่งๆ ขึ้นไปของบุคคลผู้ไม่รู้จักอิ่ม ในการเจริญกุศลธรรมทั้งหลาย.

บทว่า ความไม่ท้อถอยในความพยายาม นั้น มีนิเทศว่า ความเป็นผู้กระทำโดยเคารพ ความเป็นผู้กระทำติดต่อ ความเป็นผู้กระทำไม่หยุด ความเป็นผู้ประพฤติไม่ย่อหย่อน ความเป็นผู้ไม่ทิ้งฉันทะ ความเป็นผู้ไม่ทอดธุระการเสพ การเจริญ การกระทำให้มาก เพื่อความเจริญแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๘๗๖] บทว่า วิชชา นั้น มีนิเทศว่า วิชชา ๓ วิชชาคือญาณอันตามระลึกชาติหนหลังได้ (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) วิชชาคือญาณในจุติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลายแล้ว (จุตูปปาตญาณ) วิชชาคือญาณในความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย (อาสวักขยญาณ)

บทว่า วิมุติ นั้น มีนิเทศว่า วิมุติ ๒ อธิมุตติแห่งจิต (สมาบัติ ๘) และนิพพาน.

[๘๗๗] บทว่า ขเย ญาณํ นั้น มีนิเทศว่า ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค.

บทว่า อนุปปาเท ญาณํ นั้น มีนิเทศว่า ญาณของท่านผู้พร้อมเพรียงด้วยผล.

นิกเขปกัณฑ์ จบ

อัตถุทธารกัณฑ์

ติกะ

[๘๗๘] ธรรมเป็นกุศล เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นกุศล.

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน?

จิตตุปบาทฝ่ายอกุศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล.

ธรรมเป็นอัพยากฤต เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอัพยากฤต

[๘๗๙] ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก และฝ่ายกิริยา (อย่างละ) ๕ ดวง ฌาน ๓ (ในจตุกกนัย) และ ๔ (ในปัญจกนัย) ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมที่สัมปยุตด้วยทุกขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง กายวิญญาณที่สหรคตด้วยทุกขเวทนา เว้นทุกขเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยทุกขเวทนา.

ธรรมสหรคตด้วยอทุกขมสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นอทุกขมสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนา.

เวทนาทั้ง ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้จะกล่าวว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนาก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยทุกขเวทนาก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยอทุกขมสุขเวทนาก็ไม่ได้.

[๘๘๐] ธรรมเป็นวิบาก เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นวิบาก.

ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุแห่งวิบาก.

ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก เป็นไฉน?

กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุแห่งวิบาก.

[๘๘๑] อุปาทินนุปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๓ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทินนุปาทานิยธรรม.

อนุปาทินนุปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนุปาทินนุปาทานิยธรรม.

อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนุปาทินนานุปาทานิยธรรม.

[๘๘๒] ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

จิตตุปบาทฝ่ายอกุศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมองและเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมดสภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองแต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ซึ่งเป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เศร้าหมองและไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๘๘๓] ธรรมมีวิตกมีวิจาร เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายกามวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง รูปาวจรปฐมฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรปฐมฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นวิตกและวิจารที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีวิตกมีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร เป็นไฉน?

ทุติยฌานในรูปาวจรปัญจกนัย ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ทุติยฌานในโลกุตตรปัญจกนัย ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นวิจารที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกแต่มีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจาร เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก วิจารที่บังเกิดในทุติยฌานในปัญจกนัย รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตกไม่มีวิจาร.

วิจารที่บังเกิดร่วมกับวิตกจะกล่าวว่า มีวิตกมีวิจารก็ไม่ได้ ว่าไม่มีวิตกแต่มีวิจารก็ไม่ได้ ว่าไม่มีวิตกไม่มีวิจารก็ไม่ได้

[๘๘๔] ธรรมสหรคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นปีติที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยปีติ.

ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา โลกุตตรจตุตฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบากเว้นอุเบกขาเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

ปีติไม่สหรคตด้วยปีติ แต่สหรคตด้วยสุขเวทนา ไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

สุขเวทนาไม่สหรคตด้วยเวทนา แต่ที่สหรคตด้วยปีติ ไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนาก็มี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า สหรคตด้วยปีติก็มี.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง กายวิญญาณที่สหรคตด้วยทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่าสหรคตด้วยปีติก็ไม่ได้ ว่าสหรคต ด้วยสุขเวทนาก็ไม่ได้ ว่าสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนาก็ไม่ได้.

[๘๘๕] ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาสภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส เวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมอันมรรค เบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี.

ธรรมอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๘๘๖] ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉาเว้นโมหะที่บังเกิด ในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ เว้นโมหะที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคและมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๘๘๗] ธรรมเป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ และอกุศล สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ.

ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

ธรรมไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุให้จุติปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน.

[๘๘๘] ธรรมเป็นของเสกขบุคคล เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตระ และสามัญญผล ๓ เบื้องต่ำ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของเสกขบุคคล.

ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

อรหัตผลเบื้องสูง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นของอเสกขบุคคล.

ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นของอเสกขบุคคล เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นของเสกขบุคคล และไม่เป็นของอเสกขบุคคล.

[๘๘๙] ธรรมเป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล อกุศล กามาวจรวิบากทั้งหมด กามาวจรกิริยาอัพยากฤตและรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมปริตตะ.

ธรรมเป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

กุศลธรรมและอัพยากตธรรม ที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นมหัคคตะ.

ธรรมเป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอัปปมาณะ.

[๘๙๐] ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ เป็นไฉน?

กามาวจรวิบากทั้งหมด กิริยามโนธาตุ อเหตุกกิริยา มโนวิญญาณธาตุที่สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปริตตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ เป็นไฉน?

วิญญาณัญจายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นมหัคคตะ.

ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ และสามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอัปปมาณะ.

จิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกิริยา ๔ ดวง อกุศลจิตทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นปริตตะก็มี ที่มีอารมณ์เป็นมหัคคตะ แต่ไม่มีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็มี ที่จะกล่าวว่ามีอารมณ์เป็นปริตตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็ไม่ได้ก็มี.

จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกิริยา ๔ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา อเหตุกกิริยามโนวิญญาณธาตุที่สหรคตด้วยอุเบกขา สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นปริตตะก็มี ที่มีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็มี ที่มีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็มี ที่จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นปริตตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็ไม่ได้ก็มี.

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นปริตตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นมหัคคตะก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอัปปมาณะก็ไม่ได้.

รูปและนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๙๑] ธรรมทราม เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่เป็นอกุศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมทราม.

ธรรมปานกลาง เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมปานกลาง.

ธรรมประณีต เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมประณีต.

[๘๙๒] ธรรมเป็นมิจฉาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นมิจฉาสภาวะ และให้ผลแน่นอนก็มี ที่ให้ผลไม่แน่นอนก็มี.

ธรรมเป็นสัมมาสภาวะและให้ผลแน่นอน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นสัมมาสภาวะ และให้ผลแน่นอน.

ธรรมให้ผลไม่แน่นอน เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมให้ผลแน่นอน.

[๘๙๓] ธรรมมีมรรคเป็นอารมณ์ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง จิตตุปบาทที่เป็นญาณสัมปยุตฝ่ายกิริยา ๔ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่ไม่มีเหตุคือมรรคก็มี ที่มีมรรคเป็นอธิบดี แต่จะกล่าวว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ก็ไม่ได้ ว่ามีมรรคเป็นอธิบดีก็ไม่ได้ก็มี.

อริยมรรค ๔ ไม่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่มีเหตุคือมรรค ที่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี.

รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา อเหตุกกิริยามโนวิญญาณธาตุที่สหรคตด้วยอุเบกขา สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีมรรคเป็นอารมณ์ แต่ไม่มีเหตุคือมรรค ไม่มีมรรคเป็นอธิบดีก็มี ที่จะกล่าวไม่ได้ว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ก็มี.

จิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง อกุศลทั้งหมด กามาวจรวิบากทั้งหมด จิตตุปบาทฝ่ายกิริยา ๖ ดวง ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจรฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา สามัญญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่า มีมรรคเป็นอารมณ์ก็ไม่ได้ ว่ามีเหตุคือมรรคก็ไม่ได้ ว่ามีมรรคเป็นอธิบดีก็ไม่ได้.

รูปทั้งหมด และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๙๔] ธรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๔ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็มี ที่เป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็มี แต่จะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้น.

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็มี ที่เป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้น แต่จะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็มี.

นิพพาน จะกล่าวว่า เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ได้ ว่าเป็นธรรมยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่ได้ ว่าเป็นธรรมจักเกิดขึ้นก็ไม่ได้.

[๘๙๕] ธรรมทั้งปวง เว้นนิพพานเสีย ที่เป็นอดีตก็มี ที่เป็นอนาคตก็มี ที่เป็นปัจจุบันก็มี.

นิพพาน จะกล่าวว่าเป็นอดีตก็ไม่ได้ ว่าเป็นอนาคตก็ไม่ได้ ว่าเป็นปัจจุบันก็ไม่ได้.

[๘๙๖] ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต เป็นไฉน?

วิญญาณัญจายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นอดีต.

ธรรมที่จัดว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตโดยเฉพาะ ไม่มี.

ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นปัจจุบัน.

จิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง มโนวิญญาณธาตุที่สหรคตด้วยอุเบกขา ฝ่ายอกุศลวิบาก อเหตุกกิริยามโนวิญญาณธาตุ ที่สหรคตด้วยโสมนัส สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นอดีตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นอนาคตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็มี.

กามาวจรกุศล อกุศล จิตตุปบาทฝ่ายกิริยา ๘ ดวง รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นอดีตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นอนาคตก็มี ที่มีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็มี ที่จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นอดีตก็ไม่ได้ว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็ไม่ได้ก็มี.

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก ฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ และสามัญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นอดีตก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นอนาคตก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นปัจจุบันก็ไม่ได้.

รูป และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๙๗] ธรรมทั้งปวง เว้นรูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์ และนิพพาน ที่เป็นภายในก็มี ที่เป็นภายนอกก็มี ที่เป็นทั้งภายในและภายนอกก็มี.

รูปที่ไม่เนื่องด้วยอินทรีย์ และนิพพาน จัดเป็นภายนอก.

[๘๙๘] ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน เป็นไฉน?

วิญญาณัญจายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายใน.

ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก เป็นไฉน?

ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก ฝ่ายกิริยา จตุตถฌานวิบาก อากาสานัญจายตนะ มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ และสามัญผล ๔ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์เป็นภายนอก.

กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม ที่เป็นกามาวจรทั้งหมด เว้นรูปเสีย, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ที่มีอารมณ์เป็นภายในก็มี ที่มีอารมณ์เป็นภายนอกก็มี ที่มีอารมณ์เป็นทั้งภายในและภายนอกก็มี.

อากิญจัญญายตนะ จะกล่าวว่า มีอารมณ์เป็นภายในก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นภายนอกก็ไม่ได้ ว่ามีอารมณ์เป็นทั้งภายในและภายนอกก็ไม่ได้.

รูป และนิพพาน จัดเป็นอนารัมมณะ.

[๘๙๙] ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้ เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นได้และกระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้.

ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เห็นไม่ได้และกระทบไม่ได้.

ติกะ จบ

เหตุโคจฉกะ

[๙๐๐] ธรรมเป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลเหตุ ๓ อกุศลเหตุ ๓ อัพยากตเหตุ ๓ อโลภกุศลเหตุ อโทสกุศลเหตุ บังเกิดในกุศลทั้ง ๔ ภูมิ อโมหกุศลเหตุบังเกิดในกุศลทั้ง ๔ ภูมิ เว้นจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุตฝ่ายกามาวจร ๔ ดวง

โลภะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

โทสะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ ดวง

โมหะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง

อโลภวิปากเหตุ อโทสวิปากเหตุ ย่อมเกิดในวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก

อโมหวิปากเหตุ บังเกิดในวิบากทั้ง ๔ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาท ฝ่ายกามาวจรวิบาก (และ) เว้นจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุต ๔ ดวง

อโลภกิริยเหตุ อโทสกิริยเหตุ บังเกิดในกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา

อโมหกิริยเหตุ บังเกิดในกิริยาทั้ง ๓ ภูมิ เว้นอเหตุกจิตตุปบาท ฝ่ายกามาวจรกิริยา (และ) เว้นจิตตุปบาทที่เป็นญาณวิปปยุต ๔ ดวง

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

เว้นเหตุทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุ.

[๘๐๑] ธรรมมีเหตุ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา (และ) ที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ, กุศลในภูมิ ๔, วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาท ฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาท ฝ่ายกามาวจรกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ ปัญจวิญญาณ ทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่มีเหตุ.

[๘๐๒] ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา (และ) ที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ, กุศลในภูมิ ๔, วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมวิปปยุตจากเหตุ เป็นไฉน?

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากเหตุ.

[๘๐๓] ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ เป็นไฉน?

เหตุ ๒-๓ บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุ* และมีเหตุ.

ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔, อกุศล, วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา, เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

ธรรมไม่มีเหตุ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นเหตุและมีเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรมมีเหตุแต่ไม่เป็นเหตุก็ไม่ได้.

[๙๐๔] ธรรมเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ เป็นไฉน?

เหตุ ๒-๓ บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นเหตุและ*สัมปยุตด้วยเหตุ.

ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔, อกุศล, วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุ.

ธรรมวิปปยุตจากเหตุ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยเหตุแต่ไม่เป็นเหตุก็ไม่ได้.

[๙๐๕] ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔, อกุศล, วิบากในภูมิ ๔ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรวิบาก, กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ เว้นอเหตุกจิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกิริยา, เว้นเหตุทั้งหลายที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุ.

ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย มโนธาตุ ๓ อเหตุกมโนวิญญาณธาตุ ๕ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุ.

ธรรมเป็นเหตุ จะกล่าวว่า ธรรมไม่เป็นเหตุแต่มีเหตุก็ไม่ได้ ว่าธรรมไม่เป็นเหตุและไม่มีเหตุก็ไม่ได้.

เหตุโคจฉกะ จบ

จูฬันตรทุกะ

[๘๐๖] สัปปัจจยธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัปปัจจยธรรม.

อัปปัจจยธรรม เป็นไฉน?

นิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อัปปัจจยธรรม.

[๘๐๗] สังขตธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สังขตธรรม.

อสังขตธรรม เป็นไฉน?

นิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อสังขตธรรม.

[๘๐๘] สนิทัสสนธรรม เป็นไฉน?

รูปายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สนิทัสสนธรรม.

อนิทัสสนธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้ที่กระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อนิทัสสนธรรม.

[๘๐๙] สัปปฏิฆธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ โผฏฐัพพายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัปปฏิฆธรรม.

อัปปฏิฆธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปที่เห็นไม่ได้ที่กระทบไม่ได้ แต่นับเนื่องในธัมมายตนะ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อัปปฏิฆธรรม.

[๘๑๐] รูปิธรรม เป็นไฉน?

มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นั้น สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า รูปิธรรม.

อรูปิธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อรูปิธรรม,

[๘๑๑] โลกิยธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า โลกิยธรรม.

โลกุตตรธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า โลกุตตรธรรม.

[๘๑๒] ธรรมทั้งหมดแล จัดเป็นเกนจิวิญเญยยธรรม เกนจินวิญเญยยธรรม.

จูฬันตรทุกะ จบ

อาสวโคจฉกะ

[๘๑๓] อาสวธรรม เป็นไฉน?

อาสวะ ๔ คือ กามาสวะ ภวาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ

กามาสวะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

ภาวสวะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง

ทิฏฐาสวะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง

อวิชชาสวะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อาสวธรรม.

ธรรมไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือเว้นอาสวธรรมเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอาสวะ.

[๘๑๔] ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

[๙๑๕] ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัส ๒ ดวง อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่เกิดในจิตตุปบาท ๒ ดวงนี้ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา (และ) เว้นโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ เป็นไฉน?

โมหะ ที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ ดวง โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ.

[๙๑๖] ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ จะกล่าวว่า เป็นอาสวะและเป็นอารมณ์ของอาสวะก็ไม่ได้ ว่าเป็นอารมณ์ของอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะก็ไม่ได้.

[๙๑๗] ธรรมเป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ เป็นไฉน?

อาสวะ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม* เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอาสวะทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะแต่ไม่เป็นอาสวะ.

ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ จะกล่าวว่า เป็นอาสวะและสัมปยุตด้วยอาสวะก็ไม่ได้ ว่าสัมปยุตด้วยอาสวะ แต่ไม่เป็นอาสวะก็ไม่ได้.

[๘๑๘] ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ แต่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

โมหะที่บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะแต่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ

ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ และไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะและไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยอาสวะ จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากอาสวะ แต่เป็นอารมณ์ของอาสวะก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากอาสวะ และไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะก็ไม่ได้.

อาสวะโคจฉกะ จบ.

สัญโญชนโคจฉกะ

[๘๑๙] สัญโญชนธรรม เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๑๐ คือ กามราคสัญโญชน์ ปฏิฆสัญโญชน์ มานสัญโญชน์ ทิฏฐิสัญโญชน์ วิจิกิจฉาสัญโญชน์ สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์ ภวราคสัญโญชน์ อิสสาสัญโญชน์ มัจฉริยสัญโญชน์ อวิชชาสัญโญชน์

กามราคสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

ปฏิฆสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ๒ ดวง

มานสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง

ทิฏฐิสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง

วิจิกิจฉาสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา

สิลัพพตปรามาสสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง

ภวราคสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง

อิสสาสัญโญชน์ และมัจฉริยสัญโญชน์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

อวิชชาสัญโญชน์ บังเกิดอกุศลทั้งปวง

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า สัญโญชนธรรม.

ธรรมไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญโญชน์ทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นสัญโญชน์.

[๔๒๐] ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๗ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

[๔๒๑] ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นโมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์

ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ เป็นไฉน?

โมหะ ที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์.

[๔๒๒] ธรรมเป็นสัญโญชน์ และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

สัญโญชน์เหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์ และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญโญชน์ทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์ และเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ก็ไม่ได้.

[๘๒๓] ธรรมเป็นสัญโญชน์และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ เป็นไฉน?

สัญโญชน์ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า* ธรรมเป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์.

ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นสัญโญชน์ทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์.

ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นสัญโญชน์ และสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ แต่ไม่เป็นสัญโญชน์ก็ไม่ได้.

[๘๒๔] ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์

ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์.

ธรรมสัมปยุตด้วยสัญโญชน์ จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากสัญโญชน์ แต่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตตจากสัญโญชน์ และไม่เป็นอารมณ์ของสัญโญชน์ก็ไม่ได้.

สัญโญชนโคจฉกะ จบ.

คันถโคจฉกะ

[๘๒๕] คันถธรรม นั้นเป็นไฉน?

คันธะ ๔ คือ อภิชฌากายคันถะ พยาบาทกายคันถะ สีลัพพตปรามาสกายคันถะ อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ.

อภิชฌากายคันถะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

พยาปาทกายคันถะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

สีลัพพตปรามาสกายคันถะ และอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง

สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า คันถธรรม.

ธรรมไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นคันถะ.

[๙๒๖] ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมที่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ

[๙๒๗] ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง, จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง เว้นโลภะที่บังเกิดในจิตตุปบาทนี้เสีย, จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง เว้นปฏิฆะที่เกิดในจิตตุปบาทนี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมวิปปยุตจากคันถะ เป็นไฉน?

โลภะที่บังเกิดขึ้นในจิตตุปบาท ที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง ปฏิฆะที่เกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะ.

[๙๒๘] ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

คันถธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นคันถะทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤต ในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ

ธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นคันถะ และเป็นอารมณ์ของคันถะ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะก็ไม่ได้.

[๙๒๙] ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ เป็นไฉน?

ทิฏฐิและโลภะบังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง เว้นคันถะทั้งหลายที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะ.

ธรรมวิปปยุตจากคันถะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นคันถะ และสัมปยุตด้วยคันถะก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ แต่ไม่เป็นคันถะก็ไม่ได้.

[๙๓๐] ธรรมวิปปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

โลภะที่บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ วิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง ปฏิฆะที่บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมวิปปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะ.

ธรรมสัมปยุตด้วยคันถะ จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากคันถะ แต่เป็นอารมณ์ของคันถะ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากคันถะ และไม่เป็นอารมณ์ของคันถะก็ไม่ได้.

คันถโคจฉกะ จบ

----

[๙๓๑] โอฆธรรม เป็นไฉน ฯลฯ โยคธรรม เป็นไฉน ฯลฯ

นีวรณโคจฉกะ

นีวรณธรรม เป็นไฉน?

นิวรณ์ ๖ คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์ อวิชชานิวรณ์.

กามฉันทนิวรณ์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

พยาปาทนิวรณ์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

ถีนมิทธนิวรณ์ บังเกิดในอกุศลจิตที่เป็นสสังขาริก

อุทธัจจนิวรณ์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ

กุกกุจจนิวรณ์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

วิจิกิจฉานิวรณ์ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา

อวิชชานิวรณ์ บังเกิดในอกุศลจิตทั้งปวง

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นีวรณธรรม.

ธรรมไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นนิวรณ์

[๙๓๒] ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

[๙๓๓] ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทฝ่ายอกุศล ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์.

ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์.

[๙๓๔] ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

นีวรณธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นนิวรณ์ และเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์ก็ไม่ได้.

[๙๓๕] ธรรมเป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ เป็นไฉน?

นิวรณ์ ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรม* เป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์.

ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นนิวรณ์ทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์.

ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นนิวรณ์ และสัมปยุตด้วยนิวรณ์ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ แต่ไม่เป็นนิวรณ์ก็ไม่ได้.

[๙๓๖] ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตตจากนิวรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์.

ธรรมสัมปยุตด้วยนิวรณ์ จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ แต่เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ ก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากนิวรณ์ และไม่เป็นอารมณ์ของ นิวรณ์ก็ไม่ได้.

นีวรณโคจฉกะ จบ

ปรามาสโคจฉกะ

[๙๓๗] ปรามาสธรรม เป็นไฉน?

ทิฏฐิปรามาสะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ปรามาสธรรม.

ธรรมไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาสะเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤต ในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นปรามาสะ.

[๙๓๘] ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม ไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

[๙๓๙] ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง เว้นปรามาสะที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยปรามาสะ.

ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทสหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปและนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ.

ปรามาสธรรม จะกล่าวว่า สัมปยุตด้วยปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าวิปปยุตจากปรามาสะก็ไม่ได้.

[๙๔๐] ธรรมเป็นปรามาสะ และเป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

ปรามาสธรรมนั้นแล ชื่อว่า ธรรมปรามาสะ และเป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะ เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นปรามาสะเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะ.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ จะกล่าวว่า ธรรมเป็นปรามาสะและเป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของปรามาสะ แต่ไม่เป็นปรามาสะก็ไม่ได้.

[๙๔๑] ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปยุตจากปรามาสะ แต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะ.

ธรรมเป็นปรามาสะและสัมปยุตด้วยปรามาสะ จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากปรามาสะแต่เป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากปรามาสะ และไม่เป็นอารมณ์ของปรามาสะก็ไม่ได้.

ปรามาสโคจฉกะ จบ

มหันตรทุกะ

[๙๔๒] ธรรมมีอารมณ์ เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมมีอารมณ์.

ธรรมไม่มีอารมณ์ เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีอารมณ์.

[๙๔๓] ธรรมเป็นจิต เป็นไฉน?

จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นจิต.

ธรรมไม่เป็นจิต เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิต.

[๙๔๔] เจตสิกธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า เจตสิกธรรม.

อเจตสิกธรรม เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อเจตสิกธรรม.

[๙๔๕] จิตตสัมปยุตธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสัมปยุตธรรม

จิตตวิปปยุตธรรม เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตวิปปยุตธรรม.

จิต จะกล่าวว่า จิตตสัมปยุตก็ไม่ได้ ว่าจิตตวิปปยุตธรรมก็ไม่ได้.

[๙๔๖] จิตตสังสัฏฐธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐธรรม.

จิตตวิสังสัฏฐธรรม เป็นไฉน?

รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตวิสังสัฏฐธรรม.

จิต จะกล่าวว่า จิตตสังสัฏฐธรรมก็ไม่ได้ ว่าจิตตวิสังสัฏฐธรรมก็ไม่ได้.

[๘๔๗] จิตตสมุฏฐานธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ หรือรูปแม้อื่นใด ซึ่งเกิดแต่จิต มีจิตเป็นเหตุ มีจิตเป็นสมุฏฐาน มีอยู่ ได้แก่ รูปายตนะ สัททายตนะ คันธายตนะ รสายตนะ โผฏฐัพพายตนะ อากาสธาตุ อาโปธาตุ รูปลหุตา รูปมุทุตา รูปกัมมัญญตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ กพฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสมุฏฐานธรรม.

ธรรมไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีจิตเป็นสมุฏฐาน.

[๘๔๘] จิตตสหภูธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสหภูธรรม.

ธรรมไม่เป็นจิตตสหภู เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิตตสหภู.

[๘๔๙] จิตตานุปริวัตติธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ กายวิญญัติ วจีวิญญัติ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตานุปริวัตติธรรม.

ธรรมไม่เป็นจิตตานุปริวัตติ เป็นไฉน?

จิต รูปที่เหลือ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิตตานุปริวัตติ.

[๘๕๐] จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานธรรม.

ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐาน เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐาน.

[๕๕๑] จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภูธรรม.

ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภู เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานสหภู.

[๕๕๒] จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม เป็นไฉน?

เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติธรรม.

ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติ เป็นไฉน?

จิต รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นจิตตสังสัฏฐสมุฏฐานานุปริวัตติ.

[๕๕๓] อัชฌัตติกธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ มนายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อัชฌัตติกธรรม.

พาหิรธรรม เป็นไฉน?

รูปายตนะ ฯลฯ ธัมมายตนะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า พาหิรธรรม.

[๕๕๔] อุปาทาธรรม เป็นไฉน?

จักขายตนะ ฯลฯ กพฬิงการาหาร สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทาธรรม.

ธรรมไม่เป็นอุปาทา เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ มหาภูตรูป ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอุปาทา.

[๕๕๕] อุปาทินนธรรม เป็นไฉน?

วิบากในภูมิ ๓ และรูปที่กรรมแต่งขึ้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทินนธรรม.

อนุปาทินนธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนุปาทินนธรรม.

มหันตรทุกะ จบ

อุปาทานโคจฉกะ

[๙๕๖] อุปาทานธรรม เป็นไฉน?

อุปาทาน ๔ คือ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน สีลัพพตุปาทาน อัตตวาทุปาทาน.

กามุปาทาน บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

ทิฏฐุปาทาน สีลัพพตุปาทาน และอัตตวาทุปาทาน บังเกิดในจิตตุปบาท ที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อุปาทานธรรม.

ธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทานทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่ไม่เป็นอุปาทาน.

[๙๕๗] ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

[๙๕๘] ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะสัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง เว้นโลภะที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน เป็นไฉน?

โลภะซึ่งเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน.

[๙๕๙] ธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

อุปาทานธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่าธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน

อกุศลที่เหลือ เว้นอุปาทานทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤต ในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็น อุปาทาน.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมเป็นอุปาทาน และเป็นอารมณ์ของ อุปาทานก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทานก็ไม่ได้.

[๙๖๐] ธรรมเป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน เป็นไฉน?

ทิฏฐิและโลภะ บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็น อุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง เว้นอุปาทานทั้งหลายที่บังเกิดในจิตตุปบาท เหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทาน.

ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมเป็นอุปาทาน และสัมปยุตด้วยอุปาทาน ก็ไม่ได้ ว่าธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน แต่ไม่เป็นอุปาทานก็ไม่ได้.

[๙๖๑] ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

โลภะที่บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่ สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วย อุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม วิปปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน.

ธรรมสัมปยุตด้วยอุปาทาน จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน แต่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากอุปาทาน และไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทานก็ไม่ได้.

อุปาทานโคจฉกะ จบ

กิเลสโคจฉกะ

[๘๖๒] กิเลสธรรม เป็นไฉน?

กิเลสวัตถุ ๑๐ คือ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะ.

โลภะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะ ๘ ดวง

โทสะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง

โมหะ บังเกิดในอกุศลทั้งปวง

มานะ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง

ทิฏฐิ บังเกิดในจิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง

วิจิกิจฉา บังเกิดในจิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา

ถีนะ บังเกิดในอกุศลจิตที่เป็นสังขาริก

อุทธัจจะ อหิริกะ และอโนตตัปปะ บังเกิดในอกุศลจิตทั้งปวง

สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กิเลสธรรม.

ธรรมไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกิเลส.

[๘๖๓] ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

[๙๖๔] ธรรมเศร้าหมอง เป็นไฉน?

อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง

ธรรมไม่เศร้าหมอง เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้เรียกว่า ธรรมไม่เศร้าหมอง.

[๙๖๕] ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมวิปปยุตจากกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลส.

[๙๖๖] ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นแลชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และเป็นอารมณ์ของสังกิเลสก็ไม่ได้ ว่าธรรมเป็นอารมณ์ของสังกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๙๖๗] ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมอง เป็นไฉน?

กิเลสธรรมเหล่านั้นแลชื่อว่า ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมอง.

ธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมเศร้าหมอง จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และเศร้าหมองก็ไม่ได้ว่าธรรมเศร้าหมอง แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๙๖๘] ธรรมเป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส เป็นไฉน?

กิเลส ๒-๓ อย่าง บังเกิดร่วมกันในจิตตุปบาทใด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรม* เป็นกิเลส และสัมปยุตด้วยกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส เป็นไฉน?

อกุศลที่เหลือ เว้นกิเลสทั้งหลายเสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสัมปยุต ด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลส.

ธรรมวิปยุตจากกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมเป็นกิเลส และสัปปยุตด้วยก็ไม่ได้ ว่า เป็นธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส แต่ไม่เป็นกิเลสก็ไม่ได้.

[๙๖๙] ธรรมวิปปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรม เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมวิปปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส.

ธรรมสัมปยุตด้วยกิเลส จะกล่าวว่า ธรรมวิปปยุตจากกิเลส แต่เป็นอารมณ์ของ สังกิเลสก็ไม่ได้ ว่าธรรมวิปปยุตจากกิเลส และไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลสก็ไม่ได้.

กิเลสโคจฉกะ จบ

ปิฎฐิทุกะ

[๙๗๐] ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา สภาว ธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วย โทมนัสสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอันโสดาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณก็มี.

ธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณ.

[๙๗๑] ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี ที่เป็นธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณก็มี.

ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทสัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมอันมรรคเบื้องสูง ๓ ไม่ประหาณ.

[๙๗๒] ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา เว้นโมหะที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคประหาณก็มี ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคไม่ประหาณก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคจะประหาณ เป็นไฉน?

โมหะที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันโสดาปัตติมรรคจะประหาณ.

[๙๗๓] ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ เว้นโมหะที่บังเกิดขึ้นในจิตตุปบาทนี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณ.

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัส ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นธรรมมีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี ที่เป็นธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ ประหาณก็มี.

ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา โมหะที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีสัมปยุตตเหตุอันมรรคเบื้องสูง ๓ จะประหาณ.

[๙๗๔] ธรรมมีวิตก เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล, อกุศล, จิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง, รูปาวจรปฐมฌานฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบากและกิริยา, โลกุตตรปฐมฌานฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, เว้นวิตกที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิตก.

ธรรมไม่มีวิตก เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, วิตก, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิตก.

[๙๗๕] ธรรมมีวิจาร เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล, อกุศล, จิตตุปบาทฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๒ ดวง ฝ่ายกิริยา ๑๑ ดวง, ฌาน ๑ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และกิริยา, ฌาน ๑-๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นวิจารที่เกิดขึ้นในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย* สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีวิจาร.

ธรรมไม่มีวิจาร เป็นไฉน?

ปัญจวิญญาณทั้ง ๒ ฝ่าย, ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๓ และ ๓ ที่เป็น โลกุตตระฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, วิจาร, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีวิจาร.

[๙๗๖] ธรรมมีปีติ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, เว้นปีติที่เกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีปีติ.

ธรรมไม่มีปีติ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, ปีติ, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่มีปีติ.

[๙๗๗] ธรรมสหรคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๕ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๒ และ ๓ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก เว้นปีติที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยปีติ.

ธรรมไม่สหรคตด้วยปีติ เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๑ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก, และฝ่ายกิริยา ฌาน ๒ และ ๒ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก ปีติ, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยปีติ.

[๙๗๘] ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๔ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นสุขเวทนาที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยสุขเวทนา.

ธรรมไม่สหรคตด้วยสุขเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๘ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๗ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, โลกุตตรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก สุขเวทนา, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยสุขเวทนา.

[๙๗๙] ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๑๐ ดวง ฝ่ายกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายกิริยา ๖ ดวง, รูปาวจรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, โลกุตตรจตุตถฌาน ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, เว้นอุเบกขาเวทนา ที่บังเกิดในจิตตุปบาทเหล่านี้เสีย สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมสหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

ธรรมไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ฝ่ายกามาวจรกุศล ๔ ดวง ฝ่ายอกุศล ๖ ดวง ฝ่ายกามาวจรกุศลวิบาก ๖ ดวง ฝ่ายอกุศลวิบาก ๑ ดวง ฝ่ายกิริยา ๕ ดวง, ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา, ฌาน ๓ และ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ ฝ่ายกุศล และฝ่ายวิบาก, อุเบกขาเวทนา, รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา.

[๙๘๐] กามาวจรธรรม เป็นไฉน?

กามาวจรกุศล อกุศล วิบากแห่งกามาวจรทั้งหมด กามาวจรกิริยา อัพยากฤต และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า กามาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นกามาวจร เป็นไฉน?

รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นกามาวจร.

[๙๘๑] รูปาวจรธรรม เป็นไฉน?

ฌาน ๔ และ ๕ ที่เป็นรูปาวจร ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และฝ่ายกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า รูปาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจร อรูปาวจร โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นรูปาวจร.

[๙๘๒] อรูปาวจรธรรม เป็นไฉน?

อรูป ๔ ฝ่ายกุศล ฝ่ายวิบาก และกิริยา สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรธรรม.

ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร เป็นไฉน?

กามาวจร รูปาวจร โลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมไม่เป็นอรูปาวจร.

[๙๘๓] ปริยาปันนธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ปริยาปันนธรรม.

อปริยาปันนธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อปริยาปันนธรรม.

[๙๘๔] นิยยานิกธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นิยยานิกธรรม.

อนิยยานิกธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนิยยานิกธรรม.

[๙๘๕] นิยตธรรม เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สัมปยุตด้วยทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโทมนัสสเวทนา ๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ ที่เป็นนิยตธรรมก็มี ที่เป็นอนิยตธรรมก็มี

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า นิยตธรรม.

อนิยตธรรม เป็นไฉน?

จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยโลภะวิปปยุตจากทิฏฐิ ๔ ดวง จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยวิจิกิจฉา จิตตุปบาทที่สหรคตด้วยอุทธัจจะ กุศลในภูมิ ๓ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนิยตธรรม.

[๙๘๖] สอุตตรธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๓ อกุศล วิบากในภูมิ ๓ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ และรูปทั้งหมด สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สอุตตรธรรม.

อนุตตรธรรม เป็นไฉน?

มรรค ๔ ที่เป็นโลกุตตระ สามัญญผล ๔ และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อนุตตรธรรม.

[๙๘๗] สรณธรรม เป็นไฉน?

อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ดวง สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สรณธรรม.

อรณธรรม เป็นไฉน?

กุศลในภูมิ ๔ วิบากในภูมิ ๔ กิริยาอัพยากฤตในภูมิ ๓ รูป และนิพพาน สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อรณธรรม.

ธรรมสังคณีปกรณ์ จบ
